

VYSOKÁ ŠKOLA EKONOMICKÁ V PRAZE
FAKULTA MEZINÁRODNÍCH VZTAHŮ

DIPLOMOVÁ PRÁCE

2012

Zuzana, Matejovičová

VYSOKÁ ŠKOLA EKONOMICKÁ V PRAZE

FAKULTA MEZINÁRODNÍCH VZTAHŮ

Hlavní specializace: Mezinárodní obchod

Sociálno-ekonomické dopady legalizácie drog v Latinskej Amerike

Diplomová práce

Vypracovala: Zuzana, Matejovičová

Vedoucí diplomové práce: Ing. Petr Pavlík, M.A., CSc.

Prehlásenie

Prehlasujem, že som diplomovú prácu na tému „Sociálno-ekonomické dopady legalizácie drog v Latinskej Amerike“ vypracovala samostatne. Použitú literatúru a podkladové materiály uvádzam v priloženom zozname literatúry

V Praze dne 23.5.2012

Podpis

Pod'akovanie

Chcem sa pod'akovať Ing. Petrovi Pavlíkovi, M.A., CSc. za vedenie mojej diplomovej práce,
za ochotný prístup a za cenné podnety a rady

Obsah

ÚVOD.....	2
1. SITUÁCIA NA DROGOVOM TRHU ŠTÁTOV LATINSKEJ AMERIKY. UVEDENIE DO PROBLEMATIKY.	5
1.1 Veľkosť a povaha drogového trhu Latinskej Ameriky	5
1.2 Latinskoamerické kartely a programy na podporu vojny proti drogám.	16
1.3 Drogová prohibícia a jej legislatívny rámec v krajinách Latinskej Ameriky.....	21
2. SOCIÁLNE-EKONOMICKÉ DOPADY LEGALIZÁCIE DROG V LATINSKEJ AMERIKE.....	28
2.1 Súčasné sociálno-ekonomické efekty drogovej prohibície v Latinskej Amerike ako východisko pre legalizáciu.....	28
2.2 Veľkosť drogového trhu na strane dopytu.....	41
2.3 Cena prípadnej legalizácie drog na strane dopytu.....	51
3. DOPADY OBMEDZENIA PROHIBÍCIE VO VYBRANÝCH ŠTÁTOCH	58
3.1 Portugalsko a dekriminalizácia užívania drog	58
3.2 Alkoholová prohibícia v USA	67
ZÁVER	76
ZDROJE	79

ÚVOD

„*Breaking up the silence, opening up the debate*“.¹ (Latin America Commission on Drugs and Democracy, 2009, s. 6).

Latinskoamerická Komisia pre drogy a demokraciu², medzi ktorej členmi sú popredné latinskoamerické osobnosti (bývalí prezidenti, politici, intelektuáli, profesori, atď.) vydala v roku 2009 správu, v ktorej nabáda k prehodnoteniu prístupu k drogovej prohibícii a k tzv. vojne proti drogám. Jej priebeh a výsledky nielenže nepovažujú za úspešné, ale vinia ju z prehľbovania problémov násilia a korupcie vo svojich štátoch. Žiadajú otvorenie diskusie o reálnych dopadoch drogovej prohibície na ekonomiku a spoločnosť (Latin America Commission on Drugs and Democracy, 2009).

Na trhu sa stretáva ponuka, v tomto prípade droga z latinskoamerických štátov, s dopytom hlavne z vyspelých krajín Severnej Ameriky, Austrálie a Európy. Dve strany, ktoré sa z dnešnej situácie vinia navzájom. Spotrebiteľské štáty chcú obmedziť ponuku a financujú tak vojnu proti drogám v produkčných krajinách. Tie na druhej strane vinia dopyt, ktorý poháňa drogové kartely vo vyostrovaní konkurenčného boja a jeho následky sa odrážajú v podobe vysokej kriminality, násilností a korupcie. Stále častejšie sa ozývajú hlasy, volajúce po prehodnotení stratégií drogovej prohibície a otvorení diskusie o prípadnej legalizácii drogového trhu.

Dôvodom, prečo som sa rozhodla spracovať práve túto tému, je osobná skúsenosť zo študijného pobytu na univerzite v malom mexickom meste Querétaro, ktoré je považované za jedno z najbezpečnejších miest v štáte, a to hlavne kvôli nízkej miere kriminality v porovnaní so zvyškom krajiny. Potom, ako boli dvaja moji spolužiaci unesení drogovou mafiou sme sa dozvedeli, že bezpečnosť mesta spočíva hlavne v tom, že doň sťahujú drogoví obchodníci svoje rodiny, a preto je tam udržiavané prímerie aj medzi inak súperiacimi gangami a kartelmi. Práve po tomto zážitku, a po následnom zabití dvoch univerzitných študentov na rovnakej univerzite v kampuse v Monterrey (boli to synovia drogových obchodníkov) som si uvedomila

¹ slov. „Prelomiť ticho, otvoriť diskusiu“

² ang. „Latin America Commission on Drugs and Democracy“

ako veľmi ovplyvňuje tak veľký a špecifický nelegálny trh situáciu v krajine a bezpečnosť jej občanov.

Práca vychádza z tézy, že prípadná legalizácia drog v krajinách Latinskej Ameriky by mohla viesť k odstráneniu niektorých závažných sociálno-ekonomických problémov, ktoré v danej oblasti spôsobuje drogová prohibícia. Na overenie tejto základnej tézy sa sústreďuje aj primárny cieľ práce – bude použitá analýza súčasného stavu drogovej prohibície a situácie na trhu s latinskoamerickými drogami spolu so skúsenosťami krajín, ktoré určitou formou legalizácie predtým zakázaných produktov prešli. Sekundárnymi cieľmi sú: detailnejšie predstavenie povahy a veľkosti latinskoamerického drogového trhu s dôrazom na krajiny, ktoré sú najviac zasiahnuté týmto nelegálnym obchodom, a to ako na strane ponuky, tak aj na strane dopytu; a snaha o odpútanie sa od teoretických úvah o potenciálnych dopadoch legalizácie drog analýzou situácie v krajinách, kde sa podarilo čiastočne alebo úplne určitú formu prohibície upraviť (prípadne zrušiť) a implementovanie (ak je to možné) niektorých efektov na latinskoamerickú oblasť.

Práca je štrukturovaná na tri kapitoly, z ktorých každá ma dve až tri podkapitoly, snažiac sa detailnejšie rozvinúť načrtnutú problematiku, pričom v závere každej časti je stručné zhrnutie.

Prvá kapitola predstavuje situáciu na drogovom trhu so zameraním na produkciu, distribúciu, predaj a spotrebu drog vyrábaných krajinami Latinskej Ameriky. Drogové kartely operujúce v oblasti sú hlavnými článkami obchodného reťazca v daných krajinách, ich stručnej charakteristike sa venuje druhá časť prvej kapitoly, rovnako ako iniciatívam a akčným plánom Spojených štátov amerických (ďalej USA) ako najväčšej spotrebiteľskej krajine oblasti, ktorými sa snaží obmedziť ponukovú stranu obchodu. Tretia časť úvodnej kapitoly si kladie za cieľ bližšie priblížiť legislatívny rámec drogovej prohibície v jednotlivých latinskoamerických štátoch so zameraním na tie, ktoré sú z hľadiska obchodu s drogami najvýznamnejšie.

Druhá kapitola sa venuje efektom a dopadom prípadnej legalizácie drog nielen v Latinskej Amerike, ale aj v USA. Práca pracuje s predpokladom, že prípadná legalizácia by mala význam, len ak by boli drogy legalizované nielen v producentských, ale hlavne v spotrebiteľských štátoch, pretože práve vysoké ceny na spotrebiteľskom trhu rozvinutých krajín Severnej Ameriky a Európy, ovplyvnené rizikovou povahou nelegálneho obchodu, sú

hlavnou motiváciou obchodníkov s drogami pre vstup do odvetvia. Práve špecifický konkurenčný boj pritom prináša veľké množstvo nežiadúcich sociálnych a ekonomických efektov, z ktorých niektoré sú taktiež analyzované v druhej kapitole práce.

Keďže nikde na svete zatiaľ nedošlo k plnej legalizácii drog, prípadné dopady a efekty zrušenia drogovej prohibície sa dajú len odhadovať. Je takmer nemožné analyzovať, ako by sa zachoval trh ale aj spoločnosť po prípadnom povolení produkcie, distribúcie a spotreby dnes nelegálnych drogových substancií. Zámerom tretej kapitoly je preto analýza situácie v krajinách, v ktorých boli predtým zakázané produkty čiastočne alebo úplne povolené. V prvej podkapitole sa práca zameriava na Portugalsko, ktoré zaviedlo dekriminalizáciu užívania drog, ktorá je v určitom zmysle prvým stupeňom v obmedzení drogovej prohibície. Ako príklad úplného zrušenia status quo daného prohibíciou sa kapitola venuje legalizácii alkoholu v USA v prvej polovici dvadsiateho storočia, uvedomujúc si samozrejme rozpory medzi súdobou a terajšou situáciou aj povahou legalizovaného produktu.

Práca nutne pracuje s veľkou mierou obmedzení a zjednodušení, ktoré budú detailnejšie predstavené v kapitolách, ktorých sa týkajú (hlavne druhá kapitola pracuje vo svojej druhej a tretej časti s veľkým množstvom zjednodušení a predpokladov). Je dôležité upozorniť, že práca si nekladie za cieľ posudzovať, či je prípadná legalizácia drog alebo naopak dnešná forma prohibície „správna alebo nesprávna“ z pohľadu vymedzenia slobody jednotlivca alebo z morálneho hľadiska. Subjektívny názor autorky, že drogy sú pre fyzické a psychické zdravie človeka škodlivé, nie je relevantný a neovplyvňuje povahu práce. Okrem toho diplomová práca abstrahuje aj od detailnejších popisov priebehu vojny s drogami v krajinách Latinskej Ameriky, vlastností spomínaných drog, členeníu a charakteristikám jednotlivých drogových kartelov, ekonomickým teóriám prohibície, historickému vývoju, ktorý viedol k alkoholovej prohibícii v USA, atď.

1. SITUÁCIA NA DROGOVOM TRHU ŠTÁTOV LATINSKEJ AMERIKY. UVEDENIE DO PROBLEMATIKY.

Prvá kapitola prináša analýzu drogového trhu Latinskej Ameriky so zameraním na pestovanie, výrobu, distribúciu ale aj spotrebu drog pochádzajúcich z regiónu. Charakterizuje jeho aktérov a základné prvky svetovej drogovej prohibície. Zameriava sa aj na legislatívne úpravy prijaté samotnými latinskoamerickými štátmi, ktoré sa týkajú obchodu s drogami. Práve nastavenie teoretického rámca pomôže neskôr lepšie priblížiť sociálne-ekonomické dopady spôsobené primárne drogovou prohibíciou.

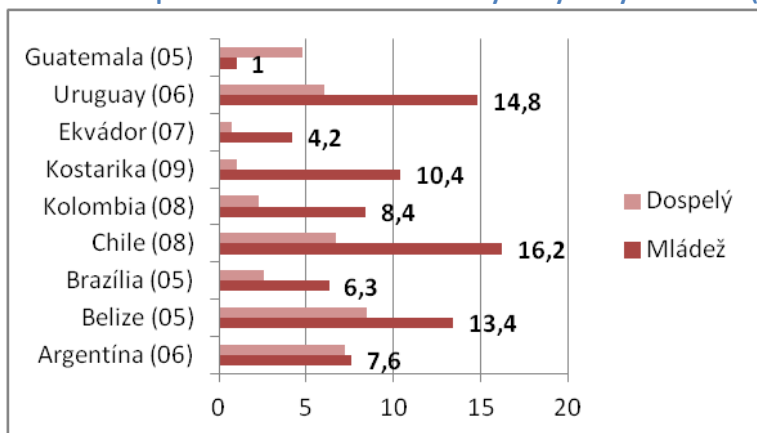
1.1 Veľkosť a povaha drogového trhu Latinskej Ameriky

Krajiny Latinskej Ameriky obchodujú prevažne s kokaínom, marihuanou, v menšej miere so syntetickými drogami ako extáza alebo amfetamínové drogy. Podľa správy Úradu Organizácie spojených národov (ďalej OSN) pre drogy a kriminalitu³ (ďalej UNODC) z roku 2011 (United Nations Office on Drug and Crime, 2011) bolo v roku 2009 na svete 14-20 miliónov užívateľov, (United Nations Office on Drug and Crime, 2011, s. 89) pričom spotreba je v celosvetovom merítku stabilná – s klesajúcim počtom užívateľov v rozvinutých krajinách Severnej Ameriky a Európy a rastúcim v rozvojových krajinách Južnej Ameriky a Ázie. Podobný trend je pozorovaný aj na trhu s marihuanou. Na svete je asi 2,8-4,5 % ľudí⁴, ktorí v živote užili marihuanu (United Nations Office on Drug and Crime, 2011, s. 184). Kým vo vyspelých krajinách Európy a Severnej Ameriky je trend stabilný, poprípadne mierne klesajúci, v štátoch Latinskej Ameriky je pozorovateľný nárast užívateľov marihuany, hlavne medzi mladými ľuďmi vo veku 15 až 24 rokov. Nasledujúci graf bližšie približuje túto skutočnosť (Graf 1). Najväčšie rozdiely medzi mladými užívateľmi do dvadsaťštyri rokov a staršími užívateľmi sú pozorované k Ekvádore, Kostarike, Kolumbii a Chile. Trend je spôsobený hlavne zmenou životného štýlu obyvateľov ale aj v dostupnosti drog na miestnom trhu.

³ ang. "United Nations Office on Drugs and Crime"

⁴ Pozorovaná skupina vo veku 16-64 rokov.

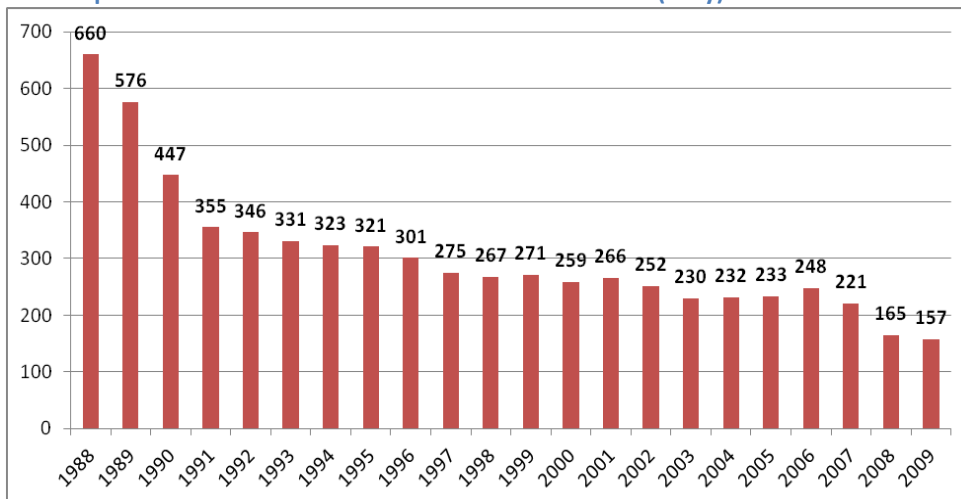
Graf 1: Ročné percento užívateľov marihuany vo vybraných štátoch (rok 2005 až 2009⁵, %)



Zdroj: United Nations Office on Drug and Crime, 2011, s. 84, vlastná úprava

Región Severnej Ameriky⁶ však naďalej ostáva oblasťou s najvyšším počtom užívateľom kokaínu na svete, pričom len v USA užilo kokaín 1,9 % populácie a spotreba dosahuje až 34 % svetovej produkcie kokaínu. Aj napriek tomu je historický pokles značný; ako znázorňuje graf, (Graf 2) medzi rokmi 1999 až 2009 dosiahol 40 %. Klesajúci trend je ovplyvnený aj prebiehajúcou vojnou proti drogám a čiastočným obmedzením ponuky. Spotrebiteľ má na výber zo stále širšieho množstva a druhov drog; často lacnejších ale neregulovaných a tým pádom pre spotrebiteľa rizikovejších. Netreba podceňovať ani faktor „módneho tovaru“, ktorý je spojený s pribúdajúcim novým sortimentom na drogovom trhu.

Graf 2: Spotreba kokaínu v USA od roku 1988 do roku 2009 (tony)



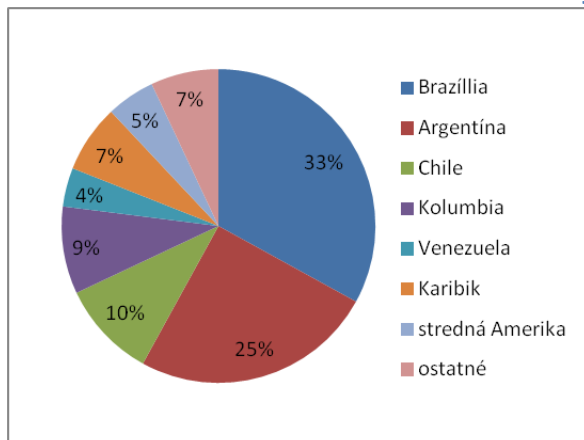
Zdroj: United Nations Office on Drug and Crime, 2011, s. 122, vlastná úprava

⁵ V zátvorke za názvom krajiny je rok, z ktorého boli dostupné dáta k porovnaniu.

⁶ Mexiko je v správe UNODC považované za štát Severnej Ameriky.

V Mexiku sa percento užívateľov kokaínu pohybuje okolo 0,4 %, no spotreba zaznamenáva na rozdiel od ostatných krajín kontinentu (USA a Kanady) rastúcu tendenciu. Tri krajiny oblasti Južnej Ameriky – Brazília, Argentína a Kolumbia a Chile spotrebúvajú viac ako dve tretiny kokaínu v regióne strednej a Južnej Ameriky (Obrázok 1). Kokaín takisto spôsobuje najviac drogami spôsobených úmrtí v regióne Strednej a Južnej Ameriky. (United Nations Office on Drug and Crime, 2011, s. 93).

Obrázok 1: Rozloženie užívateľom kokaínu v Strednej a Južnej Amerike (rok 2009, %)



Zdroj: United Nations Office on Drug and Crime, 2011, s. 93, vlastná úprava

Pestovanie koky je v regióne Južnej Ameriky najrozšírenejšie v Kolumbii, Peru a v Bolívii. (Tabuľka 1). Medziročný pokles o 6 % (medzi rokmi 2009 a 2010) zasiatych koky v regióne bol spôsobený hlavne znížením oševnej plochy v Kolumbii, ktorá zaznamenala až 15% medziročný pokles kokových polí (rok 2010), a to na rozdiel od Peru, ktoré zaznamenalo medziročne (rok 2010) 2% nárast, pričom narastal podiel hlavne predtým nevýraznejších oblastí ako Maraón a Putumay. (United Nations Office on Drug and Crime, 2011, s. 101) Celkovo sa dá zhodnotiť, že pestovanie koky sa presúva do odľahlejších oblastí, keďže tie hlavné boli (a sú) v strede záujmu vládnej politiky vojny proti drogám.

Tabuľka 1: Pestovanie koky v regióne Južnej Ameriky (tony)

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Bolivia	19 900	21 600	23 600	27 700	25 400	27 500	28 900	20 500	30 900	30 900
Kolumbia	144 800	102 000	86 000	80 000	86 000	78 000	99 000	81 000	73 000	62 000
Peru	46 200	46 700	44 200	50 300	48 002	51 400	53 700	56 100	59 900	61 200
Celkom	210 900	170 300	153 800	158 000	159 402	156 900	181 600	157 600	163 800	154 100

Zdroj: United Nations Office on Drug and Crime, 2011, s. 101, vlastná úprava

Žiadny zo štátov Latinskej Ameriky nie je desiatke najväčších pestovateľom konope ani producentom marihuany, (sú nimi štáty ako Afganistan, Maroko alebo Libanon) no keďže USA sú jej najväčším spotrebiteľom na svete, hrá aj táto droga významnú rolu v latinskoamerickom obchode s drogami.

S poklesom oševnej plochy drogových plodín a s ním súvisiacim poklesom tržieb farmárov, je spojený aj zaujímavý fenomén posledných rokov pozorovateľný v Kolumbii. Podiel spracovanej koky priamo v mieste pestovania sa znižuje, hoci štúdie ukazujú, že farmárom prináša vyššie zisky práve predaj aspoň čiastočne spracovanej koky. Nespracované kokové listy sú navyše problematickejšie skladovateľné. Jedným z dôvodom, prečo sa tak deje je aj fakt, že kokainovým laboratóriám spracovanie koky samotnými farmármi prekážalo, zvyšovala sa výkupná cena a kvalita primárne spracovanej koky bola nižšia. Vďaka protidrogovej politike sa pestovanie koky presúva na menšie a odľahlejšie polia, kde farmári nemajú prostriedky na spracovávanie plodiny a rýchlejšie ju posúvajú ďalším distribučným článkom drogového reťazca. (United Nations Office on Drug and Crime, 2011, s. 105).

Až 90 % v USA spotrebovávaného kokaínu pochádza z Kolumbie, (ako prvý článok výroby), (United Nations Office on Drug and Crime, 2011, s. 108) nasledovaný kokaínom z Peru a Bolívie. Podiel kolumbijského kokaínu exportovaného do USA ale mierne klesá (asi o 5 % medziročne). Kolumbia má len 25% podiel na kokaíne dovážaného do Európy, zvyšné percentá sú viac-menej rovnomerne pokryté dovozom z ostatných štátov Južnej Ameriky ale aj niektorými európskymi krajinami. Kokaín produkovaný v Kolumbii je primárne určený na vývoz do rozvinutých štátov Severnej Ameriky a Európy, zatiaľčo bolívijský a peruánsky kokaín pokrýva hlavne domácu spotrebu kontinentu.

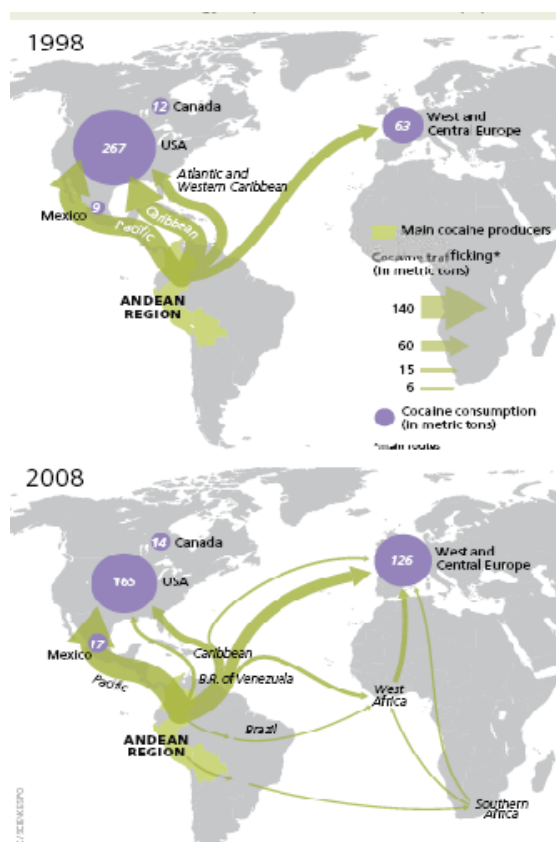
Ďalším dôležitým ukazovateľom okrem produkcie je aj množstvo zadržanej hotovej drogy; práve táto miera totiž dokazuje prípadnú úspešnosť vojny proti drogám v spomínaných štátoch, pretože na rozdiel od veľkosti produkcie zohľadňuje aj zásahy armády a polície proti priekupníkom s drogami. Množstvo zabaveného kokaínu kleslo v USA medzi rokmi 2000 a 2007 o tretinu a v Európe o polovicu. Pokles je teda zaznamenaný hlavne v štátoch spotrebných, pričom rastie množstvo zadržanej drogy v produkčných krajinách. Až 60 % celosvetového zabaveného kokaínu sa podarilo zadržať v roku 2009 už v štátoch Latinskej

Ameriky. V Kolumbii sa každoročne zabaví najviac kokaínu na svete, pričom 48 % je vyrobených priamo v štáte a zvyšok je dovezený z ostatných krajín Južnej Ameriky a pripravený na export. Kolumbia je teda rovnako významným producentom kokaínu ako jeho distribútorom. (United Nations Office on Drug and Crime, 2011, s. 108-110).

Vojna proti drogám má okrem iného za následok aj presúvanie výroby a distribúcie do tých latinskoamerických štátov, kde je represia menšia. Napríklad do Ekvádoru sa presúva skladovanie, odbavenie a preklad drogy (hlavne do provincií Carchi, Esmeraldas a Sucumbios). Zaujímavá je skutočnosť, že hoci celkové množstvo zadržaného kokaínu v krajinách Južnej Ameriky rastie, vyskytujú sa prípady, keď klesá počet zásahov, pri ktorých sa droga zabaví. (napr. vo Venezuele klesol počet zásahov zo 151 v roku 2005 na 95 v roku 2009) (United Nations Office on Drug and Crime, 2011, s.111). Dá sa teda tvrdiť, že obchodné siete, tak výrobné ako distribučné, sa stávajú organizovanejšími a vytláčajú menších a nevýznamnejších pestovateľov koky a producentov kokaínu, keďže na zadržanie väčšej časti drogy stačí menší počet zásahov.

Hoci množstvo zabavenej drogy stúpa, dopyt v rozvinutých krajinách neklesá rovnakým tempom. Je teda namieste tvrdiť, že obchodníci využívajú nové distribučné kanály, siete a zlepšujú metódy nelegálneho exportu. Nové štáty oblasti naberajú na váhe (Ekvádor, Argentína), pričom, ako už bolo spomenuté, klesá podiel štátov, kde je vojna proti drogám v plnom prúde (Kolumbia, Bolívia). Mexiko ostáva vďaka geografickej polohe naďalej najväčším a najvýznamnejším tranzitom pre obchod s USA a Kanadou, a práve preto sa ostatné krajiny Južnej Ameriky (hlavne Brazília, Argentína a Ekvádor) zameriavajú na európsky trh, využívajúc západnú a južnú Afriku ako ďalší tranzitný medzičlánok. Nasledujúca mapa (Mapa 1) poukazuje na vývoj v distribúcii kokaínu medzi rokmi 1998 a 2008. Zatiaľčo na konci deväťdesiatych rokov smeroval kokaín z andského regiónu hlavne do USA a menej už do európskych krajín, o desať rokov neskôr, po tom, ako sa spotreba rovnomernejšie rozdelila, museli krajiny Latinskej Ameriky upraviť distribučnú sieť tak, aby dokázali uspokojiť aj dopyt na rastúcom európskom trhu. Riešením bolo zapojenie afrických krajín do kokaínového obchodného reťazca.

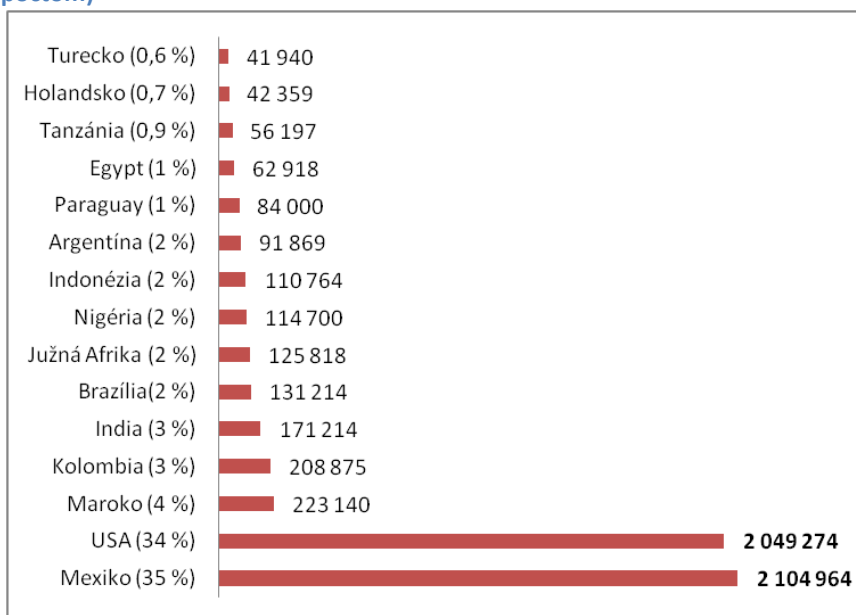
Mapa 1: Distribučné kanály kokaínu a zmena medzi rokom 1998 a 2008



Zdroj: United Nations Office on Drug and Crime, 2011, s. 124

Hoci Latinská Amerika nepatrí medzi najvýznamnejšie svetové regióny pre pestovanie marihuany, počet zabavenej rastliny konope hovorí o jej dôležitosti pre svetový obchod (viz Graf 3). Marihuana sa z regiónu Latinskej Ameriky najviac exportuje do USA, množstvo zabavenej drogy je teda najvyššie práve na hraniciach USA-Mexiko. Celkovo sa v USA a Mexiku zabavilo v roku 2009 až 4 198 ton marihuany. Na mexickej strane ide najmä o štáty Durango, Chihuahua, Sonora, Sinaloa a pacifický región štátu Guerrero (dosahujú až 75 % marihuany zabavenej v Mexiku). V štátoch Južnej Ameriky naopak množstvo zabavenej marihuany klesá (967 ton v roku 2007 na 598 ton v roku 2009). Ako vidno na grafe (Graf 3), najviac marihuany bolo v roku 2009 zabavenej v Mexiku (35 %), nasledovanom USA (34 %), pričom sa dá predpokladať, že väčšina konopných listov zabavených v USA pochádzala práve z Mexika. Podiel Mexika ako výrobnej krajiny je teda ešte väčší, ráta totiž aj s počtom zabavenej marihuany v USA.

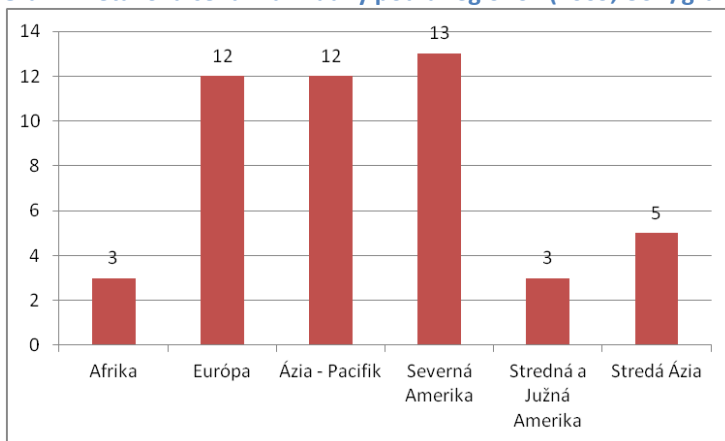
Graf 3: Štáty s najväčším množstvom zabavej marihuany (rok 2009, kg marihuany, % v porovnaní z celkovým počtom)



Zdroj: United Nations Office on Drug and Crime, 2011, s. 203, vlastná úprava

Cena gramu marihuany je viac-menej stabilná, líši sa len podľa regiónov. Ako vidno na grafe (Graf 4), v producentných krajinách je cena až šesťnásobne nižšia ako na maloobchodnom trhu spotrebných krajín. Aj tento finančný faktor ovplyvňuje v posledných rokoch pozorovateľný rast spotreby drog na latinskoamerickom trhu. Stredná trieda vo výrobných štátoch Južnej Ameriky si môže dovoliť kúpiť gram marihuany za niekoľkonásobne nižšiu cenu ako spotrebiteľ v USA.

Graf 4: Retailová cena marihuany podľa regiónov (2009, USD/gram)



Zdroj: United Nations Office on Drug and Crime, 2011, s. 196, vlastná úprava

Podľa Správy UNODC z roku 2011 (United Nations Office on Drug and Crime, 2011) maloobchodná cena kokaínu medziročne rastie – medzi rokmi 2006 a 2009 sa viac ako zdvojnásobila (z 90 USD za gram na 199 USD za gram bežne predávaného kokaínu)⁷. Ak sa zameriame len na trh krajín Európskej únie (ďalej EÚ), maloobchodná cena za gram bežne predávaného kokaínu sa v posledných desiatich rokoch udržiava všeobecne na stabilnej úrovni, poprípade s miernymi výkyvmi [Tabuľka 2, riadok “Priemer (očistené o infláciu)”]. Hoci cena kokaínu v jednotlivých krajinách EÚ je mierne odlišná, v posledných rokoch je pozorovateľné zjednocovanie cien tejto drogy vo všetkých štátoch EÚ (ako príklad môže slúžiť Írsko, kde cena gramu kokaínu rapídne narástla medzi rokmi 2001 a 2002 a priblížila sa tak priemernej cene, viz Tabuľka 2).

V USA má ale cena kokaínu počas spomínaného obdobia paradoxne rastúcu tendenciu a to aj v prípade, ak sa zohľadňuje inflácia (Tabuľka 3). Rastúca cena kokaínu v USA môže byť ovplyvnená vojnou proti drogám, ktorej účastníkom je aj USA. Väčšia represia zvyšuje rizikovosť obchodu a narastá tak cena produktu, v tomto prípade kokaínu.

⁷ Cena za gram 45%-70% kokaínu.

Tabuľka 2: Maloobchodné ceny kokaínu predávaného “na ulici” vo krajinách EÚ v rokoch 1995 až 2009 (USD/gram)

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Rakúsko	156	138	118	113	93	94	78	71	90	103	101	78	99	110	97
Belgicko	93	90	57	55	60	55	51	50	51	51	51	60	67	72	71
Dánsko	176	169	106	119	165	106	120	91	122	82	82	81	74	99	93
Fínsko	191	154	123	179	157	138	121	111	151	146	125	100	110	154	139
Francúzsko	174	125	87	84	82	50	87	75	90	99	94	97	96	103	83
Nemecko	103	90	77	72	68	57	58	57	68	73	79	74	85	91	87
Grécko	111	144	91	54	82	69	72	75	96	93	79	110	110	110	104
Írsko	119	32	34	32	30	28	28	94	79	87	85	88	96	103	97
Taliansko	113	129	109	129	135	100	89	90	101	113	114	104	112	111	99
Luxembursko	194	127	115	110	119	119	107	96	114	105	106	89	89	89	89
Holandsko	79	52	64	38	33	33	33	33	50	59	59	60	59	63	63
Nórsko	150	153	177	133	128	114	157	165	170	155	155	151	164	154	154
Portugalsko	66	64	57	51	43	56	48	36	47	49	55	56	55	66	66
Španielsko	91	72	68	68	63	52	52	56	70	76	76	76	83	89	83
Švédsko	116	118	98	88	97	77	79	87	99	93	92	101	96	138	104
Švajčiarsko	148	127	117	110	109	77	69	74	80	85	86	74	75	65	82
Veľká Británia	111	102	124	128	104	94	94	84	90	91	79	87	91	74	62
Priemer (očistené o infláciu)	166	144	123	121	113	88	90	85	97	100	95	91	95	94	85

Zdroj: United Nations Office on Drug and Crime, 2011, s. 116, vlastná úprava

Tabuľka 3: Maloobchodné ceny kokaínu predávaného “na ulici” v USA v rokoch 1995 až 2009 (USD/gram).

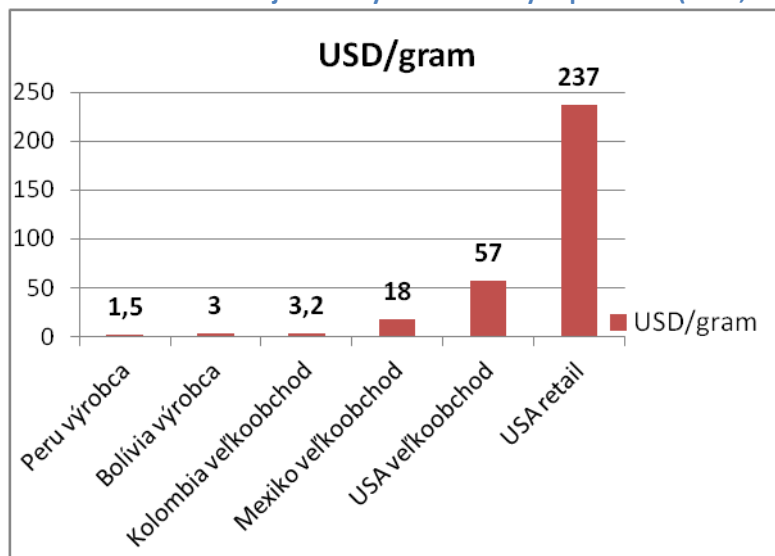
	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Maloobchodná cena	91	91	81	81	81	96	96	83	90	84	85	94	104	119	120
Cena očistená o infláciu	128	124	108	106	104	119	116	99	105	96	93	100	107	118	120
*Čistý kokaín, inflácia	209	170	167	154	161	193	201	142	153	139	137	135	163	214	237

Zdroj: United Nations Office on Drug and Crime, 2011, s. 116, vlastná úprava

Samotná výrobná cena kokaínu je pritom len zlomkom (1 %) z konečnej maloobchodnej ceny na trhu vyspelých štátov. Rozdiely sú samozrejme závislé na kvalite kokaínu, Graf 5 predstavuje cenu gramu čistého kokaínu, zatiaľčo Tabuľka 2 cenu kokaínu predávaného “na ulici”, ktorý predstavuje od 45 do 70 % hodnoty čistého kokaínu⁸. Ak totiž berieme do úvahy retailovú cenu čistého kokaínu, cena na prvých článkoch výrobného reťazca produktu dosahuje len 0,7 % konečnej maloobchodnej ceny (viz Graf 5). Navyše, cena kokaínu, ktorý prekročí hranice spotrebného štátu, v tomto prípade USA, rastie medzi veľkoobchodným a maloobchodným stupňom o viac ako 400 % (viz Graf 5). Vývoj ceny medzi jednotlivými článkami reťazca približuje nárast marží na týchto úrovniach.

⁸ Posledný riadok Tabuľky 3 prepočítava cenu aj na 100 % čistý kokaín, takže maloobchodná cena sa rovná cene z Grafu 5.

Graf 5: Cena kokaínu na jednotlivých distribučných pozíciách (2009, USD/100 % gram)



Zdroj: United Nations Office on Drug and Crime, 2011, s. 113, vlastná úprava

Klesajúcu spotrebu v USA potvrdzuje aj fakt, že v roku 1995 na trhu s kokaínom pretieklo 165 miliárd USD, v roku 2009 to bolo už len 85 miliárd USD, čiže takmer o polovicu menej (vplyv ceny na kokaínu na nižšiu spotrebu je v prípade USA zanedbateľný, ako vidno v Tabuľke 3, cena za gram kokaínu bola v roku 1995 a 2005 takmer na rovnakej úrovni). Severoamerický a európsky trh predstavujú 86 % z celkového objemu svetového obchodu s kokaínom. Najväčším konzumentom však aj napriek poklesu v posledných rokoch ostávajú USA (spotreboval sa kokaín v hodnote 39 miliárd USD v roku 2009), no trh európskych krajín dopytuje čoraz viac kokaínu a sú preto v tesnom závесе za USA (spotreba v hodnote 37 miliárd USD v roku 2009). Z 85 miliárd USD pripadá obchodníkom až 84 miliárd USD (99 % z celkových tržieb), čo len potvrdzuje predchádzajúcu kalkuláciu, podľa ktorej pripadne samotným pestovateľom koky len 1 % z celkových tržieb z obchodu s kokaínom. (United Nations Office on Drug and Crime, 2011, s. 113-116).

Na ostatné drogy sa región Latinskej Ameriky nešpecializuje a preto sa im kapitola podrobnejšie nevenuje. Ukazuje sa ale, že trh dokáže prudko reagovať na zmeny dopytu. Na ich rastúcu svetovú spotrebu zareagovali latinskoamerické štáty okamžitým zvýšením ich výroby. Počet laboratórií vyrábajúcich syntetické (hlavne amfetamínové drogy) vzrástol v Mexiku z 21 v roku 2008 na 161, a to v priebehu jedného roka. Množstvo vyrábaných syntetických drog sa zvýšil v Argentíne, Paname, Nikaragui a Chile. Práve Chile vyváža ephedrin do Mexika, Guatemala sa stáva významným článkom dodávateľského reťazca

pseudoephedrinových tabletiiek pochádzajúcich z Bangládeši do štátov Severnej Ameriky.
(United Nations Office on Drug and Crime, 2011, s. 148).

1.2 Latinskoamerické kartely a programy na podporu vojny proti drogám.

Latinskoamerické drogové kartely⁹ kontrolujú niekoľko distribučných článkov reťazca naraz, tie najsofistikovanejšie a najorganizovanejšie disponujú rozsiahlym vojenským arzenálom a možnosťami ovplyvňovať štátne orgány. Hierarchickú rigidnú štruktúru so silným lídrom v čele gangu postupne vystriedali flexibilné organizácie, ľahšie sa prispôsobujúce zmenám vládnych politík aj podmienkam obchodu, pružne reagujúce na zmeny dopytu (už spomínaný rast amfetamínových laboratórií v Mexiku) a nemálo podobné veľkým transnacionálnym organizáciám. Svoju pozornosť zameriavajú nielen na USA a Kanadu, ale prenikajú čoraz viac aj na európsky trh, využívajúc západoafrické a ázijské distribučné kanály. Menšie organizácie ale stále fungujú viac ako rodinné podniky s tesnými väzbami, operujúce na menšom limitovanom teritóriu.

Najvýznamnejšími drogovými kartelmi pôsobiacimi v regióne Latinskej Ameriky ostávajú mexické a kolumbijské organizácie, ročne vygenerujúce zisk až vo výške 39 miliárd USD. (Seelke, Wyler, Beittel, Sullivan, 2011, s. 8). Medzi najznámejšie mexické kartely patrí nasledujúcich sedem organizácií: Arellano Felix (Tijuana), Beltran Leyva, Los Zetas, La Federación (Sinaloa), Carillo Fuentes (Juaréz), La Familia Michoacana a Golfo v Mexickom zálive. Čo sa týka kolumbijského trhu, ešte v osemdesiatych rokoch stáli v popredí obchodu s drogami štrukturované a centralizované organizácie ako Cali alebo Medellín, no s postupujúcou represiou (v podobe vyhlásenej vojny proti drogám a programami zameranými na zníženie produkcie drog) boli nahradené menšími decentralizovanými kartelmi nazývané aj „baby cartels“¹⁰ (Seelke, Wyler, Beittel, Sullivan, 2011, s. 9). Okrem babykartelov patria medzi významných hráčov na kolumbijskom drogovom trhu radikálne pravicové paramilitárne zoskupenia (napr. AUC¹¹) a ultraľavicové skupiny ako FARC¹² a ELN¹³, nietorými považované za teroristické organizácie. (Seelke, Wyler, Beittel, Sullivan, 2011, s. 10). Tržby

⁹ V angličtine DTO – „Drug Trafficking Organizations“

¹⁰ Odhaduje sa, že počet babykartelov sa v Kolumbii s rastúcou represiou stále zvyšuje a v súčasnosti ich je okolo 350. (Chalk, 2010, s. 49).

¹¹ špan. – „Autodefensas Unidas de Colombia“

¹² špan. – „Fuerzas Armadas Revolucionarias de Colombia“

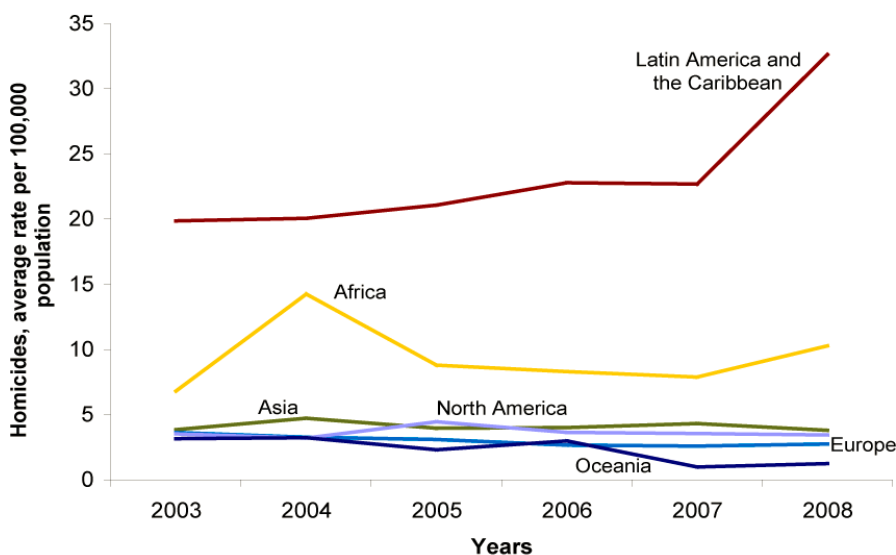
¹³ špan. – „Ejército de Liberación Nacional“

z predaja drog znamenajú pre FARC výnos od 200 do 300 miliónov USD ročne. Pôvodne týmito príjmami financovali svoj boj proti kolumbijskej vláde, v posledných rokoch ale čoraz viac využívajú svoj vplyv a vojenský arzenál hlavne na získanie profitu z drogového obchodu, opúšťajúc politickú agendu v zameriavajúc sa viac na obchod a hromadenie zisku. Ďalšími významnými zoskupeniami operujúcimi na kolumbijskom drogovom trhu sú tzv. „*bandas criminales emergentes*“. Kolumbijská vláda identifikovala v posledných rokoch asi jedenásť takýchto skupín (Erpac, Don Mario Gang, Los Paisas, atď.). Majú povahu menej organizovaných gangov, ktoré spájajú výnosnosť obchodu s drogami s únosmi a vraždami. (Chalk, 2011, s. 14). V Peru je znova aktívna partizánska organizácia Sendero Luminoso, ktorá naberá na významnosti; zorganizovala útoky na peruánsku políciu a ozbrojené zložky a zároveň obnovila kontakty s pestovateľmi koky. (Seelke, Wyler, Beittel, Sullivan, 2011, s. 10). Vo všeobecnosti sú ale peruánske a bolívijské drogové gangy menej organizované ako tie mexické či kolumbijské a zameriavajú sa predovšetkým na vlastný spotrebný trh alebo na prvé stupne obchodného reťazca, a to na pestovanie, výrobu a distribúciu drog do ďalších latinskoamerických krajín. (Chalk, 2011, s. 15).

Latinskoamerický drogový trh sa vyznačuje veľkou mierou násilia, ktorého sa dopúšťajú jeho aktéri (a na jeho aktéroch). Kým v roku 2003 bolo zavraždených 19,9 ľudí z 100 000 v roku 2008 to bolo už 32,8 (Seelke, Wyler, Beittel, Sullivan, 2011, s. 10). Zvýšená vlna násilia je pozorovateľná hlavne v tranzitných zónach obchodu, kde operujú práve vyššie uvedené drogové kartely (andský región, Mexiko, Karibik, Venezuela, Brazília), ale rastie aj v štátoch strednej Ameriky ako Belize, Jamajka, Guatemala, Haiti a Honduras, ktoré sú využívané hlavne mexickými kartelmi ako tranzitné krajiny pašovania kokaínu. Násilie, ktorého sa dopúšťajú drogové kartely k tomu, aby nastolili „poriadok“ sa čoraz častejšie obracia aj proti primárne nezainteresovaným civilistom, dokonca nezriedka aj v turistických zónach. Nasledujúci obrázok (Obrázok 2) poukazuje práve na obrovský rast vrážd v regióne Latinskej Ameriky medzi rokmi 2007 a 2008. Hoci problematika násilia v oblasti bude podrobnejšie spracovaná v prvej časti druhej kapitoly tejto práce, je namieste poukázať na fakt, že miera vrážd je v Latinskej Amerike najvyššia na svete¹⁴ a rovnako zaznamenáva najvyšší rast.

¹⁴ Zdroj pracuje s dostupnými informáciami, je teda možné, že obmedzená dostupnosť dát v jednotlivých oblastiach skresľuje konečný výsledok.

Obrázok 2: Počet vrážd (na 100 tis. Obyvateľov, roky 2003 až 2008)



Zdroj: Seelke, Wyler, Beittel, Sullivan, 2011, s. 11

Nezanedbateľnú úlohu v boji proti drogám majú USA ako najvýznamnejší spotrebiteľ, nielen v regióne ale aj globálne. USA sa v tzv. vojne proti drogám¹⁵ začali angažovať už v sedemdesiatych rokoch, a to hlavne v Kolumbii, Peru a Bolívii (Kushlick, 2011, s. 13), teda v hlavných exportných a výrobných centrách kokaínu dovážaného do USA, a to primárne prostredníctvom Ministerstva obrany. Neskôr pribudlo aj Mexiko, na ktoré sa zahraničná protidrogová politika USA zameriava doteraz. Protidrogová asistencia USA v krajinách Latinskej Ameriky stála od roku 1980 do roku 2008 viac ako 13,1 miliardy USD. (Kushlick, 2011, s. 13). Počiatočné pozvolné angažovanie sa USA sa stupňovalo v osemdesiatych a deväťdesiatych rokoch za vlády Ronalda Reagana a neskôr Georga H. W. Busha. Ronald Reagan vydal dokument zvaný “*National Security Decision Directive 221*” (NSDD-221)¹⁶, v ktorom identifikoval drogový problém ako jeden z najvýznamnejších pre západnú hemisféru. O tri roky neskôr vydal jeho nasledovník, prezident Bush, “*National Security Directive 18*” (NSD-18)¹⁷, v ktorej vyhlásil, že protidrogová zahraničná politika sa bude primárne zameriavať na andský region. (Kushlick, 2011, s. 14). V tom istom roku zahájil “Andskú iniciatívu” – program, ktorý sa zameriaval na boj proti drogám hlavne v Peru a Bolívii. Jeho vedľajším efektom bolo takmer okamžité presunutie pestovania koky do susednej Kolumbie.

¹⁵ ang. “*The war on drugs*”

¹⁶ Prijatý 8.4.1986.

¹⁷ Prijatý 21.8.1989.

Práve Kolumbia vystriedala v priebehu niekoľkých rokov Peru a Bolíviu v celosvetovom prvenstve v pestovaní koky. Podpora pokračovala aj za vlády demokratov; prezident Bill Clinton náklady na vojnu s drogami v andskom regióne zvyšoval, vyhlásený bol “Plán Kolumbia” – ministerstvo obrany začalo s chemickým ničením polí s kokou, inštitucionálnou ale aj s administratívnou podporou miestnej vlády, školeniami, dodávkami zbraní a výcvikom ozbrojených zložiek (Kushlick, 2011, s. 5). Do programu “Plán Kolumbia” bolo celkovo investovaných 7 miliárd USD a opäť sa zameriaval hlavne na zníženie ponuky drogy; vyhlásený plán počítal so znížením pestovania, spracovania a distribúcie nelegálnych drog v priebehu šiestich rokov, a to až o 50 %. (Kushlick, 2011, s. 16). Dosiahnuté výsledky a priame aj vedľajšie efekty “Plánu Kolumbia” vyvolávajú doteraz rozporuplné reakcie. Podľa niektorých pozorovateľov sa podarilo znížiť násilie v Kolumbii a celkovo zlešiť bezpečnosť v štáte, na druhej strane ale pochybujú o pozitívnom dopade postrekov kokových polí a vyhodnocujú ho ako neefektívne vzhľadom k faktu, že pestovatelia koky boli bez relevantnej alternatívy pripravený o živobytie, ktoré im bez ohľadu na nelegálnosť pestovanej plodiny koka prinášala. Zároveň spochybňujú aj cieľené zníženie spotreby v USA v dôsledku zníženia ponuky zo strany Kolumbie ale aj ostatných latinskoamerických štátov.

V roku 2008 bol zahájený ďalší z programov USA v regióne zvaný “Iniciatíva Mérida”. Program vznikol po dohode medzi prezidentom Mexika Felipe Calderónom a prezidentom USA Georgem W. Bushom. Na rozdiel od programov účinných v andskom regióne sa nezameriavala primárne proti výrobcovi drogy (v prípade “Plánu Kolumbia” na pestovateľov koky), ale na činnosť kartelov a ich vplyvu na verejnú sféru. Prostriedky mali smerovať na posilnenie justície, ochrany hraníc ale aj na znižovanie domáceho (mexického) dopytu po drogách. (Kushlick, 2011, s. 15). Zlom nastal po roku 1985, keď bol v Mexiku zavraždený americký agent Enrique Camarena. Pomoc na pár rokov ustala kvôli nedôvere v činnosť mexických úradov. Mexiko chápalo zásahy amerických agentúr na svojom území ako ohrozenie vlastnej suverenity, vydávanie povolení predlžovalo čas zásahov a efektívnosť bola samozrejme nízka. Zlepšenie nastalo po podpise bilaterálnej zmluvy v roku 1998¹⁸. Dotované projekty sa zameriavali hlavne na vyhladenie kokových a marihuanových polí a metamfetamínových laboratórií. Počty zabavených drog sa však znížili len minimálne

¹⁸ ang. “Binational Drug Control Strategy”

a korupcia aj vo vysokej politike znemožňovala plnenie cieľov programu. (Kushlick, 2011, s. 18). Podobný priebeh mali aj protidrogové programy USA v štátoch strednej Ameriky. Kongres USA oddelil v roku 2010 rozpočet na boj s drogami pre krajiny strednej Ameriky od prostriedkov v rámci “Iniciatívy Mérida”, a tým dosiahla podpora pre stredoamerický región 83 miliárd USD. (Kushlick, 2011, s. 19). Programy sa sústreďovali hlavne na významné tranzitné krajiny ako Guatemala a Panama, no nedostatok politickej vôle na strane prijímateľských krajín, korupcia v štátnej správe a napojenie drogového priemyslu na najvyššie politické kruhy už od začiatku znemožnili potencionálny úspech dohodnutých stratégií. Obamova administratíva však aj napriek neúspechom schválila ďalšie podporné program aj pre karibskú oblasť, pričom za kľúčové stanovila štyri krajiny, a to Bahamy, Dominikánsku republiku, Haiti a Jamajku (Kushlick, 2011, s. 20). Keďže spomínané štáty sa zameriavajú hlavne na distribúciu drog, a to primárne do USA. Prostriedky opäť smerovali do oblasti administratívnej pomoci, súdnictva, školenia ozbrojených zložiek a antikorupčných programov.

Efektivita spomínaných programov je sporná, preto USA prehodnocujú ich záber a zvažujú alternatívy. Každopádne nie je vôbec jednoduché zmerať úspešnosť programu zameraného na potlačenie ponuky určitej komodity, v tomto prípade drog. Efektivitu možno merať v hektároch zničených kokových a marihuanových polí, počte zatknutých dílerov a vodcov kartelov, množstve zabavenej drogy v tranzitných krajinách, atď. Tieto na prvý pohľad viditeľné úspechy ale hovoria málo o vedľajších efektoch – presúvaní produkcie do iných oblastí alebo štátov alebo drobeniu veľkých kartelov na menšie skupiny, čím sa znižuje možnosť ich prípadného zadržania. Menší dôraz je kladený na zmenu legislatívy, vznik a účinnú implementáciu anti-korupčných programov, vytvorenie alternatívy pre chudobných pestovateľov drog, atď., čo ale nie je vždy chybou na strane USA alebo ostatných sponzorských krajín, ale aj na strane prijímateľských štátov, ktoré neochotne akceptujú ponúknuté zmeny a sú ovplyvňované vlastnou vnútropolitickou situáciou, takže sa môže zdať, že pomoc odmietajú. Programy okrem toho nemonitorujú priebeh akcií, nereagujú pružne na žiadané zmeny a záber ostáva rovnaký, aj keď je efektivita nízka (nielen v krátkodobom horizonte, ale v prípade, že je aj dlhodobou neefektívna). (Kushlick, 2011, s. 29).

1.3 Drogová prohibícia a jej legislatívny rámec v krajinách Latinskej Ameriky

Obchod s drogami na latinskoamerickom trhu ovplyvňuje nielen domáca politika, ale hlavne svetová drogová prohibícia a akčné plány spotrebiteľských štátov. Pred viac ako päťdesiatimi (rok 1961) rokmi bol OSN schválený Jednotný Dohovor OSN o omamných látkach,¹⁹ ktorý prehlásil drogové závislosti za najväčšie zlo (ang. *“evil of addiction to drugs”*) a cieľom bola celosvetová drogová prohibícia. (Kushlick, 2011, s. 3). V šesťdesiatych rokoch nebola spotreba drog taká vysoká ako dnes, na nárast v produkcii aj spotrebe reagovala OSN roku 1988 vydaním tretieho²⁰ Dohovoru o drogách²¹. Celosvetová prohibícia sama o sebe nepriniesla žiadaný posun, preto sa v tomto Dohovore častejšie ako v tom z roku 1961 spomínajú slovo “hrozba” a odobrila tak trend vojen proti drogám, ktoré sa týkali aj krajín Latinskej Ameriky. (Kushlick, 2011, s. 6).

Všeobecné dopady drogovej prohibície sa dajú stručne zhrnúť do niekoľkých bodov (rozšírenie problematiky bude rozoberané v druhej kapitole tejto práce). Vďaka vysokým zarábkom z distribúcie a predaja drog rastie motivácia vstúpiť do odvetvia, presunom tejto pracovnej sily stráca legálna ekonomika na úkor šedej ekonomiky. Pri zjednodušenom modeli troch stupňov drogového reťazca (výrobca, distribútor-obchodník, spotrebiteľ) sa najviac pozornosti a finančných prostriedkov orientuje práve na medzičlánok, a to distribútorov a predajcov drog na úrok užívateľov a výrobcov. Prevencia, zdravotnícke a výchovné programy v spotrebiteľských (ale aj produkčných) krajinách a alternatíva pre pestovateľov drogových substancií v krajinách rozvojových ostávajú v úzadí. Efektivitu lokálne zameranej vojny proti drogám znižuje aj tzv. „balónový efekt“ – pri čiastkových úspechoch v jednej krajine, (napríklad zničenie veľkej plochy kokových polí v deväťdesiatych rokoch v Peru a Bolívii, čím sa podarilo znížiť produkciu práve v týchto krajinách) sa výroba presunie do ďalšieho štátu alebo oblasti, kde nie je represia taká intenzívna (v tomto prípade sa pestovanie koky a výroba kokaínu presunula do Kolumbie). Pri zameraní sa na jeden typ drogy, rastie

¹⁹ ang. “United Nations Single Convention on Narcotic Drugs”

²⁰ V roku 1971 bol vydaný druhý Dohovor OSN o omamných látkach; ang. „*Convention on Psychotropic Substances*“, ktorá rozšírila okruh zakázaných látok.

²¹ ang. “Convention on Drugs”

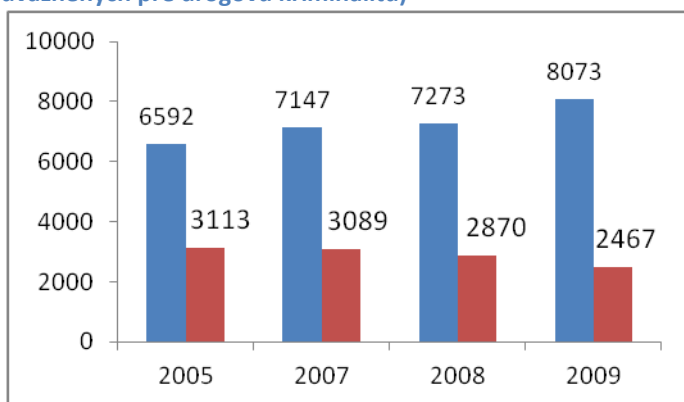
spotreba ľahšie dostupného substitútu, pri ktorom čelí spotrebiteľ menšiemu riziku. Čo sa na jednej strane môže javiť ako prirodzený efekt teórií medzinárodnej ekonómie, môže mať v priemysle ako je ten drogový zničujúce dopady na užívateľov a ovplyvňuje sortiment ale hlavne kvalitu ponúkanej drogy. Napríklad distribučné kanály kokaínu smerujúceho do rozvinutých krajín prechádzajú skoro vždy minimálne troma ďalšími krajinami, riziko zadržania je teda oveľa vyššie ako v prípade syntetických drog, ktorých základné substancie je vo veľkom množstve prípadov možné zakúpiť aj v lekárni, no sú nezriedka nebezpečnejšie. Ponuka drog vyrábaných s menším rizikom rastie, ich spotreba sa zvyšuje a to na úkor kvality spotrebovanej látky. (Commission on Narcotic Drugs, 2008, s. 9-11).

Nasledujúca časť stručne definuje legislatívne rámce, v ktorých sa prohibícia uplatňuje na úrovniach jednotlivých latinskoamerických štátov. (Transnational Institute, 2010). Potom ako Bolívia implementovala prvý Jednotný Dohovor OSN z roku 1961 do vnútroštátneho práva, začala jej spolupráca s protidrogovými jednotkami USA, ktoré sa zameriavali hlavne na boj s produkciou kokaínu. V roku 1986 sa uskutočnila operácia „*Blast Furnance*“, počas ktorej americké helikoptéry Black Hawk zničili veľkú časť bolívijských kokových a ópiových polí. Produkcia koky sa tak čiastočne presunula do Kolumbie. Dva roky nato prijala Bolívia prvý národný protidrogový zákon, Zákon číslo 1008²². Zákon odobril tvrdú vojnu proti drogám v štáte, stanovil veľmi prísne tresty pre pestovateľov, obchodníkov a užívateľov drog, v niektorých rozsudkoch dokonca odporoval bolívijskej Ústave²³. Podiel väzňov, ktorí boli odsúdení kvôli porušeniu Zákona 1008 dosahoval 45 % z celkového počtu uväznených. V dôsledku kritiky, ktorá sa vzniesla na Zákon 1008, prijala bolívijská vláda nový trestný zákonník, ktorý mal zabezpečiť dodržiavanie práv väzňov a obžalovaných (napríklad dodržiavanie prezumpcie nevinu). Zlepšenie situácie bolo ale minimálne. V roku 2004 vláda Carlosa Mesa podpísala dohodu s drobnými pestovateľmi koky z regiónu Cochabamba o legalizácii pestovania koky na poliach menšej rozlohy ako 1 600 metrov štvorcových a počet (aj podiel) väzňov zatknutých kvôli porušeniu Zákona 1008 klesol (Graf 6). (Transnational Institute, 2011, s. 21-28).

²² ang. „*Law on the Regime Applicable to Coca and Controlled Substances*“

²³ Maximálna dĺžka pobytu vo väzení bola podľa Ústavy stanovená na 30 rokov, tresty pre drogovú kriminalitu ju prekračovali.

Graf 6: Počet väzňov v bolívijských väzniciach v rokoch 2005 až 2009 (celkový počet väzňov/počet väzňov uväznených pre drogovú kriminalitu)



Zdroj: Transnational Institute, 2011, s. 22, vlastná úprava

Brazílska legislatíva upravovala pred prijatím prvého Jednotného Dohovoru OSN drogovú kriminalitu v rámci Zákona 281, ktorý rozlišoval medzi obchodníkmi s drogami a užívateľmi, pričom tí druhí boli považovaní viac za pacientov ako za kriminálnikov a neboli za užívanie drog väznení. Od roku 1968 bol v Brazílii nastolený polodiktátorský režim generála Costa e Silvua a následne bol prijatý nový protidrogový zákon – Zákon číslo 385, ktorý sprísnil tresty pre drogové trestné činy a užívateľov drog zrovnoprávnil s obchodníkmi a pestovateľmi, čo viedlo k tomu, že všetky skupiny boli posudzované a trestané rovnako prísne. Posledný podobne prísny zákon vznikol v Brazílii na začiatku deväťdesiatych rokov (Zákon 8072), následné úpravy však už len zmierňovali jeho pôsobnosť. Posledná právna norma vznikla v roku 2006 (Zákon 8072) a priniesla dôležité zmeny. Pestovanie a držanie drogy pre osobné použitie, pre blízku osobu a zároveň bez motívu zisku sa netrestá väzením. Zároveň sa zjemnili tresty pre drobných obchodníkov, no zvýšila sa hranica pre minimálne tresty. Drobní obchodníci tak síce oficiálne nedostanú rovnako vysoký trest ako vyššie postavení obchodníci, no čas ktorý strávia vo väzení bude aj tak vyšší ako pred týmto zákonom.²⁴ Kritici poukazujú na fakt, že zákon presne nevymedzuje, kde končí osobná spotreba drogy a kde začína obchod (vo všeobecnosti záleží na type a množstve zadržanej drogy); výška prípadného trestu tak závisí na konkrétnom policajtovi, ktorý čin posudzuje. Nasledujúca tabuľka (Tabuľka 4) poukazuje na fakt, že hoci nový zákon mal okrem iného znížiť počet väzňov v už aj tak preplnených brazílskych väzniciach, opak je pravdou. Absolútny počet väzňov rastie a neklesá ani relatívne množstvo odsúdených za drogové delikty. Ako poukazuje citovaná práca

²⁴ S určitými úpravami ako udeľovanie výnimiek a prepúšťanie za dobré správanie, atď.

(Transnational Institute, 2011, s. 35), hoci takmer polovica z väzňov odsúdených za drogovú kriminalitu požiada o zjemnenie alebo skrátenie trestu, až v 40 % sudcovia túto žiadosť zamietnu, počet uväznených má tak rastúcu tendenciu. (Transnational Institute, 2011, s. 30-36).

Tabuľka 4: Počet väzňov za drogové prečiny v brazílskych väzniciach v rokoch 2005 a 2009

Rok	Celkom väzni	Počet väznených za obchodovanie s drogami	%
2005	361 402	32 880	9,10%
2006	383 480	47 472	12,38%
2007	422 590	65 494	15,50%
2008	451 219	77 371	17,50%
2009	473 626	91 037	19,22%

Zdroj: Transnational Institute, 2011, s. 36, vlastná úprava

Kolumbijské protidrogové zákony nekriminalizovali užívateľov drog až do roku 1974, kedy krajina inkorporovala prvý Jednotný Dohovor OSN. Domáce právo sa tak plne prispôsobilo prohibícií a politike vojny proti drogám. Zákon 30 z roku 1986 zvýšil tresty za drogovú kriminalitu. V roku 1994 síce Najvyšší súd Kolombie rozhodol o protiústavnosti niektorých článkov Zákona 30, hlavne tých, ktoré sa týkali užívania drog pre osobnú spotrebu, reakciou však nebola úprava zákona, ale zmena ústavy. V roku 2009 sa zmenilo znenie kolumbijskej ústavy o protiprávnosť užívania a držania drog aj pre osobnú spotrebu. Tresty sú v Kolumbii veľmi prísne, za podnecovanie k užívaniu a propagáciu drog môže byť človek odsúdený až na 144 mesiacov za mrežami (dolná hranica sú dva roky). Drobní pestovatelia, ktorí pestujú viac ako 20 a menej ako 100 rastlín používaných na výrobu drog, sú uväznení minimálne na 64 mesiacov (5,3 roka). Najvyššie tresty sú vymierané pre obchodníkov a distribútorov drog, pre ktorých platí spodná hranica väzby 128 mesiacov, horná až 30 rokov (360 mesiacov). Percento väznených za drogové prečiny je preto v Kolumbii relatívne vysoké, pohybuje sa okolo 16,5 % pričom percentuálny počet klesá, no v absolútnych číslach počet väzňov odsúdených za drogovú kriminalitu rastie. (Tabuľka 5). (Transnational Institute, 2011, s. 39-48).

Tabuľka 5: Počet väzňov v kolumbijských väzniciach za drogové prečiny od roku 2003 do roku 2009

Rok	Celkom väzni	Počet väznených za obchodovanie s drogami	%
2003	62 277	11 454	18,39%
2004	68 020	12 904	18,97%
2005	66 829	12 151	18,18%
2006	60 021	9 799	16,33%
2007	63 603	10 313	16,21%
2008	69 979	11 808	16,87%
2009	76 471	12 616	16,50%

Zdroj: Transnational Institute, 2011, s. 47, vlastná úprava

Podiel Ekvádoru na drogovom obchode nie je zďaleka taký významný ako napríklad v prípade Kolumbie, napriek tomu má táto krajina veľmi prísnu protidrogovú legislatívu. Do roku 1987 nebolo užívanie drog trestané väzením, ale užívatelia boli liečení, rozlišovali sa aj tresty pre pestovateľov a drobných dílerov a zberačov. Ekvádorský Kongres prijal v roku 1987 druhý Jednotný Dohovor OSN a režim sa sprísnil, pričom represia vyústila v prijatie Zákona 108 v roku 1991 a počet väzňov za drogové delikty sa tak zvýšil hlavne v dôsledku kriminalizácie užívania drog. Minimálne tresty rástli a rovnako ako v predchádzajúcich prípadoch sa nerozlišovalo medzi úrovňami drogovej kriminality. Ekvádor sa na základe bilaterálnej zmluvy s USA zaviazal zvýšiť celkové percento zadržaných v súvislosti s drogovou kriminalitou výmenou za financovanie a modernizáciu policajných, armádnych zložiek a ich vybavenia.²⁵ Každý človek zadržaný v Ekvádore kvôli podozreniu z drogovej kriminality nemôže byť pred začatím súdneho konania prepustený na kauciu, ale okamžite uväznený, a to z toho dôvodu, že na podozrivých z drogových trestných činov sa nevzťahuje prezumpcia nevinny a sú považovaní za vinných až kým sa nerozhodne o ich nevine²⁶. Zákon 108 nebol nikdy zrušený, ale v roku 2008 došlo k jeho úprave. Zmiernili sa tresty pre drobných pestovateľov a z časti sa dekriminalizovala držba malého množstva vybraných drog pre osobnú spotrebu. Veľkou nevýhodou však ostáva, že zákon nešpecifikuje presné množstvo, takže rozhodnutie o tom, či sa jedná o malé množstvo na súkromnú spotrebu alebo priekupníctvo, ostáva na súdnom aparáte. Odsúdení za drogovú kriminalitu tvoria najväčšie percento všetkých väzňov, dokonca vyššie ako v prípade krádeží; priemerne dosahuje ich podiel 34 % na národnej úrovni a okolo 49 % v mestách. (Transnational Institute, 2011, s. 50-58).

²⁵ Počet zadržaných drog sa mal zvýšiť o 10 %, postrekovaných polí o 15 % a obžalovaných za drogovú kriminalitu o 12 %.

²⁶ špan. – „prisión preventiva“

Mexická protidrogová legislatíva prešla niekoľkými úpravami a ideologickými posunmi. Počas dvadsiatych a tridsiatych rokov minulého storočia sa prohibícia zameriavala hlavne proti distribúcií heroínu a marihuany, ktorá prekračovala hranice s USA. V roku 1978 pristúpilo Mexiko ku kriminalizácii užívania drog; najnižší trest za držanie napríklad marihuany dosahoval dva roky väzenia. Reforma trestného zákonníka z roku 1994 sprísnila tresty voči producentom, distribútorom a obchodníkom (pohybovali sa od desať do dvadsaťpäť rokov), pričom tresty pre pestovateľov a zberačov sa zmiernili (od jedného roka do šiestich rokov väzby). Zároveň sa dekriminalizovalo držanie ľakých drog pre osobnú spotrebu²⁷. O dva roky neskôr bol prijatý nový zákon – Zákon o organizovanom zločine, ktorý na rozdiel od trestného zákonníka obsahoval aj článok o pravidle „*de arraigo*“²⁸, ktoré dovoľuje v súvislosti s drogovou trestnou činnosťou zatknúť a vziať do väzby človeka po dobu 80 dní, a to bez akýchkoľvek dôkazov, len na základe podozrenia zo zapojenia na organizovaný zločin. Pravidlo „*de arraigo*“ bolo v roku 2008 inkorporované aj do mexickej ústavy. Čo sa týka počtu väzňov odsúdených v Mexiku za drogovú kriminalitu, ich počet dosahoval v roku 2009 asi 10 %. Relatívne nízke číslo na Latinskú Ameriku môže mať viacero príčin. Mexiko je hlavne tranzitnou krajinou, preto nie sú pestovatelia, zberači ale ani producenti postihovaní a zatýkaní v rovnakej miere ako napríklad v Bolívií. Okrem toho je na mexickom prípade pozorovateľný fakt, že v prípade latinskoamerických väzňov nie je úplne jednoduché rozlíšiť príčinu ich zatknutia (viz aj Obrázok 2); často sa totiž drogová kriminalita miesi s násilnými trestnými činmi, krádežami, lúpežami, prepadnutiami, atď., a preto sa oficiálne zverejňované príčiny zatknutia od tých reálnych môžu odlišovať. Pre Mexiko je typický aj ďalší jav, spojený hlavne s obrovskou vlnou násilia medzi drogovými gangami – podieľ skutočne odsúdených páchatel'ov drogovej trestnej činnosti je v niektorých mexických štátoch, kde operujú najznámejšie drogové kartely veľmi nízky, napríklad v štáte Jalisco bolo v priebehu rokov 2006 až 2009 zatknutých 43 153 ľudí v súvislosti s drogovou trestnou činnosťou, skutočne odsúdených a uväzených bolo však len 2 173 z nich²⁹. (Transnational

²⁷ Mexické zákony presne určujú aké množstvo drogy môže človek držať pre osobné účely: 2 gramy ópia, 50 miligramov heroínu, 0,5 gramu kokaínu, 0,0015 miligramu LSD, 1 tabletky syntetických drog (extáza, metamfetamínové substancie, atď.)

²⁸ špan. „*Arraigo*“ - držanie

²⁹ V štáte Chihuahua bolo zatknutých 5 856 ľudí, odsúdených len 1 040. V hlavnom meste Mexika bolo zadržaných 27 366, odsúdených len 1 797.

Institute, 2011, s. 60-69). Na jednej strane môže byť táto správa pozitívna v tom, že mexické úrady sa nesnažia uväzniť každého menšieho delikventa, na mieste sú ale pochybnosti, či medzi prepustenými nie je viac stredne až vyššie položených priekupníkov, ktorých vydieračský potenciál je vyšší ako v prípade drobných dílerov, ktorí vo väzeniach nakoniec končia.

Latinská Amerika hrá na svetovom drogovom trhu dôležitú rolu, je totižto hlavným producentom ale hlavne distribútorom drog pre najväčšieho svetového spotrebiteľa tejto komodity, a to USA. Práve táto skutočnosť ovplyvňuje krajiny regiónu viac, ako by sa na prvý pohľad mohlo zdať. Programy zameriavajúce sa na boj proti drogám boli a sú z veľkej časti financované práve USA. Samozrejme aj samotné latinskoamerické štáty vidia v nelegálnom drogovom obchode problém, a tak implementujú legislatívu, ktorá je v mnohých prípadoch prísnejšia ako v samotných spotrebiteľských krajinách. Jej pozitívny efekt je však sporný. V posledných rokoch rastie počet užívateľov drog aj v predtým čisto produkčných alebo distribučných štátoch, čo môže negatívne ovplyvňovať budúcnosť regiónu. Navyše, protidrogové zákony nerozlišujú medzi užívateľmi, drobnými dílermi a veľkobchodníkmi s drogami. Vo väzení tak často končia práve členovia spodných častí drogového obchodného reťazca, ktorí sú ľahko nahraditeľní a ich väznenie len zvyšuje štátne výdaje bez vedľajších pozitívnych³⁰ sociálno-ekonomických efektov. Politiky vojny proti drogám, zameriavajúce sa hlavne na ponukovú stranu drogového trhu, zatiaľ nezaznamenávajú výraznejšie úspechy; latinskoamerické drogové kartely sa flexibilne prispôsobujú zmenám a výnosnosť obchodu s drogami láka k vstupu do odvetvia aj predtým len odbojovo zamerané skupiny a organizácie.

³⁰ Strach z prípadného zatknutia ako motivácia pre nevstupovanie do odvetvia nehrá takmer žiadnu rolu.

2. SOCIÁLNO-EKONOMICKÉ DOPADY LEGALIZÁCIE DROG V LATINSKEJ AMERIKE

Úvod prvej kapitoly sa venoval základným informáciám o latinskoamerickom drogovom trhu; čiže intersekcii dopytu a ponuky. Druhá kapitola sa snaží na základe dostupných informácií odhadnúť veľkosť drogového trhu. Keďže sa jedná len o dohady (informácie buď nie sú dostupné alebo sa ich vypovedacia schopnosť značne líši a sú preto neporovnateľné), môžu sa výsledky jednotlivých zdrojov v menšej či väčšej miere odlišovať. Sústrediť sa pritom len na štáty Latinskej Ameriky nie je relevantné, pretože aj napriek rastúcej spotrebe tvorí región naďalej hlavne ponukovú časť drogového trhu a ako spotrebiteľ nie je oblasť zatiaľ globálne významná. Keďže sú však primárnymi spotrebiteľmi drog vyrábaných a distribuovaných cez krajiny Latinskej Ameriky rozvinuté štáty Severnej Ameriky a Európy, je jednoduchšie dostať sa k dátam práve z týchto krajín a výsledky sú presnejšie. Prípadná legalizácia drog (aj) v Latinskej Amerike, by mala obrovské dopady aj na spotrebné krajiny, preto sa táto časť práce venuje dopadom prípadnej legalizácie drog na dopytovú stranu trhu, so zameraním na drogy, ktorými najvýznamnejšími výrobcami a exportérmi sú práve latinskoamerické štáty. Kapitola sa venuje aj analýze niektorých vážnych problémov Latinskej Ameriky súvisiacich s drogovou prohibíciou. Sú vyberané podľa toho, nakoľko by mohli byť ovplyvnené³¹ prípadnou legalizáciou drog.

2.1 Súčasné sociálno-ekonomické efekty drogovej prohibície v Latinskej Amerike ako východisko pre legalizáciu.

„Prehraná vojna“³². Týmito slovami začína deklarácia podpísaná prednými latinskoamerickými osobnosťami v roku 2009 (Latin America Commission on Drugs and Democracy, 2009) a naráža na neúspechy desaťročia trvajúcich drogových vojen vedených

³¹ Negatívnym efektom súvisiacim s drogovým obchodom je aj spoločenská marginalizácia užívateľov. Toto negatívum spojené s prohibíciou sa však v danej časti práce nespomína, keďže je viac ako pravdepodobné, že práve s týmto závažným problémom by si samotná legalizácia bez podporných programov nedokázala poradiť, pretože problematika sa primárne neviaže na zmenu legislatívy (pričom práve podporné integračné programy majú na problematiku väčší vplyv ako samotná legalizácia drog).

³² originál ang. „A failed war“

v regióne Latinskej Ameriky. Vyhlásenie sa zasadzuje sa legalizáciu držby ľahkých drog, menšie tresty pre užívateľom a sústredenie sa na boj za znižovanie spotreby drog, nielen na ich produkciu a ponukovú stranu obchodu. Podobné názory neboli novinkou, o neúspechu vládnych stratégií a neefektívite pomoci USA a EÚ sa diskutovalo aj predtým, no prehlásenie vzbudilo vlnu mediálneho záujmu hlavne z dôvodu, že výzvu zformulovali bývalí aj súčasní vysokí štátni predstavitelia latinskoamerických štátov – bývalý prezident Mexika (Ernesto Zedillo), Brazílie (Fernando Henrique Cardoso) a Kolumbie (César Gaviria), pričom svoj podpis pridali aj osobnosti spoločenského života ako Paolo Coelho, Mario Vargas Llosa, Sergio Ramírez, Antanas Mockus, Moises Naím, atď. Táto politická výzva neposkytuje konečné riešenia, otvára však legitímnu politickú debatu o zmene nazerania na drogovú problematiku v regióne, kde sa silná prohibícia ukazuje byť nefunkčná. Najčastejšie sa poukazuje na enormné násilie súvisiace s drogovým obchodom v produkčných a distribučných štátoch Latinskej Ameriky a na politický vplyv obchodníkov na vysokých štátnych úradníkov, políciu a armádu. Považuje vojnu proti drogám za viac ideologický ako socioekonomický koncept a zmenu by priniesla zmena nazerania na podstatu problému. Juan Manuel Santos, prezident Kolumbie v rozhovore pre The Guardian (Mullholland, 2011.) vyhlásil, že svet musí prehodnotiť alternatívne nazeranie na prohibíciu nielen ľahkých drog ale aj kokaínu.³³

a) Korupcia a ovplyvňovanie v štátnej správe.

Aktivity drogových kartelov zasahujú do najvyšších politických vrstiev, ovplyvňujú celú spoločnosť. Skorumpovaná polícia je pevne spätá s podsvetím, ovplyvňované je súdnictvo a čiastočne aj armáda (intenzita záležitostí na konkrétnom štáte aj keď všeobecná charakteristika je spoločná pre všetky krajiny regiónu). Sudcovia sú vydieraní a uplácení, čelia obrovskému tlaku pri každom procese s drogovým pozadím; ako príklad bežného postupu slúži prípad sudcu Altamirana, ktorý v novembri 2006 uznal v Mexiku za nevinných 21 obchodníkov s drogami, ktorí boli zadržaní s tromi miliónmi dolárov v hotovosti a 1 700 balíkmi marihuany (Sabet, Rios, 2009, s. 17). Udržiavať demokratický systém nie je jednoduché v krajine, kde ilegálne operujúce kartely môžu štátnym úradníkom a sudcom poskytnúť také finančné prostriedky, aké by si nezávislá vláda nemohla dovoliť a týmto spôsobom tak zasahujú do jej

³³ Kolumbia je najväčším svetovým pestovateľom koky a producentom kokaínu.

fungovania. Navyše, ak sú aj drogoví obchodníci zatknutí, tešia sa preferenčnému zaobchádzaniu v latinskoamerických väzniciach. Celý súdny systém v latinskoamerických štátoch je poznačený súčasnou situáciou strachu, klesá jeho dôveryhodnosť medzi bežnými občanmi a aj vo svete.

S drogovými kartelmi je pevne zviazaná aj polícia, rovnako ako sudcovia a štátni úradníci sú jej príslušníci podplácaní a vydieraní. Keď bola v roku 2006 mexickým prezidentom Calderónom vyhlásená priama vojna proti drogám, ohlásili v niektorých mestách celé policajné čaty svoj prechod „na druhú stranu“, k drogovým kartelom. V roku 2009 musel policajný kapitán Roberto Orduña Cruz v meste Ciudad de Juárez odstúpiť zo svojej pozície po tom, ako dostal ultimátum od Juárez kartelu, ktorý ho vydieral pravidelnými vraždami vyšších policajných dôstojníkov každých 48 hodín, pokiaľ zo svojej pozície neodstúpi (svoju vyhrážku splnili). (Chalk, 2011, s. 68). V apríli 2011 bolo v mexickom meste Ciudad de Juárez zadržaných 16 policajtov za spoluprácu s drogovými dílermi zodpovednými za smrť 120 ľudí. V tom istom mesiaci zverejnil Juárez kartel „zoznam smrti“ s menami 22 policajných veliteľov, z ktorých sedem bolo zabitých a traja zranení, a to len v priebehu niekoľkých týždňov. Viac ako 3 200 policajných dôstojníkov bolo v Mexiku prepustených v auguste 2010 kvôli ich väzbám na drogové podsvetie a faktu, že neprešli antikorupčným testom, (Sheridan, 2011; Chalk, 2011, s. 70) pričom možno predpokladať, že skutočne zadržaná je len nevýrazná menšina. Spoločenskému stigmatu korupčníkov sa neubránia ani advokáti a právni zástupcovia, ktorí zastupujú obvinených z drogovej kriminality.

Podľa správy Transparency International (Cambridge University Press, Transparency International, 2008) sa v Kolumbii upláca pri každej druhej štátnej zakázke, Svetová banka vypočítala, že náklady korupcie v Kolumbii dosahujú 2,6 miliardy USD ročne, čo sa rovná 60 % zahraničného dlhu štátu (Count the Cost, 2010, s. 5), Mexiko dosiahlo po Rusku v roku 2008 druhý najhorší BPI index³⁴ pričom úplatky sa rozdeľujú v podobnej miere na všetkých úrovniach štátnej správy – od najnižších úradníkov až po vysoké politické kruhy vrátane využívania rodinných a priateľských väzieb k získaniu štátnych zakázok. (Cambridge University Press, Transparency International, 2008, s. 11). V roku 2005 bola v Mexiku

³⁴ BPI Index – „*Bribe payers index*“, porovnáva vybrané krajiny podľa ich tendencie k úplatkárstvu na všetkých úrovniach ; od uplácanie nižších úradníkov až po vysoké politické kruhy.

podozrivá z korupcie až pätina federálnych policajtov. (Chalk, 2011, s. 70). Správa (Cambridge University Press, Transparency International, , 2008) sa síce nezameriava primárne na odhad drogovej korupcie, na druhej strane je ale možné tvrdiť, že systém, ktorý je poznačený vysokou mierou nelegálneho obchodu musí byť týmto ovplyvnený; znižuje sa dôvera ľudí v tento systém a vytvára sa podhubie na rast korupcie na všetkých úrovniach. Identifikovať príčinu a dôsledok je veľmi náročné, pravdou však je, že proti priemyselnej korupcii v rámci odvetví, ktoré sú legálnymi súčasťami ekonomiky (i keď na presadzovanie svojich cieľov využívajú praktiky nelegálne) sa dá boj zacieliť, už len preto, že sú do určitej miery merateľné. Drogová korupcia je oveľa ťažšie postihnuteľná, keďže už samotný predmet podnikania je nelegálny a jej miera a reálny vplyv je preto takmer nemerateľný.

Drogová prohibícia a korupcia v latinskomerických štátoch má svoje dopady aj na spotrebiteľské štáty. Množia sa prípady korupcie a vplyvu drogových obchodníkov na colníkov na mexicko-americkú hranicu. Americkí colníci pomáhajú nielen s importom drog do krajiny, ale aj s exportom zbraní a vojenského arzenálu pre mexické gangy. Odhaduje sa, že denne sa prepašuje cez mexicko-americkú hranicu do Mexika od 2 000 do 7 000 zbraní. (Chalk, 2011, s. 74).

b) Rastúca spotreba v produkčných krajinách.

Rastúca spotreba drog v krajinách Latinskej Ameriky (viz podkapitola 1.1 tejto práce) nesúvisí priamo s drogovou prohibíciou, ale poukazuje na fakt, že vojna proti drogám v doterajšej podobe nie je účinná. Niektoré krajiny hlavne karibskej oblasti sa už považujú rovnako za spotrebné ako za tranzitné uzly, situácia sa zhoršila v Dominikánskej republike alebo Portoriku. Vláda v Santo Domingo vyhlásila, že na ďalšiu liečbu stále pribúdajúcich drogových závislých pacientov už nemá prostriedky. (Chalk, 2011, s. 66). Drogové kartely hľadajú nové trhy a orientácia na domáci dopyt v období, keď rastie príjem strednej triedy, ktorá preberá životný štýl rozvinutých krajín a zároveň je cena drogy na domacom trhu niekoľkonásobne lacnejšia ako v USA alebo v Európe, je logickým následkom. (Commission on Narcotic Drugs, 2008, s. 10). Primárnym cieľom protidrogových operácií je boj s ponukovou časťou obchodu, čiže snaha obmedziť produkciu prostredníctvom ničenia kokových, marihuanových polí spolu so silnou represiou voči drogovým obchodníkom znížiť spotrebu v prijímateľských

krajinách. Stratégie sa v latinskoamerickom regióne nezameriavajú na dopyt, držba drog je samozrejme vo väčšine krajín nelegálna, no kým vo vyspelom svete je spotreba stabilná alebo mierne klesajúca, rastie užívanie drog v latinskoamerických štátoch, kde je na rozdiel od rozvinutých štátov severnej Ameriky a Európy nedostatok dodatočných programov na boj s dopytovou stranou drogového priemyslu. Nielenže sa nedarí obmedziť pestovanie a výrobu drogových substancií a drog, ale pri rastúcej spotrebe sa krajiny Latinskej Ameriky budú zaoberať ďalším vážnym problémom, s ktorým zatiaľ nevedia (lebo nemuseli) bojovať. Dodatočné finančné prostriedky bude vyžadovať zdravotníctvo, ale aj polícia a väzeňský, keďže pri udržaní dnešného stavu drogovej prohibície bude spotreba naďalej trestaná a počet drogových závislých bude narastať.

c) Veľký vplyv drogových kartelov a gangov.

Najväčšie latinskoamerické drogové gangy získavajú takmer všetok príjem z obchodu s drogami, a to hlavne kvôli faktu, že ovplyvňujú takmer všetky stupne obchodu s drogami (od pestovania a výroby až po maloobchod). Ročné výnosy kolumbijskej organizácie FARC dosahujú až 300 miliónov USD (Chalk, 2011, s. 14). Tieto prostriedky sú využívané na boj proti kolumbijskej vláde a ohrozujú tak bezpečnosť obyvateľov štátu, obeťami sú okrem vojakov aj civilisti. Organizácia Norte del Valle zarobila na obchode s drogami medzi rokmi 1990 až 2004 okolo 10 miliárd USD (Chalk, 2011, s. 47). Peruánska organizácia „*Sendero Luminoso*“ sa angažuje v drogovom obchode, propagujúc to ako pomoc miestnym pestovateľom koky. Miestni farmári ich tak nevnímajú ako kriminálnikov, pretože ich „ochraňujú“ pred vládnymi silami, ktoré im berú živobytie. I keď oficiálne mala organizácia ukončiť svoju činnosť v roku 2000, v posledných rokoch obnovili činnosť dve z jej frakcií. (Chalk, 2011, s. 66).

Vlády zasiahnutých krajín sa snažia riešiť situáciu s guerrilami vo svojich štátoch, kolumbijská vláda považuje za svoj úspech dohodu podpísanú s paramilitantnou organizáciou AUC v roku 2003, v ktorej sa vláda zaviazala, že vysoko postaveným členom zníži tresty, pokiaľ dobrovoľne odovzdajú zbrane a ukradnutý majetok a mladistvých členov zaradí do vzdelávacích reintegračných programov. Mladí členovia AUC-u, ktorí skutočne pristúpili na dohodu boli zaradení do dvojročných výchovných programov; dostali štipendia na

vzdelávanie, ubytovanie, a pomoc so zaradením sa do spoločnosti. Program však nebol úspešný, keďže dobrovoľne odzbrojených bolo až 30 000 mladých členov, pričom vládne predpoklady počítali s oveľa menším počtom, takže kapacity boli rýchlo obsadené a len 25 % tých, ktorí sa skutočne prihlásili, boli do programu zaradení. To spôsobilo, že zvyšných 75 % sa nielenže vrátilo k starému spôsobu života, ale vyvolalo to v nich veľké sklamanie a dezilúziu; k pôvodným aktivitám sa vrátili so skepsou voči vládnym iniciatívam, čo nie je z dlhodobého hľadiska pozitívna vyhliadka. (Chalk, 2011, s. 45).

Vplyv drogových kartelov bezprostredne súvisí s rastúcim násilím v štáte. Konkurenčný boj je posunutý do nelegálnej roviny, preto je oveľa ostrejší a vyhranenejší. Na druhej strane by sa dalo tvrdiť, že práve existencia kartelových drogových organizácií a nimi presadzované násilie ako dôkaz ich sily na trhu, odrádza niektorých menších potencionálnych producentov od vstupu od odvetvia. (Miron, Zwiebel, 1995, s. 179).

d) Prehlbujúca sa chudoba v produkčných oblastiach.

Ako bolo spomenuté v predchádzajúcej kapitole, samotní pestovatelia, čiže prvotní producenti drogy, dostanú necelé jedno percento z konečných tržieb z predaja drogy. Kokové a marihuanové polia sa nachádzajú v odľahlých a chudobných oblastiach, kde sú obyvatelia ľahko manipulovateľní a hlavne existenčne závislí na tomto nelegálnom odvetí ekonomiky. Väčšina koky a maku siateho (na výrobu ópia) je pritom v amazonskej oblasti pestovaných na malých (do troch hektárov) a stredne veľkých poliach (10-50 hektárov) práve chudobnými roľníkmi. Vojna proti drogám sa primárne zameriava na produkciu, takže po každom úspešnom zásahu ozbrojených zložiek sa prehľbuje ich chudoba a producenti strácajú prácu a zdroj obživy, ktorý je ťažko nahraditeľný. Vládne programy ničenia kokových a marihuanových polí im totiž neponúkajú žiadnu alternatívu, a tak sa následne dostávajú do začarovaného kruhu. Tlak drogových obchodníkov, vyhrážky a podplácanie na jednej strane ich a existenčná kríza a skutočná chudoba, do ktorej by bez práce upadli na strane druhej, ich núti pokračovať v pestovaní nelegálnych plodín aj za cenu vyššieho rizika. Ničenie polí rámci vojny proti drogám spôsobuje roľníkom a pôvodnému indiánskemu obyvateľstvu nielen zdravotné problémy, ale dochádza pritom k nútenej ale aj dobrovoľnej migrácii. Ako reakcia na intenzívnu fumigáciu kokových a makových polí sa v roku lete 1996 v Peru vzbúrilo

240 000 roľníkov a pôvodných obyvateľov napadnutých území. Orná pôda je po pesticídoch a herbicídoch zničená a alternatívne programy pre roľníkov, ktorí prišli počas fumigácie o zdroj obživy sú preto často neuskutočniteľné (Jelsma, 2005, s. 7). Obyvateľstvo sa z vidieka sťahuje do miest, kde hľadá prácu. Rozširujú sa slumy, rastie chudoba a kriminalita. Roľníci, ktorí ostávajú na vidieku sa presúvajú hlbšie do lesa, kde často obnovujú pestovanie drogových plodín. Pôvodné indiánske osady boli zasiahnuté v oblasti Yanacona, Putymayo, Nukak, Vaupés, atď. (Jelsma, 2005, s. 7-8). Ako už bolo spomenuté v predchádzajúcom texte, častokrát vidia práve v drogových obchodníkoch svojich chlebobarcov a vládu a ich aktivity a iniciatívy vyhodnocujú ako nepriateľské.

e) Preplnené väznice a ich stav.

S drogovou prohibíciou súvisia aj preplnené väznice a výdavky na ich správu. Z ekonomického pohľadu štát stráca na pracovnej sile a rastú vládne výdaje na náklady spojené s udržiavaním väzňov. Latinskoamerické väznice sú plné hlavne drobných pestovateľov koky, marihuany alebo maku na výrobu ópia. Len 2 % uväznených pre prečiny súvisiace s drogami sú stredne a vysoko postavení obchodníci. (Transnational Institute, 2011, s. 6). Okolo jednej tretiny väzňov vo väznici San Pedro (najväčšej v Bolívii) malo u seba pri zadržaní políciou 2 kg nespracovanej koky, viac ako 8 % sa dostalo za mreže pre držanie menej ako 100 gramov drogy. V brazílskom Rio de Janeiro tvoria väčšinu obvinených (až 66,4 % v roku 2009) z drogového priekupníctva drobní obchodníci, ktorí nie sú členmi žiadnej organizovanej skupiny. (Transnational Institute, 2011, s. 35). V brazílskych väzniciach je až o 170 000 väzňov (o tretinu) viac väzňov ako je kapacita zariadení. Podľa miestnych úradov, vytvorenie dodatočných 60 000 lôžok vo väzniciach by stálo dodatočných 1 milión USD. (Transnational Institute, 2011, s. 37). Aj napriek pozitívnemu vývoju v legislatívnom procese, počet väzňov odsúdených za drogové prečiny v Brazílii neklesá, práve naopak (kapitola 1, Tabuľka 4). Stúpa taktiež podiel detí zadrжанých za užívanie a prechovávanie drog, nárast medzi rokmi 1991 a 1997 je takmer 700%. (Transnational Institute, 2011, s. 37). Keďže deti nemôžu byť väznené, narkogangy v brazílskych favelách a na vidieku ich využívajú ako predajcov. S podobnými problémami nedostatku kapacít bojujú aj kolumbijské väznice, kde sú rovnako ako v Brazílii väzenia plné na 130 %. V Kolumbii podobne ako v Bolívii sa za mrežami nachádzajú len 2 % vyšších článkov drogového obchodného reťazca, 98 % tvoria

drobní pestovatelia, díleri, zberači koky, atď. Priemerné náklady na jedného väzňa sa v kolumbijských väzniciach pohybujú okolo 3 000 USD ročne, v roku 2009 to bolo presne 3 285,32 USD. (Transnational Institute, 2011, s. 47). Väznice v Ekvádore sú plné na 157 % (Transnational Institute, 2011, s. 54), pre drogovú kriminalitu je v Ekvádore väznené najvyššie percento ľudí, priemerné náklady na jedného väzňa sú 2 USD na deň, pričom na jedlo nepripadá ani polovica z tejto sumy. Ročné výdaje na údržbu bolívijských väzníc sa pohybujú okolo 4 miliónov USD, čo znamená, že na jedného väzňa sú náklady ešte nižšie ako v Ekvádore, nedosahujú ani jeden USD na deň (Transnational Institute, 2011, s. 23). V Mexiku je pomer zatknutých drobných obchodníkov podobný ako v Brazílii, v roku 2002 bolo za mrežami až 67 % väzňov, ktorí boli zadržaní s drogami v hodnote menšej ako 70 USD. Väznice sú preplnené, Mexiko je v prvej šestke krajín s najväčším počtom ľudí vo väzení³⁵, pričom až 40 % je zatknutá a čaká na rozsudok (aj v súvislosti s už spomínaným pravidlom „*de arraigo*“). Výdaje na väzenský systém v Mexiku dosahujú 775 miliónov USD ročne. (Transnational Institute, 2011, s. 65).

V latinskoamerických väzniciach funguje „vlastný režim“ udržiavaný samotnými väzňami, takmer všetko sa dá po príchode do väzenia zaobstaráť, napríklad cena lepšej cely (často sa totiž stáva, že po príchode do väzenia nemá väzeň priradenú celu) sa v bolívijskom väzení San Pedro sa pohybuje od 6 do 8 tisíc USD. (Transnational Institute, 2011, s. 26). Samozrejmosťou sú deti vo väzeniach, rastie totiž počet žien zadržaných pre drogové trestné činy, sú využívané hlavne ako „*mulas*“ – prevádzajú menšie množstvo drog, poprípade polospracovanej suroviny. Deti mladšie ako šesť rokov tak putujú do väzenia so svojimi matkami. V Ekvádore žije s rodičmi vo väzení okolo 3 000 detí. (Transnational Institute, 2011, s. 23-24). Vedľajším spoločenským efektom súvisiacim s preplnenými väznicami a zlými podmienkami v nich je skutočnosť, že ľudia vidia nespravodlivosť v systéme, ktorý väzni chudobných pestovateľov a drobných obchodníkov, zatiaľčo bohatí a vplyvní narkobaróni ostávajú na slobode, prípadne sa tešia preferenčnému zaobchádzaniu. Vlnia štátne orgány a boja tých, ktorí by ich mali chrániť; polícia a armády.

f) Vplyv na životné prostredie a pôvodné obyvateľstvo.

³⁵ Ďalšími sú USA, Čína, Brazília, Rusko a India.

Vojna proti drogám má svoje dopady aj na životné prostredie. V porovnaní s násilím, ekonomickými dopadmi na štátny rozpočet a korupciou sa môže zdať, že sa jedná o problém minoritný, no je dôležité ho spomenúť, a to z dôvodu, že aj tento aspekt je podstatný v očiach občanov rozvinutých krajín, ktoré vojnu s drogami v Latinskej Amerike financujú ale aj pre samotných obyvateľov zasiahnutých regiónov. Súvisí s pestovateľskými oblasťami, ktoré sa nachádzajú v chránených územiach Amazonského pralesa alebo v andských horách (Count the Cost, 2010, s. 7). Ako vidno v nasledujúcej tabuľke (Tabuľka 6), počet eliminovaných polí v Bolívií, Kolumbii a Peru rastie a nie je zanedbateľný.

Tabuľka 6: Eliminácia kokových polí vo vybraných štátoch od roku 2000 do roku 2010 (hektáre)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Bolívia	7 653	9 395	11 839	10 089	8 437	6 073	507	6 269	5 484	6 341	8 200
Kolumbia	61 568	95 898	133 126	137 036	142 786	170 755	215 077	219 939	229 130	165 315	145 731
Peru	6 208	6 436	7 134	11 312	10 399	12 237	12 688	12 072	10 143	10 025	12 253

Zdroj: United Nations Office on Drug and Crime, 2011, s. 102, vlastná úprava

Ničenie kokových polí núti pestovateľov presúvať sa ďalej do pralesa, odlesňovanie kvôli získaniu ornej pôdy na ďalšie pestovanie preto rastie. Podiel odlesnených území Amazonského pralesa kvôli pestovaniu koky sa odhaduje na 30 %. (Jelsma, 2005, s. 8). Viaceré kolumbijské authority vrátane ministra životného prostredia sa zasadujú proti chemickým postrekom³⁶ polí s argumentom, že problém sa nerieši ale dokonca prehlbuje. Roľníkom sa nedostáva alternatíva k pestovaniu drogových plodín, preto pokračujú v pestovaní v odľahlejších oblastiach a kvôli zhoršujúcej sa životnej situácii sa stávajú zástancami guerillových hnutí. Za príklad úspešnej likvidácie marihuanových a makových polí sa považuje Guatemala, ktorá podpísala dohodu o chemickom a biologickom postreku s USA v roku 1987. Po desiatich rokoch ostalo podľa správ USA v celej Guatemale len 10 hektárov makových polí. Odvrátenou stranou tohto úspechu je fakt, že veľká časť pôvodného indiánskeho obyvateľstva, ktoré žilo v daných oblastiach (jednalo sa hlavne o San Marcos, Peten, El Quiche, Huehuetenango, Quetzaltenango, severná Solola) utieklo z krajiny do Mexika, kde boli umiestnení do utečeneckých táborov. (Jelsma, 2005, s. 19). Odporcovia likvidácie polí biologickými a chemickými postrekmi vidia riešenie aj v dekriminalizácii

³⁶ Používali sa chemické a biologické postreky ako Garlon (trichlopyr), Roundup (glyphosate).

drobných³⁷ pestovateľov drogových plodín. Tá by podľa nich viedla k postupnému zameraniu sa na iné plodiny a roľníci aj vládne štruktúry by však dostali viac času na prípravu a implementáciu alternatív k pestovanej drog. (Jelsma, 2005, s. 28-30).

g) Násilie zo strany drogových kartelov.

Rastúce násilie spojené s obchodom s drogami je najčastejším argumentom kritikov drogovej prohibície. Práve kvôli nim je Mexiko jedným z najnebezpečnejších štátov na svete. Podľa správy Human Rights Watch z roku 2011 (Human Rights Watch, 2011) sa násilné trestné činy spojené s drogami sústreďujú hlavne v štátoch, na ktoré sa zamerali štátne sily v rámci vojny proti drogám (Baja California, Chihuahua, Guerrero, Michoacán, Sinaloa, Nuevo León a Tamaulipas). Je pravdou, že väčšina násilných trestných činov ako hromadné popravy, vraždy a únosy sa odohrávajú hlavne medzi členmi gangov, zasahujú ale aj štátny aparát a obyčajných občanov,³⁸ ktorí tak žijú v atmosfére strachu a napätia, a to hlavne v oblastiach, kde sa sústreďujú drogové centrály a represia je v nich najväčšia. Najnovšie dáta (z marca 2012) ohľadne násilia spojeného s drogami prináša správa (Molzahn, Ríos, Shirk, 2012) pripravená inštitútom Trans-Border Institute a Univerzitou v San Diegu. Všetky údaje uvedené v nasledujúcej časti vychádzajú hlavne zo spomínanej práce a súvisia s organizovaným zločinom. Nejedná sa o domáce násilie ani vyústenia drobných krádeží či typicky sexuálne násilie.

V Mexiku bolo od roku 2007 do konca roka 2011 v dôsledku organizovaného zločinu zavraždených 50 000 ľudí, a medziročne nie je viditeľné žiadne zlepšenie, počet mŕtvych rastie každým rokom. Po oficiálnom vyhlásení prezidenta Calderóna v roku 2006, že krajina je vo vojne s drogami, vzrástol ďalší rok počet vrážd o 142 %. V minulom roku (2011) bolo až 70 % vrážd spojených s organizovaným zločinom sústredených do ôsmich mexických štátov (pričom z 24 % len do piatich miest), zatiaľčo rok predtým bola väčšina vrážd situovaná len do troch štátov. Preto možno tvrdiť, že sieť násilím postihnutých miest sa rozširuje, rastie počet vrážd v mestách ako Veracruz alebo v druhom najbohatšom mexickom meste

³⁷ Tí, ktorí vlastnia a obhospodarujú menej ako 15 hektárov polí.

³⁸ Ako príklad môže slúžiť video, ktoré sa objavilo na sociálnych sieťach, na ktorom sa učiteľka v škôlke v mexickom Ciudad de Juárez snaží zabaviť deti spevom, zatiaľčo na ulici prebieha strelba medzi drogovými gangami. (<http://www.youtube.com/watch?v=wt2ceV879K4&feature=related>)

Monterrey v štáte Nuevo León, ktoré neboli v minulosti stredobodom násilia a drogovej kriminality. Minulý rok (2011) vzrástol počet vražd v Mexiku o 11 %. V nasledujúcej tabuľke (Tabuľka 7) sú zaznamenané najnásilnejšie samosprávy Mexika.³⁹ Prerozdelenie síl a nové oblasti, v ktorých začínajú drogové kartely operovať možno pozorovať aj v tabuľke (Tabuľka 7), napríklad Monterrey sa z v desiatke najnásilnejších samospráv objavilo až minulý rok, zatiaľčo Ciudad de Juárez zaznamenal takmer dvojnásobný pokles vražd a podiel sa tak rozprestrel medzi viacero samospráv a oblastí (podľa celkového počtu vražd by sa tri samosprávy z prvej desiatky v roku 2010 nedostalo do „rebríčka“ v roku 2011).

Tabuľka 7: Desať najnásilnejších samospráv v Mexiku v rokoch 2010 a 2011

2010		2011	
Samosprávna jednotka	Počet vražd	Samosprávna jednotka	Počet vražd
Juarez	2 101	Juarez	1 206
Chihuahua	536	Acapulco	795
Culiacán	465	Torreon	476
Tijuana	349	Chihuahua	402
Torreon	256	Monterrey	399
Gomez Palacio	244	Durango	390
Mazatlán	233	Culiacán	365
Acapulco	174	San Fernando	292
Nogales	167	Tepic	196
Ahome	166	Mazatlán	191
Celkom	4 691		4 712

Zdroj: Molzahn, Ríos, Shirk, 2012, s. 19, vlastná úprava

Násilie ovplyvňuje aj legálne odvetvia ekonomiky, trpí hlavne cestovný ruch. V mexickom letovisku Acapulco prišlo od roku 2006 o život asi 700 civilistov.

Pre drogový organizovaný zločin je typická nezvyčajná krutosť; takmer 10 % obetí drogovovo motivovanej kriminality je mučených, 4,5 % bolo popravených oddelením hlavy od tela (typické pre mesto Ciudad de Juárez na severe Mexika, kde visia hlavy členov súperiacich gangov a kartelov ráno na hlavnej ulici), obeť sú nezriedka zdierané z kože, rozkúskované alebo uvarené zaživa v kotloch s vriacim liehom (tento spôsob mučenia je v Mexiku známy ako „pozole“ a dostal pomenovanie podľa známeho mexického jedla). (Chalk, 2011, s. 68). V posledných rokoch rastie podiel zavraždených žien a nevdelaných mladých ľudí bez práce;

³⁹ Počet nie je úplný pre celý rok, ale predstavuje počty od januára do septembra každého roka (oficiálne neboli dostupné dáta pre posledné tri mesiace v roku, extrapolácia by mohla údaje skresliť).

tzv. „ni-ni“⁴⁰ (z 336 zavraždených v roku 2007 na 3 741 zavraždených v roku 2011). Počas priemerného dňa je v Mexiku zavraždených 47 ľudí, z ktorých traja sú umučení, v dvoch prípadoch sú popravení oddelením hlavy od tela, dve z mŕtvych sú ženy, a desiatí mladí do 25 rokov. Enormné násilie v latinamerických štátoch nie je dobré ani pre šedú ekonomiku, podľa odborníkov nie je situácia v Mexiku normálna ani z hľadiska čierneho trhu, vzájomé roztržky stoja drogové kartely nielen ľudské zdroje ale aj nemalé finančné prostriedky (Molzahn, Ríos, Shirk, 2012).

V Kolumbii operujúce gangy a paramilitantné skupiny sa už dávno nezameriavajú len na boj proti vláde. Ľavicový ELN získava finančné prostriedky z obchodu s drogami, a vybavenie tak využíva na násilnú kriminalitu, vraždy, únosy a vydieranie, ročne tak získa z drogovej a inej kriminality okolo 150 miliónov USD. (Chalk, 2011, s. 48).

Násilie spojenému s latinskoamerickým obchodom s drogami sa nevyhýba ani spotrebiteľským krajinám, konkrétne v hraničných štátoch USA narastá kriminalita drogových gangov ako mexický *La Eme*⁴¹, ktorý pôvodne vznikol v päťdesiatych rokoch v kalifornskom väzení a dnes operuje hlavne v Los Angeles, alebo MS-13; organizácia tvorená pôvodne utečencami zo Salvátoru, ktorí sa usadili v Los Angeles. MS-13 dnes pôsobí v regióne medzi Washingtonom D.C., Marylandom a Virginiou. Obe skupiny sa venujú hlavne drogovému obchodu a pašovaniu drog a zbraní z latinskoamerických krajín do USA, no nevyhýbajú sa ani únosom, vydieraniu a pašeráctvu. Americké úrady sa obávajú, že vidina rastúcich ziskov z obchodu s drogami priláka za hranice USA ďalšie latinskoamerické gangy a vytvoria na ich území organizovanú a hierarchickú štruktúru⁴². (Chalk, 2011, s. 81).

h) Násilie zo strany štátnych orgánov.

Násilia sa dopúšťajú aj štátne orgány na podozrivých z drogovej trestnej činnosti. Rozsiahly výskum Human Rights Watch (Human Rights Watch, 2011) sa zameriaval na analýzu násilia, ktorého sa dopúšťa polícia a armáda. Podľa správy sa štátne ozbrojené zložky uchylujú

⁴⁰ špan. „*Ni estudian, ni trabajan*“; slov. „Ani neštudujú, ani nepracujú“.

⁴¹ slov. „písmeno M“

⁴² Niektoré menšie gangy operujúce v USA začínajú vykazovať známky organizovanosti podobné mexickej Sinaloa Federation alebo kolumbijskej Norte del Valle.

k mučeniu (bitka, „waterboarding“, škrtanie, elektrické šoky), vydieraniu (podozrivých samotných alebo ich rodinných príslušníkov), sexuálnemu zneužívaniu, atď., len aby docielili, že sa obeť prizná k činom, z ktorých bola obvinená. Obete ale o svojich skúsenostiach mlčia, na prokuratúra štátu Baja California boli od roku 2007 do 2010 doručené len dve sťažnosti na mučenie zo strany mexickej polície alebo armády, v štáte Guerrero dokonca ani jedna, pričom sa jedná o oblasti, kde sa drogová trestná činnosť sústreďuje a polícia a armáda sa na ne zameriava. Hlavným dôvodom je strach; obeť sú vydierané, boja sa o seba, svoje rodiny a okolie. Len v priemere 10 % násilných trestných činov v regióne, ktorých aktérmi sú štátne orgány, je nahlásených.

i) Slobodné médiá v ohrození.

S násilím sú spojené aj vraždy mexických žurnalistov. Od roku 2007 je zavraždených v priemere 7 novinárov ročne, Mexiko sa kvôli tomu radí spolu so Sýriou, Pobrežím Slonoviny, Egyptom a Líbiou medzi päť pre žurnalistiku najnebezpečnejších štátov na svete. (Molzahn, Ríos, Shirk, 2012, s. 23). Podľa samotných novinárov nevládne v Mexiku oficiálna cenzúra, ale autocenzúra. V severných mexických štátoch ako Tamaulipas, Chihuahua alebo Baja California je nebezpečné slobodne a objektívne písať o korupcii alebo o obchode s drogami. Novinári sú zastrašovaní, vydieraní, mnohí radšej odchádzajú do exilu alebo sa podvolia situácii a o niektorých témach radšej mlčia.

2.2 Veľkosť drogového trhu na strane dopytu

Podkapitola vychádza hlavne z výskumu organizácie RAND Institute⁴³ (Kilmer, Pacula, 2009), ktorá vypracovala na žiadosť EÚ výskum zameraný na veľkosť svetového drogového trhu. Ich práca vychádza z rôznych dieľčích zdrojov, ktoré vyhodnocuje a porovnáva. Väčšina štatistických údajov je spracovaná na 95 % hladine úspešnosti pri normálnom Gaussovom rozdelení.

Marihuana je droga, o ktorej existuje najviac dostupnej literatúry. Počet užívateľov marihuany v štáte sa vypočíta podľa metodológie práce ako:

Celkový počet spotrebovaných gramov marihuany (u) = $\sum u(\text{počet užívateľov}_u) * \text{počet dní}_u * \text{gramy za deň}_u$

Autori radia užívateľov do dvoch skupín – užívatelia, ktorí priznali, že užili marihuanu v poslednom mesiaci a užívatelia, ktorí užili drogu v poslednom roku ale nie v poslednom mesiaci. Takto sú rozdelení pravidelní užívatelia typu „A“ (tí, ktorí užili drogu v poslednom mesiaci) od občasných, užívatelia typu „B“.⁴⁴ Dáta v nasledujúcej tabuľke (Tabuľka 8) zobrazujú absolútny počet užívateľov z oboch skupín. Relatívny počet užívateľov vzťahnutý k počtu obyvateľov danej krajiny nie je totiž pre výpočet celkového trhu na strane dopytu relevantný.

⁴³ Pokiaľ nebude uvedené inak, je primárnym zdrojom tejto podkapitoly spomínaná práca. (Kilmer, Pacula, 2009).

⁴⁴ Toto rozdelenie autori využili aj z toho dôvodu, že väčšina oficiálnych štatistík s ktorými pracovali, uvažovala podobnú diferenciáciu.

Tabuľka 8: Počet užívateľov (v tisícoch) a retailové ceny marihuany v roku 2005 (EUR) vo vybraných krajinách

Krajina	Užívatelia "A"	Užívatelia "B"	Cena za gram
Rakúsko	211	416	4,58
Belgicko	204	340	5,9
Cyprus	7	11	9,47
Česká republika	331	641	6,92
Dánsko	92	184	8
Estónsko	13	41	8,38
Fínsko	56	101	12,12
Francúzsko	1 968	3 525	5,6
Nemecko	1 604	3 254	6,57
Grécko	64	121	3,22
Maďarsko	71	209	8,84
Írsko	71	136	3,36
Taliansko	2 246	4 338	6,41
Lotyšsko	29	60	14,3
Litva	17	54	7,52
Luxembursko	9	16	7,48
Holandsko	367	600	5,28
Nórsko	66	139	15,2
Poľsko	346	745	6,73
Portugalsko	168	231	2,81
Slovensko	66	158	4,74
Slovinsko	82	159	6,33
Španielsko	2 386	3 072	3,47
Švédsko	46	115	8,49
Švajčiarsko	135	225	6
Veľká Británia	2 250	3 738	3,36
Kanada	2 049	3 414	6,75
Mexiko	1 210	2 017	1,5
USA	14 626	25 375	4,82
Austrália	1 104	1 848	12,58
Nový Zéland	224	373	7,14

Zdroj: Kilmer, Pacula, 2009, s 26, vlastná úprava

Počet dní, počas ktorých užívatelia marihuanu užívajú je vo všetkých porovnávaných krajinách podobná⁴⁵, preto ak vezmeme ako východiskovú spotrebu USA, počet dní užívania marihuany je v prípade užívateľa „A“ takmer 30, v prípade užívateľa „B“ 150 dní.

Rozdiely sa ale objavujú v množstve gramov užitých za deň, toto číslo nie je vo všetkých pozorovaných krajinách podobné, závisí totiž od miestnych zvyklostí a „chutí“ užívateľov aj

⁴⁵ Výskum sa odvoláva na dotazníkové šetrenie v amerických, britských a austrálskych väzniciach, kde väzni, ktorí sa priznali k užívaniu marihuany boli po následnom „rozdelení“ do dvoch užívateľských skupín dotazovaní a ich odpovede na počet dní užívania marihuany boli takmer totožné (Kilmer, Pacula, 2009. s. 27-28)

spôsobe užitia (joint, bongo, množstvo tabaku, s ktorým je marihuana miešaná, atď.). Niektoré vybrané krajiny sú predstavené v nasledujúcej tabuľke (Tabuľka 9).

Tabuľka 9: Počet gramov na joint marihuany vo vybraných štátoch.

Gram/Joint	Krajina
0,2 - 0,5	Európa
0,29 - 0,37	Francúzsko
0,33	Nový Zéland
0,4 - 0,5	USA

Zdroj: Kilmer, Pacula, 2009, s. 29, vlastná úprava

Priemerný užívateľ „A“ teda spotrebuje za deň 2,5 jointa v ktorom sa nachádza 0,4 gramu marihuany, takže denne užije asi jeden gram marihuany. Užívateľ „B“ spotrebuje o polovicu menej jointov a tým aj gramov marihuany ako užívateľ „A“.⁴⁶

Celkové retailové výdaje v jednom štáte na marihuanovom trhu (analýza sa týka trhu dopytu, spracúvajú sa teda maloobchodné ceny, čiže cenu ktorú platí konečný užívateľ) sa rovnajú súčinu ceny za gram a počte gramov nakúpenej marihuany. Špecifickosť trhu s marihuanou znemožňuje jednoducho odvodiť tieto údaje len podľa predchádzajúceho výpočtu. Podľa viacerých odborníkov (Kilmer, Pacula, 2009, s. 30) totiž existuje na marihuanovom trhu skupina užívateľov, ktorí dostávajú drogu zadarmo (skreslenie na strane priemerného počtu užívateľov) a ďalšia, ktorá nakupuje drogu vo väčších množstvách (skreslenie na strane priemernej ceny) a preto dostáva od dílerov zľavy⁴⁷. Tieto dva faktory treba pri výpočte zohľadniť, inak by mohlo dôjsť k dvojitému započítaniu jednej drogy (počet užívateľov nekorešponduje s počtom platiacich užívateľov). Tabuľka (Tabuľka 10) predstavuje celkovú hodnotu trhu s marihuanou vo vybratých krajinách, pričom počíta aj so štatistickými odchýlkami a preto poukazuje na interval⁴⁸ od dolnej do hornej hodnoty trhu, pričom za najpravdepodobnejšiu považuje strednú hodnotu.

⁴⁶ Autori nemali k dispozícii dáta pre užívateľov „B“, na polovičnú hodnotu sa dostali jednoduchým delením dvoma.

⁴⁷ Pričom ale nejde o veľkoobchod, skôr o rabaty typu hypermarketov typu Makro v ČR, ktoré zásobujú tovarom menšie prevádzky.

⁴⁸ Dolná, horná a stredná hodnota v závislosti na odhade retailovej ceny gramu marihuany.

Tabuľka 10: Hodnota marihuanového trhu vo vybraných krajinách (milióny EUR)

Krajina	Dolná hodnota	Stredná hodnota	Horná hodnota	Stredná/HDP
Rakúsko	89	43	90	0,08%
Belgicko	108	241	502	0,08%
Cyprus	6	14	29	0,10%
Česká republika	210	470	987	0,45%
Dánsko	68	152	316	0,07%
Estónsko	11	24	51	0,21%
Fínsko	61	137	286	0,08%
Francúzsko	997	2 233	4 647	0,12%
Nemecko	974	2 182	4 545	0,09%
Grécko	19	42	88	0,02%
Maďarsko	65	146	306	0,16%
Írsko	22	49	101	0,03%
Lotyšsko	38	85	178	0,64%
Litva	13	30	62	0,14%
Luxembursko	6	14	29	0,04%
Malta	1	1	3	0,03%
Holandsko	173	387	805	0,07%
Nórsko	94	210	437	0,08%
Poľsko	217	487	1 015	0,19%
Portugalsko	41	92	191	0,06%
Slovensko	30	67	139	0,17%
Slovinsko	48	107	223	0,36%
Španielsko	716	1 600	3 324	0,17%
Švédsko	38	85	176	0,03%
Švajčiarsko	73	162	338	0,05%
Veľká Británia	677	1 515	31 516	0,08%
Kanada	1 238	2 669	5 762	0,29%
Mexiko	162	364	756	0,06%
USA	6 349	14 209	29 568	0,14%
Austrália	1 244	2 783	5 791	0,47%
Nový Zéland	143	320	666	0,35%
Total	13 929	30 920	92 926	

Zdroj: Kilmer, Pacula, 2009, s. 35, vlastná úprava

Veľkosť spotrebného trhu marihuany v sledovaných štátoch sa teda pohybuje medzi 14 až 92 miliardami EUR ročne.

Informácie o veľkosti svetového trhu kokaínu sú ešte nedostupnejšie ako v prípade marihuany. Dáta nie sú konzistentné, buď kvôli odlišnému roku dátumu pozorovania, alebo nemajú rovnaký výskumný zámer. Výskum RAND (Kilmer, Pacula, 2009) pracuje s dátami ohľadne kokainových trhov v najväčších spotrebných krajinách Severnej Ameriky a Európy⁴⁹, a to

⁴⁹ Pričom predpokladá, že vyspelé európske štáty majú podobný tvar dopytu po kokaíne.

Francúzsku, Nemecku, Taliansku, Holandsku, Poľsku, Španielsku, Veľkej Británii, USA a Kanade.

Na trhu kokaínu hrá dôležitú rolu crack – zjednodušene kokaín s prímiesami, ktorý robí konečnú drogu lacnejšiu. Crack je z európskych krajín rozšírený hlavne vo Veľkej Británii, v ostatných pozorovaných krajinách je užívateľov cracku podstatne menej, a keďže sa čistý kokaín líši od cracku nielen kvalitou ale hlavne cenou, pre potreby výskumu autori zjednodušene priniesli len informácie o crackovom trhu vo Veľkej Británii.

Výsledky viažúce sa na spotrebu kokaínu vo vybraných krajinách môžu byť značne skreslené, keďže tendencia dopytovaných neuvádzať pravdu v prípade kokaínu je oveľa väčšia ako v prípade marihuany, kde boli odchýlky spôsobené nepravdivo uvedenými informáciami dokonca irelevantné pre celkový výsledok, takže sa od nich abstrahovalo.⁵⁰

V prípade kokaínu budeme rozlišovať viac skupín užívateľov ako v predchádzajúcej časti o marihuanovom trhu. Za užívateľov považujú autori tých, ktorí uviedli, že kokaín užili minimálne raz v posledom roku. Tí, ktorí užívajú drogu menej ako trikrát do mesiaca, sú zaradení medzi ľahkých užívateľov, všetci ostatní medzi ťažkých užívateľov. Nasledujúca tabuľka (Tabuľka 11) prináša počet užívateľov kokaínu vo vybraných štátoch a cenu za gram drogy.

⁵⁰ Dotazovanými boli hlavne väzni, pacienti na pohotovosti a pacienti hospitalizovaní s pohlavnými chorobami. V niektorých výskumoch bolo zistené, že až okolo 50 % respondentov, ktorí uviedli, že kokaín neužili v priebehu posledného mesiaca pred zadržaním/hospitalizáciou, nehovorili na základe krvných testov pravdu.

Tabuľka 11: Počet užívateľov kokaínu podľa krajiny + cena za gram kokaínu (EUR)

Krajina	Rok	Počet užívateľov	Cena za gram
Francúzsko	2005	245 960	58,5
Nemecko	2003	550 102	60,5
Taliansko	2005	852 039	86,2
Holandsko	2005	66 713	45
Poľsko	2002	135 915	44,8
Španielsko	2005	822 811	70,4
Veľká Británia	2005	924 258	100

Zdroj: Kilmer, Pacula, 2009, s. 48 + 52, vlastná úprava

Počet užívateľov predstavuje tých, ktorí sami priznali, že kokaín užíli, prípadne užívali minimálne raz za rok. Frekvencia užívania potrebná k výpočtu veľkosti dopytovej strany trhu je nejednoznačná a nie je jednoduché zohnať k nej potrebné dáta. Pokiaľ vychádzame z predpokladu, že spotreba kokaínu je v sledovaných európskych štátoch podobá, najpresnejšie dáta o frekvencii užívania kokaínu poskytol taliansky výskum z roku 2003, s ktorého výsledkov vychádza odkazovaná práca (Kilmer, Pacula, 2009, s. 50), ktorý uvádza, že 78 % užívateľov kokaínu užilo túto drogu menej ako raz do mesiaca, 13 % dva až trikrát do mesiaca, 6 % dva až trikrát týždenne a so spotrebou intenzívnejšou ako štyrikrát do týždňa sa priznali 4 % užívateľov. Podľa vyššie uvedenej kategorizácie na ľahších a ťažkých užívateľov kokaínu nie je možné úplne presne zaradiť tých, ktorý uviedli užitie kokaínu dva až štyrikrát do mesiaca⁵¹. Pre rozdelenie tohto percenta sa vzťahlo priamou úmerou na reportované percento. Predpokladáme teda, že tvrdí užívatelia kokaínu tvoria 17,7 % a ľahkí užívatelia väčšinu, a to 82,3 % všetkých užívateľov.

Počet dní, počas ktorých horeuvedené skupiny drogu užijú sa pohybuje od 85 po 169 dní do roka. Táto rozptýlenosť je spôsobená tým, že spomínaný výskum pracoval s mierne odlišnou metodikou ako v prípade marihuanového trhu.⁵² Počet gramov užitých za deň sa v prípade

⁵¹ Ľahkí užívatelia sú tí, ktorí užijú drogu menej ako trikrát do mesiaca.

⁵² Užívatelia boli rozdelení do podskupín. Prvú podskupinu tvorili hospitalizovaní alebo tí, ktorí sa zo závislosti na drogách liečili, v ďalšej boli užívatelia, ktorí liečbu nepodstúpili, ale boli istým spôsobom spoločensky

klasického kokaínu a cracku nelíši a pohybuje sa v priemere okolo jedného gramu na užívateľa na deň užitia. Odhadovaná veľkosť kokaínového trhu v sledovaných krajinách je znázornená v nasledujúcej tabuľke (Tabuľka 12).

Tabuľka 12: Odhadovaná veľkosť kokaínového trhu vo vybraných krajinách (milióny)

Krajina	Cena (dolná hodnota)	Cena (stredná hodnota)	Cena (horná hodnota)	Stredná hodnota / HDP
Francúzsko	129 €	488 €	1 257 €	0,03%
Nemecko	298 €	1 128 €	2 907 €	0,05%
Taliansko	658 €	2 489 €	6 415 €	0,17%
Holandsko	27 €	102 €	262 €	0,02%
Poľsko	55 €	206 €	532 €	0,08%
Španielsko	519 €	1 963 €	5 059 €	0,21%
Veľká Británia	828 €	3 133 €	8 073 €	0,17%
Kanada	1 716 €	2 562 €	3 432 €	0,27%
USA	22 124 €	33 020 €	44 247 €	0,32%
Total	26 354 €	45 091 €	72 184 €	

Zdroj: Kilmer, Pacula, 2009, s. 56, vlastná úprava

Najväčším spotrebiteľom na kokaínovom trhu ostávajú USA, čo potvrdzuje aj posledná správa UNODC (World Drug Report, 2011), podľa výsledkov výskumu hodnota spotreby kokaínu v USA dosahuje 0,32 % z HDP. Strednou hodnotou je veľkosť ich trhu viac ako jedenásťnásobná s porovnaním s druhou Veľkou Britániou. Je ale dôležité dodať, že ide o dáta absolútne, neprepočítané na počet obyvateľov. Veľkosť kokaínového spotrebného trhu sa teda v pozorovaných krajinách odhaduje na 45 miliárd EUR ročne. (Tabuľka 12).

Ako bolo uvedené v prvej kapitole, výroba syntetických drog v Latinskej Amerike stúpa, pričom reaguje práve na rastúcu spotrebu v štátoch, do ktorých región vyváža hlavne kokaín a marihuanu. (United Nations Office on Drug and Crime, 2011). Odhad veľkosti trhu syntetických drog komplikuje viacero skutočností, medzi ktorými vyniká fakt, že trh s týmto typom drogy sa rýchlo rozširuje stále o nové produkty, je preto ťažké stanoviť jednotkovú cenu aj množstvo za celú skupinu. Trh so syntetickými drogami sa preto pre zjednodušenie

marginalizovaní a tretiu podskupinu tvorili tí, ktorí liečbu nepodstúpili, no žili „klasickým“ spoločenským životom; okolie ich za závislých nepovažovalo, prípadne nevedelo o tom, že kokaín užívajú.

zužuje na trh s extázou a amfetamínom⁵³, pričom relevantné dáta ohľadne metamfetamínu sú dostupné len pre USA.

Za užívateľa sa opäť považuje ten, kto užil túto drogu minimálne raz za posledný rok. V západoeurópskych a stredoeurópskych krajinách užije jeden užívateľ za rok od 30 (najnižší predpoklad, scenár „C“) do 154 (najvyšší predpoklad, scenár „D“) tabliet extázy a od 31,6 gramov (najnižší predpoklad, scenár „C“) do 81,4 gramov (najvyšší predpoklad, scenár „D“) amfetamínových drog. Nasledujúca tabuľka (Tabuľka 13) prináša výsledky výskumu zameraného práve na tieto spotrebné krajiny – krajiny EÚ, USA a Kanadu a ich spotrebu extázy⁵⁴.

Tabuľka (Tabuľka 13) poukazuje na vádaje za jednotku (tabletku) extázy na každom trhu. Za referenčnú sa brala stredná hodnota ročnej ceny. Trh s extázou v štátoch EÚ a Severnej Ameriku (bez Mexika) tak dosahuje od 2,3 miliardy do 18,3 miliárd USD ročne, pričom opäť platí, že v absolútnych číslach ostáva najväčším trhom ten americký⁵⁵, s takmer polovičným počtom užívateľov. USA okrem toho kupujú tabletku extázy za najväčšiu sumu – platia v priemere až 21,1 EUR za jednotku, čo je takmer desaťkrát viac ako v krajine s najnižšími cenami, v Poľsku (2,1 EUR za tabletku).

⁵³ Medzi ďalšie substancie, z ktorých sa vyrábajú „populárne“ syntetické drogy patrí metamfetamín, ktorého spotreba je vysoká hlavne v ázijských krajinách, pričom nie je možné uplatniť podobnú metodológiu a porovnať tak výsledky. Od metamfetamínu preto abstrahujeme.

⁵⁴ Spotrebný trh amfetamínových drog nie je dostupný pre USA a Kanadu.

⁵⁵ Absolútnymi číslami možno prekvapí, že Česká republika má jeden s najväčších európskych spotrebiteľských trhov (Tabuľka 13, riadok 5).

Tabuľka 13: Spotreba extázy v roku 2005 vo vybraných krajinách

Krajina	Počet užívateľov	Počet tabletiiek ("C")	Počet tabletiiek ("D")	Celkom tabletiiek ("C")	Celkom tabletiiek ("D")	Cena za tabletku	Výdaje, tisíc ("C")	Výdaje, tisíc ("D")
Rakúsko	49 926	30	154	1 872 209	15 377 074	11,00 €	20 594 €	169 148 €
Belgicko	74 901	30	154	2 808 795	23 069 566	4,20 €	11 825 €	97 123 €
Cyprus	5 283	30	154	198 110	1 627 139	11,60 €	2 304 €	18 920 €
Česká repub	241 131	30	154	9 042 414	74 268 364	7,30 €	66 010 €	542 159 €
Dánsko	10 591	30	154	397 171	3 262 096	6,60 €	2 621 €	21 300 €
Estónsko	15 332	30	154	574 947	4 722 228	7,00 €	4 037 €	33 153 €
Fínsko	17 441	30	154	654 049	5 371 919	15,50 €	10 132 €	83 221 €
Francúzsko	163 973	30	154	6 148 992	50 503 720	6,70 €	41 198 €	338 375 €
Nemecko	377 313	30	154	14 149 244	11 621 458	6,60 €	93 385 €	767 002 €
Grécko	14 253	30	154	534 477	4 389 840	14,10 €	7 559 €	62 082 €
Maďarsko	74 879	30	154	2 807 978	23 062 857	4,70 €	13 302 €	109 251 €
Írsko	29 835	30	154	111 879	9 189 049	5,90 €	6 590 €	54 123 €
Taliansko	193 645	30	154	7 261 696	59 642 729	19,10 €	138 742 €	1 139 535 €
Lotyšsko	12 721	30	154	477 044	3 918 125	4,30 €	2 045 €	16 793 €
Litva	9 884	30	154	370 664	3 044 383	3,50 €	1 290 €	10 594 €
Luxembursk	1 557	30	154	58 384	479 525	10,00 €	584 €	4 795 €
Malta	515	30	154	19 294	158 469	9,20 €	177 €	1 452 €
Holandsko	133 426	30	154	5 003 464	41 095 118	3,20 €	15 822 €	129 954 €
Nórsko	15 080	30	154	565 482	4 644 494	12,50 €	7 069 €	58 056 €
Poľsko	53 229	30	154	1 996 097	16 394 608	2,10 €	4 206 €	34 546 €
Portugalsko	28 030	30	154	1 051 143	8 633 392	3,60 €	3 742 €	30 735 €
Slovensko	46 300	30	154	1 736 244	14 260 347	8,80 €	15 285 €	125 540 €
Slovinsko	12 777	30	154	479 151	3 935 431	10,00 €	4 792 €	39 354 €
Španielsko	329 125	30	154	12 342 169	101 370 351	9,80 €	121 200 €	995 457 €
Švédsko	23 097	30	154	866 129	7 113 803	12,00 €	10 394 €	85 366 €
Veľká Britán	689 577	30	154	25 859 151	212 389 825	5,90 €	152 310 €	1 250 976 €
Kanada	244 562	30	154	9 169 738	67 978 328	9,90 €	90 964 €	674 345 €
USA	1 960 000	30	154	73 500 000	544 880 000	21,10 €	1 550 850 €	11 496 968 €
Total	4 828 383			180 056 115	1 316 404 238		2 399 029 €	18 390 323 €

Zdroj: Kilmer, Pacula, 2009, s. 61-62, vlastná úprava

Nasledujúca tabuľka (Tabuľka 14) prináša podobne súhrnné informácie aj o veľkosti trhu s amfetamínovými drogami na európskom trhu (ako bolo vyššie spomenuté, dáta nie sú dostupné pre severoamerický trh), počíta opäť s najnižšou („C“) aj najvyššou („D“) spotrebou a užívateľ a cena je za jednotu (gram) je zpriemerovaná.

Tabuľka 14: Spotreba amfetamínových drog v roku 2005 vo vybraných krajinách

Krajina	Počet užívateľov	Počet gramov ("C")	Počet gramov ("D")	Celkom gramov ("C")	Celkom gramov ("D")	Cena za gram	Výdaje, tisíc ("C")	Výdaje, tisíc ("D")
Rakúsko	44 378	31,6	81,4	1 751 774	7 222 299	20,00 €	35 035 €	144 446 €
Belgicko	34 046	31,6	81,4	1 343 921	5 540 781	10,00 €	13 238 €	54 577 €
Cyprus	1 585	31,6	81,4	62 561	257 929	12,00 €	759 €	3 131 €
Česká republika	48 226	31,6	81,4	1 903 666	7 848 526	33,00 €	61 869 €	255 077 €
Dánsko	24 713	31,6	81,4	975 507	4 021 868	23,00 €	22 275 €	91 836 €
Estónsko	11 724	31,6	81,4	462 805	1 908 076	7,00 €	3 249 €	13 396 €
Fínsko	20 930	31,6	81,4	826 167	3 406 159	19,00 €	15 999 €	65 960 €
Francúzsko	40 993	31,6	81,4	1 618 156	6 671 410	13,00 €	21 360 €	88 063 €
Nemecko	424 477	31,6	81,4	16 755 684	69 081 137	12,00 €	199 393 €	822 066 €
Grécko	14 253	31,6	81,4	562 608	2 319 546	6,00 €	3 328 €	13 723 €
Maďarsko	53 485	31,6	81,4	2 111 261	8 704 410	12,00 €	25 969 €	107 064 €
Írsko	10 849	31,6	81,4	428 247	1 765 599	15,00 €	6 308 €	26 007 €
Taliansko	154 916	31,6	81,4	6 115 112	25 211 679	18,00 €	110 868 €	457 090 €
Lotyšsko	17 492	31,6	81,4	690 459	2 846 658	14,00 €	9 660 €	39 827 €
Litva	7 413	31,6	81,4	292 629	1 206 465	7,00 €	2 037 €	8 397 €
Luxembursko	1 246	31,6	81,4	49 165	202 701	10,00 €	484 €	1 997 €
Holandsko	33 356	31,6	81,4	1 316 701	5 428 558	5,00 €	7 212 €	29 733 €
Nórsko	33 175	31,6	81,4	1 309 538	5 399 025	35,00 €	46 299 €	190 884 €
Poľsko	186 302	31,6	81,4	7 254 041	30 319 592	9,00 €	63 980 €	263 780 €
Portugalsko	7 008	31,6	81,4	276 617	1 140 449	17,00 €	4 819 €	19 867 €
Slovensko	11 575	31,6	81,4	456 906	1 883 755	33,00 €	14 849 €	61 222 €
Slovinsko	2 839	31,6	81,4	112 082	462 098	10,00 €	1 144 €	4 715 €
Španielsko	191 989	31,6	81,4	7 578 525	31 245 107	17,00 €	132 018 €	544 290 €
Švédsko	11 791	31,6	81,4	465 419	1 918 852	26,00 €	12 101 €	49 890 €
Švajčiarsko	40 743	31,6	81,4	1 608 287	6 630 723	14,00 €	22 495 €	92 744 €
Veľká Británia	544 403	31,6	81,4	21 489 599	88 598 350	15,00 €	316 542 €	1 305 054 €
Total	1 973 907			77 817 437	321 241 752		1 153 290 €	4 754 836 €

Zdroj: Kilmer, Pacula, 2009, s. 63 – 64, vlastná úprava

Európsky amfetamínový trh počíta od 1,5 miliardy do 4,8 miliardy EUR ročne, pričom absolútne najvyššia spotreba je vo Veľkej Británii (viac ako pol milióna užívateľov), nasledovaná Nemeckom (okolo 400 tisíc užívateľov).

Pri aplikovaní scenára „C“ na obe látky zisťujeme, že spotrebné výdaje na extázu sú dvakrát vyššie ako výdaje na amfetamínové drogy, v prípade uplatnenia druhého scenára „D“ dokonca viac ako štvornásobné. Rozdiel je spôsobený okrem rozšírenia extázy známej ako „párty droga“ aj už spomínaným faktom, že trh so syntetickými drogami je veľmi flexibilný a rýchlo sa rozvíjajúci, pričom stále pribúdajú nové substancie, ktoré sa postupom času (s ich rastúcou spotrebou a obľúbenosťou) stávajú nelegálnymi drogami, zatiaľčo kokaínová alebo marihuanová štruktúra sa už meniť nebude.

2.3 Cena prípadnej legalizácie drog na strane dopytu

Odhadnúť za terajších podmienok náklady ušetrené priamo v štátoch Latinskej Ameriky, v prípade, že by došlo k legalizácii drog je veľmi náročné, keďže dostupné údaje nie sú spoľahlivé a presné výdavky na boj s drogami sa ťažko determinujú; spočítať sa dajú len náklady na boj s drogami, nie koľko by a ušetrilo ich legalizáciou. Ako je spomenuté v úvode kapitoly, USA a európske štáty predstavujú najväčších spotrebiteľov latinskoamerických drog, USA preto investovali (hlavne v Kolumbii) a investujú (v Mexiku) nemalé prostriedky na vojnu s drogami. Nasledujúca časť sa teda zameriava na efekty legalizácie drog v Latinskej Amerike na ekonomiku USA.

Pre analýzu dopadov na americkú ekonomiku sa použila práca profesora Mirona z Harvardskej univerzity „*The Budgetary Impact of Ending Drug Prohibition*“ (Miron, Waldock, 2010).⁵⁶ Výskum je zjednodušením, predpokladá legalizáciu všetkých typov drog, nielen dekriminalizáciu užívateľov, a to vo všetkých amerických štátoch. Úspory, ktoré by takýto scenár priniesol, by sa týkali hlavne troch pozorovaných zložiek štátneho rozpočtu, a to policajných zložiek, úspor väzenského a súdneho systému. S drogovou prohibíciou sú samozrejme spojené aj ďalšie náklady, ktoré je ale veľmi ťažké odhadnúť a týkajú sa hlavne nezamestnanosti, sociálneho systému, nápravných, liečebných centier a pod. Legalizácia drog by samozrejme tiež nebola bez nákladov, financie by nutne smerovali do výchovných programov, nemalé investície by vyžadovalo aj zdravotníctvo. Policajné sily by boli síce zdecimované, ale predpokladá sa, že s legalizáciou drog by zo začiatku rástla aj kriminalita, úspory by teda boli menšie ako sa odhaduje.

a) Úspory na výdajovej strane.

Metodológia práce pomeruje počet väzňov zatknutých kvôli drogovým deliktom s celkovým počtom väzňov v amerických väzniciach a násobí ich percentom výdavkov na políciu, o ktorých predpokladá, že súvisia s drogovou kriminalitou.

⁵⁶ Pokiaľ nebude uvedené inak, primárnym zdrojom tejto časti je citovaná práca (Miron, Waldock, 2010).

Nasledujúca tabuľka (Tabuľka 15) znázorňuje počet väzňov odsúdených v USA v roku 2007 za drogovú kriminalitu. Okrem celkového percenta vymedzuje pomer uväznených za predaj a držanie drog, čo zdôrazňuje fakt, že USA sú posledným článkom drogového obchodného reťazca a primárne spotrebnou krajinou, počet väzňov odsúdených za predaj je teda päťkrát menší ako za ich držbu.

Tabuľka 15: Počet väzňov kvôli drogovej kriminalite, rok 2007

		Všetky drogy	Heroin/Kokaín	Marihuana	Syntetické drogy	Iné
Počet väzňov, celkom		14 209 365				
Väzni - drogová činnosť celkom		1 841 182				
	% väzni, drogová činnosť, celkom	12,96%				
	% väzni drogová činnosť - predaj	17,50%	7,90%	5%	150%	280%
	% väzni - predaj, z celkom	2,27%	1,02%	1%	0%	36%
	% väzni drogová činnosť- držanie drog	82,50%	21,50%	42%	3%	1560%
	% väzni - držanie drog, z celkom	10,69%	2,79%	5%	0%	202%
	0,5 % väzni - držanie drog, z celkom	5,34%	1,39%	3%	0%	1%

Zdroj: Miron, Waldock, 2010, s. 3, vlastná úprava

Výskum ráta aj s faktom, že niektorí páchatelia sú zadržaní pri inej ako drogovej kriminalite, a akcie boli vykonávané s primárne iným cieľom, ako zadržať ich pre drogovú trestnú činnosť (napríklad prichytení pri lúpežiach), preto sa percento odsúdených za držanie drog násobí 50 %, aby sa vyhlo ešte väčšiemu skresleniu výsledkov.⁵⁷

Tabuľka číslo 16 zas predstavuje odhadnuté náklady na výdaje súvisiace s policajným, väzenským a súdnym systémom v USA v roku 2008 v súvislosti s drogo motivovanými trestnými činmi. Výdaje sa odvodzujú od celkových nákladov na políciu, súdnictvo a väznice a pomerujú sa k počtu zadržaných, súdených a uväznených v dôsledku drogovej kriminality.

⁵⁷ I keď je otázne, do akej miery koreluje miera násilných trestných činov s faktom, že ich páchatelia užívajú drogy.

Tabuľka 16: Rozpočet polície a súdny systém (miliarda USD, rok 2008)

	Celkom	Heroín/Kokaín	Marihuana	Syntetické drogy	Ostatné
Rozpočet polícia, celkom	81,03				
Rozpočet polícia, predaj drog	1,74	0,8	0,52	0,24	0,31
Rozpočet polícia, držanie drog	4,28	1,13	2,15	0,14	0,86
Medzisúčet	6,02	1,93	2,67	0,38	1,17
Rozpočet súdnictvo, celkom	17,27				
% rozsudkov, drogy celkom	34%	15%	10%	3%	6%
Rozpočet súdnictvo, drogy	5,87	2,62	1,66	0,49	1,1
Rozpočet väznice, celkom	72,9				
% väzňov, drogy	20%	11%	2%	5%	3%
Rozpočet väznice, drogy	14,22	7,33	1,14	3,66	2,09
Výdavky, drogy	26,11	11,88	5,47	4,53	4,36

Zdroj: Miron, Waldock, 2010, s. 4, vlastná úprava

Náklady spojené s policajnými akciami smerovanými medzi drogových užívateľov a predajcov spolu predstavujú asi 6,02 miliardy USD (riadok „Medzisúčet“) a predstavujú asi 7,4 % z celkového rozpočtu polície na rok. Ďalšiu nákladovú zložku štátnych výdavkov spojenú s drogovou prohibíciou tvoria výdavky na súdnictvo, a to konkrétne na súdne poplatky, trovy, platy sudcov a prokurátorov, atď. Za referenčnú hodnotu sa považuje percento rozsudkov vydaných v súvislosti s drogovou trestnou činnosťou, ktoré sa odhaduje na tretinu zo všetkých ročne vydaných⁵⁸ (riadok „% rozsudkov, drogy celkom“), preto je odhadovaný podiel výdavkov na úrovni 5,87 miliárd USD (riadok „Rozpočet súdnictvo, drogy“, ako súčin riadkov „rozpočet súdnictvo, celkom“ a „% rozsudkov, drogy celkom“). Tretím nákladom sú väzenské výdaje, ktorých celková výška bola v pozorovanom roku 72,9 miliárd USD. Percento uväznených v dôsledku porušenia drogovej prohibície sa odhaduje na 20 % (riadok „% väzňov, drogy“), preto je veľkosť celkových výdavkov súvisiacich s drogovou kriminalitou odhadovaných na 14,22 miliardy USD ročne (riadok „Rozpočet väznice, drogy“).

Celkové výdaje sú okrem sumárnej balancie rozložené aj na jednotlivé typy drog, ktoré sa v USA najviac užívajú. Je zaujímavé, že policajné výdaje sú najvyššie v prípade kriminality súvisiacej s predajom a držbou marihuany (asi dvojnásobné v porovnaní s kokaínom a heroínom), zatiaľčo percento odsúdených a uväznených (a s nimi spojené náklady na súdnictvo a väzenskú správu) je oveľa vyššie v prípade kokaínu a heroínu. Je teda možné

⁵⁸ Číslo v spomínanom riadku je očistené o náklady spojené s inou činnosťou súdneho aparátu, s ktorým nie je drogová kriminalita spojená. 17,27 miliardy teda predstavuje 42 % z celkových nákladov na súdny aparát.

tvrdiť, že väčšina zadržaných kvôli držaniu a predaju marihuany nie je nakoniec súdená a uväznená (Tabuľka 15; Tabuľka 16), zatiaľčo v prípade ťažkých drog, za ktoré sú heroín aj kokain považované, sú policajné akcie dovedené dokonca a výdavky sa nezastavia len u polície, ale sú premietnuté aj do súdnictva a väzeňských nákladov.

Štátne výdaje v troch pozorovaných sekciách súvisiace s drogovou kriminalitou a po zohľadnení všetkých zjednodušujúcich skutočností sa teda odhadujú na 26,11 miliardy USD ročne, ktoré by sa teoreticky ušetrili s uzákonením legalizácie drog v USA ako na najväčšom spotrebiteľskom trhu.

b) Zisky na príjmovej strane.

S legalizáciou drog sú však spojené nielen výdaje, ale aj dodatočné príjmy do štátneho rozpočtu v podobe daní. Tieto príjmy sú odhadnuté na základe ročného množstva užíwanej drogy. Výskum (Miron, Waldock. 2010)⁵⁹ považuje krivku dopytu po drogách po legalizovaní trhu za nezmenenú, keďže legalizácia by mala v podstate dva hlavné dôsledky na cenu drogy – tesne po legalizácii a pred zdanením drog by došlo k rapídному poklesu ceny, keďže terajšie ceny pod prohibíciou sú ovplyvnené „rizikovou prémieou“ a predajné marže sú nadhodnotené kvôli rizikovej povahe obchodu, no po zdanení by sa cena opäť posunula vyššie (nie však natoľko, aby vyrovnala cenu pred legalizáciou). Môže sa zdať, že celkový efekt pre užívateľa je pozitívny, keďže cena de facto klesá a dopyt po drogách by mal rásť. Na druhej strane je ale ťažké odhadnúť, ako by skutočne takto špecifický trh zareagoval, stále treba rátať s užívateľmi, ktorí dostávajú drogu zadarmo (ako bolo spomenuté v prípade marihuany), alebo by upustili od spotreby, keďže ide svojím spôsobom o „luxusný“ produkt, ktorý by viac nebol nedostupný (nemal by niektorých pridanú hodnotu v podobe „zakázaného ovocia“). Pravdepodobne najväčší efekt na množstvo spotrebiteľov by mala reakcia zo strany firiem vyrábajúcich alkohol a tabak, keďže legalizovaný drogový trh by ich potenciálne mohol pripraviť o zákazníkov, takže by na toto prípadné ohrozenie museli reagovať.

⁵⁹ Pokiaľ nebude uvedené inak, primárnym zdrojom je nasledujúcej časti je citovaná práca. (Miron, Waldock, 2010).

Odhadnúť celkové zníženie cien drog v dôsledku legalizácie je preto veľmi náročné, dôkaz poklesu ceny je doložitelný len v prípade marihuany, keď je cena v Holandsku, ktoré na legalizáciu tejto drogy pristúpilo, o polovicu menšia ako v USA (Miron, Waldock, 2010, s. 9). Pokles ceny kokaínu po legalizácii sa odhaduje na 80 %, u ostatných drog je to až 95 %. Odhad vychádza hlavne z predpokladu, že najviac riziková je hlavne konečná distribúcia na trh rozvinutých krajín (v tomto prípade len USA). Veľkoobchodná cena by sa samozrejme menila tiež, hlavne ak podporíme úvahu údajmi z Grafu 5 (kapitola 1, Graf 5) zisťujeme, že veľkoobchodná cena kokaínu v Mexiku len jednou tretinou veľkoobchodnej ceny kokaínu v USA. Prípadný pokles cien je znázornený v nasledujúcej tabuľke (Tabuľka 17).

Tabuľka 17: Odhady výnosov z legalizácie drog v prípade rôznych typov zdanenia (miliarda, USD)

	Celkom	Marihuana	Kokaín	Heroín	Ostatné
Spotrebiteľské výdaje	121,55	18,15	66,12	21,07	16,21
%, pokles cien po legalizácii		50,00%	80,00%	95,00%	95,00%
Spotrebiteľské výdaje, legalizácia	72,85	13,61	39,67	11,06	8,51
Spotrebiteľské výdaje, legalizácia + "drogová" sadzba dane	91,07	17,01	49,59	13,83	10,64
Výnosy z "drogovej" sadzby	30,36	5,67	16,53	4,61	3,55
Spotrebiteľské výdaje, legalizácia + štandardná sadzba dane	54,65	10,21	29,76	8,3	6,38
Výnosy zo štandardnej sadzby	16,39	3,06	8,93	2,49	1,91
Celkom daňové výnosy	46,75	8,73	25,46	7,1	5,46

Zdroj: Miron, Waldock, 2010, s. 8, vlastná úprava

Čo sa týka samotnej daňovej sadzby, výskum počíta s dvoma typmi daňovej sadzby uvalenej na legalizované drogy. Tzv „drogová daň“⁶⁰ je typ spotrebnej dane podobná tej, ktorou je danený alkohol alebo cigarety plus štandardná daň. Odhad pracuje so spotrebnou daňou vo výške 50 % z retailovej ceny, konečný spotrebiteľ by teda zaplatil 33,3 %. Celkové spotrebné výdaje užívateľov drog by sa zvýšili na 91,07 miliardy ročne (riadok „Spotrebiteľské výdaje, legalizácia + „drogová“ sadzba dane“) a výnos pre štát by predstavoval asi 30 miliárd USD ročne (riadok „Výnosy z „drogovej“ sadzby“). Okrem spotrebnej dane by bola aplikovaná aj daň z príjmu na predajcov drog, ktorá je tiež odhadovaná vo výške, v akej je zdanený alkohol

⁶⁰ ang. „sin taxation“

a tabak⁶¹ a to vo výške 30 %. Táto daň by bola aplikovateľná na výdaje pred spotrebnou daňou⁶² a viedla by k príjmu vo výške 16,39 miliardy USD ročne pre všetky legalizované drogy (riadok „Výnosy zo štandardnej sadzby“). Celkové daňové výnosy z legalizácie drog sa tak odhadujú na 46,75 miliardy USD (riadok „Celkové daňové výnosy“). Tabuľka (Tabuľka 17) prináša aj rozdelenie daňových výnosov z pohľadu vybraných drog. Najväčšie výnosy z legalizácie by priniesli príjmy z obchodu s kokaínom (25,46 miliardy USD ročne) až na druhom mieste by bola marihuana (s príjmami 8,73 miliardy USD).

Suma, ktorá by sa ušetrila pri legalizácii všetkých druhov drog v USA (do úvahy je treba brať všetky zjednodušujúce predpoklady) by dosahovala ročne takmer 73 miliárd USD, pričom najväčší efekt by prinieslo legalizovanie a zdanenie kokaínu – spolu viac ako 33 miliárd (ak počítame výdaje z Tabuľky 13 ako dvojtretinové s porovaním s heroínom). Druhé najvyššie úspory a príjmy by znamenala legalizácia marihuany, a to 14,2 miliardy USD.

Druhá kapitola tejto práce obsahuje najviac zjednodušení a vychádza hlavne z dohadov odborníkov o možných efektoch prípadnej legalizácie drog na produkčné a distribučné krajiny Latinskej Ameriky ale aj na spotrebné štáty, ktoré tvoria hlavné odbytište ich drogovej výroby. Je veľmi zložitá určiť, ako by zareagoval trh, ak by skutočne došlo k masívnej legalizácii drog. Zjednodušenia tejto práce vychádzajú hlavne z predpokladu, že po legislatívnej zmene smerom k legalizácii drog by došlo k zníženiu negatívnych sociálno-ekonomických dopadov súvisiacich primárne s prohibíciou. Násilie medzi aktérmi čierneho trhu, ktorého rast je primárnym problémom latinskomaerických štátov, by kleslo, keďže konkurenčný boj by sa posunul na legálnu úroveň. Korupčné prostredie, ktoré negatívne ovplyvňuje nazeranie ľudí na právny štát by sa vyčistilo, a i keď je nepochybné, že by rástol vplyv lobistických skupín, na legálnom trhu, kde sú presne definovaní aktéri ponukovej aj dopytovej strany by bolo jednoduchšie zamerať mieru ich pôsobenia na štátne orgány (politické špičky, justícia, polícia, armáda) a ich vplyv aspoň do určitej miery regulovať. Znepokojujúcim efektom je ovplyvňovanie slobodných médií, ktoré ako jediné majú možnosť nezáujate informovať

⁶¹ Práca pracuje s dátami pre rok 2008.

⁶² Výpočet – 75 % z výdajov po legalizácii pred spotrebnou daňou (riadok „Spotrebiteľské výdaje, legalizácia“*75 % = riadok „Spotrebiteľské výdaje, legalizácia + štandardná sadzba dane“) násobené sadzbou 30 %. Fiškálny efekt z uvalenia tejto dane je znázornený v riadku „Výnosy zo štandardnej sadzby“.

o súčasnej situácii; v atmosfére strachu však volia možnosť najmenšieho odporu pred objektitou. Prípadnou legalizáciou drog by došlo k významným úsporám na výdajovej strane rozpočtu a dodatočným príjmom zo zdanenia drog. Miera, v akej by sa mali drogy zdaňovať, je zatiaľ len čisto hypotetickou otázkou, keďže na jej prípadnú výšku by malo vplyv veľké množstvo faktorov, otázkou ostáva reakcia alkoholového a tabakového priemyslu, ktorý by bol nepochybne legalizáciou drog najviac zasiahnutý.

3. DOPADY OBMEDZENIA PROHIBÍCIE VO VYBRANÝCH ŠTÁTOCH

Tretia kapitola sa zameriava na charakteristiku situácie po dekriminalizácii užívania drog v Portugalsku, ktoré k tomuto kroku pristúpilo pred viac ako jedenástimi rokmi. Portugalsko je spracované hlavne kvôli tomu, že zmena legislatívy a tolerantnejšie nazeranie na drogový problém prinieslo už po krátkej dobe pozitívne zmeny v množstve spotrebovanej drogy a to bez závratných negatívnych dopadov, ktorých sa odporcovia zo začiatku obávali. Americká alkoholová prohibícia z dvadsiatych rokov minulého storočia je analyzovaná v druhej časti kapitoly. I keď alkohol nie je produkt, ktorý by bol primárnym predmetom záujmu tejto práce, situácia počas alkoholovej prohibície veľmi pripomína dnešné status quo na svetovom drogovom trhu. Okrem toho, zrušenie zákazu alkoholu je možné považovať za príklad takmer úplnej legalizácie produktu, ktorý bol predtým absolútne zakázaný na celonárodnej úrovni. Mnohé neduhy, ktorými sa vyznačoval čierny trh s alkoholom v USA počas prohibície, sú pozorovateľné aj na dnešnom drogovom trhu. Preto je analýza dopadov zrušenia Dodatku 18 v USA relevantná aj pre ciele tejto práce.

3.1 Portugalsko a dekriminalizácia užívania drog

Pred viac ako jedenástimi rokmi (1. 7. 2001) rozhodol portugalský parlament o schválení zákona, ktorý dekriminalizuje nákup, držbu a užívanie všetkých typov drog pokiaľ sa jedná o osobnú spotrebu.⁶³ Zákon sa netýka priekupníctva ani obchodu s drogami, tie naďalej ostávajú prísne zakázané a trestné. V prípadoch, ktoré spadajú pod pôsobnosť daného zákona sa nerozlišuje medzi tzv. ľahkými alebo ťažkými drogami, ani medzi tým, či sú užívané na verejnosti alebo v súkromí. Pojem dekriminalizácia neznamena, že z predtým zakázaných drog sa stal legálny tovar, drogy aj naďalej ostávajú nelegálne a políciou ostáva právo ich užívateľov zadržať. Sú však zbavení trestného stíhania a kriminálnych sankcií, podliehajú len administratívnym postihom. Portugalsko sa pre tento krok rozhodlo po dlhej spoločenskej diskusii a na základe alarmujúcich čísel spojených s rastúcim počtom užívateľov heroínu (rast od deväťdesiatych rokov) a znepokujúcimi štatistikami ohľadne nakazených HIV/AIDS v krajine (Greenwald, 2009).

⁶³ Za osobnú spotrebu sa považuje také množstvo drogy, aby vystačilo na desaťdňovú spotrebu jedného užívateľa.

Podľa portugalského zákona je zadržaný s drogou, ktorý nie je závislý, potrestaný finančnou pokutou alebo varovaním. Peňažná pokuta sa pritom pohybuje medzi 25 EUR a minimálnou mzdou v Portugalsku. Pokiaľ sa ale preukáže, že zadržaný nie je drogový závislý, môže požiadať o zrušenie povinnosti uhradiť pokutu. Ak zadržaný nie je drogový závislý a predtým nebol zadržaný, odchádza väčšinou len s pokarhaním. (Greenwald, 2009, s. 2). Na druhej strane, pokiaľ sa ukáže, že zadržaný drogový závislý je, administratívne sankcie sú oveľa prísnejšie a neviažu sa len na vyššiu finančnú pokutu. Zadržaný môže dostať zákaz vykonávať určité povolania (lekári, právnici, taxikári, atď.), navštevovať niektoré „vysokorizikové“ miesta ako nočné kluby a bary, stretávať sa s určitými osobami, cestovať do zahraničia, atď. Udelenie príslušnej sankcie závisí na viacerých faktoroch; rozhoduje množstvo aj typ užitej drogy, miesto užívania, atď. Dozor nad udeľovaním administratívnych sankcií má v kompetencií zákonom stanovená komisia, ktorá musela byť zriadená v každej z portugalských samospráv. Komisie sa skladajú z troch členov, z ktorých jeden je menovaný ministrom spravodlivosti a dvaja ministrom zdravotníctva. Potom, ako polícia zadrží užívateľa drogy, spíše zápisnicu a prípad sa posúva k príslušnej komisii, ktorá začína administratívny proces. Ak sa preukáže, že bol spáchaný trestný čin (napríklad zadržaný mal pri sebe viac drogy ako je povolené, alebo zásoboval drogami maloletých, atď.), je prípad posunutý na trestný súd. (Greenwald, 2009, s. 4-6).

Pri zavádzaní zákona vyvstali určité obavy z reakcie polície, najmä starší policajti tvrdili, že administratívne sankcie nie sú dostatočné, hlavne keď krátko po pokarhaní videli užívateľov znova na ulici. Považovali vybavovanie administratívnych formalít ako spisovanie zápisnice so zadržaným za plytvanie časom a dochádzalo tak v niektorých prípadoch k poklesu zásahov. Naopak, medzi mladšou generáciou sa prejavilo opačné nazeranie na problém a oceňovali, že zadržaným je poskytnutá lekárska pomoc v prípade, že sú ochotní ju prijať, a neputujú automaticky do väzenia. Nahlásiť užívateľa komisii majú možnosť podľa portugalskej legislatívy aj praktickí lekári, tí ale túto možnosť využívajú len zriedka, keďže ju považujú za porušenie lekárskeho tajomstva. (Greenwald, 2009, s. 4).

Pozitívnym efektom zavedenia dekriminalizácie v štáte je fakt, že zadržaní užívatelia sa zbavujú stigmy kriminálnikov. Komisia sa snaží o diskretnosť, preskúmanie zadržaného pred komisiou je dôverné. Pozitívne pôsobia aj detaily, napríklad predvolanie k prehliadke nemusí

byť zasielané domov ale na adresu, ktorú zadržaný uvedie, ďalej neformálnosť jednania, ktoré nie je vedené na súde, atď. V roku vydania práce (2005) sa uskutočnilo v Portugalsku 3 192 konaní pred komisiou, z toho 83 % skončilo pozastavením konania a prepustením zadržaných, a to dokonca bez finančného alebo iného vážnejšieho administratívneho postihu. Väčšina udelených administratívnych sankcií sa vzťahovala hlavne na pravidelnú nahlasovaciu povinnosť zadržaných pred príslušnou komisiou. (Greenwald, 2009, s. 4-5).

Ešte pred samotnou dekriminalizáciou bola zriadená Národná protidrogová komisia⁶⁴ a mala reagovať hlavne na rastúci počet užívateľov heroínu v štáte. Portugalsko pristúpilo k dekriminalizácii drog po dlhej spoločenskej debate a príprave. Za hlavný stimul k uzákoneniu dekriminalizácie bol považovaný predpoklad jej zástancov, že užívatelia, ktorí už nebudú považovaní za zločincov kvôli svojej závislosti, skôr príjmu ponúknutú lekársku pomoc ako za úplnej prohibície. Odporci dekriminalizácie zas argumentovali obavami z rastu počtu drogových užívateľov, zvýšenia kriminality v štáte a z premeny Portugalska na raj drogového turizmu. Podľa výsledkov spomínanej štúdie inštitútu CATO⁶⁵ (Greenwald, 2009) ale k ničomu takému nedošlo. Za určité prekvapenie sa považuje fakt, že spotreba nielenže výrazne nevzrástla, ale v niektorých prípadoch⁶⁶ dokonca poklesla (porovnáva sa rok 2001 s rokom 2005/2006). Počet užívateľov⁶⁷ marihuany vo vekovej skupine od 13 do 15 rokov klesol z 14,10 % v roku 2001 na 10,6 % v roku 2006, pokles o šesť percent zaznamenali aj vo vekovej skupine od 16 do 18 rokov (27,6 % v roku 2001 na 21,6 % v roku 2006), a to pre všetky drogy (Graf 7).

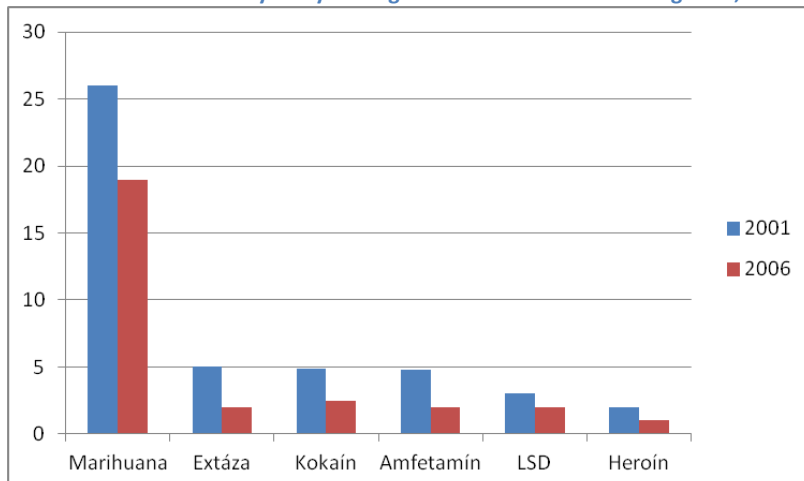
⁶⁴ portug. „*Comissão para a Estratégia Nacional de Combate à Droga*“

⁶⁵ Pracuje so štatistikami portugalského Inštitútu pre drogy a drogové závislosti (portug. „*Instituto da Droga e da Toxicoddependência de Portugal*“).

⁶⁶ Pri rozdelení na vekové skupiny.

⁶⁷ Pokiaľ nebude uvedené inak, za užívateľa sa považuje ten, kto v živote užil drogu minimálne jedenkrát.

Graf 7: Počet užívateľov vybraných drog v roku 2001 a 2006 v Portugalsku, veková skupina 16-18 rokov (%)



Zdroj: Greenwald, 2009, s. 13, vlastná úprava

Mierny nárast v počte užívateľov drog v porovnaní s rokom 2001 sa objavil vo vekovej skupine od 18 do 24 rokov. V tomto prípade je ale nutné podotknúť, že v raste počtu užívateľov v tejto vekovej skupine sa prejavil hlavne nárast užívania marihuany (z 9,4 % v roku 2001 na 15,1 % v roku 2006), pričom počet mladých, ktorí v živote užili heroín poklesol (z 2,5 % v roku 2001 na 1,8 % v roku 2006). Nie je úlohou tejto práce posudzovať, ktorá droga je menej škodlivá, marihuana je však všeobecne považovaná za drogú „ľahkú“, takže presun v spotrebe od heroínu k marihuane sa dá považovať za pozitívny vývoj. (Greenwald, 2009, s. 11-14) Okrem toho, Portugalsko zaviedlo dekriminalizáciu drog hlavne kvôli rastúcemu počtu užívateľov heroínu, toto zníženie v rizikovej vekovej skupine mladých ľudí tak môže byť signálom, že drogová dekriminalizácia v štáte plní svoj cieľ.

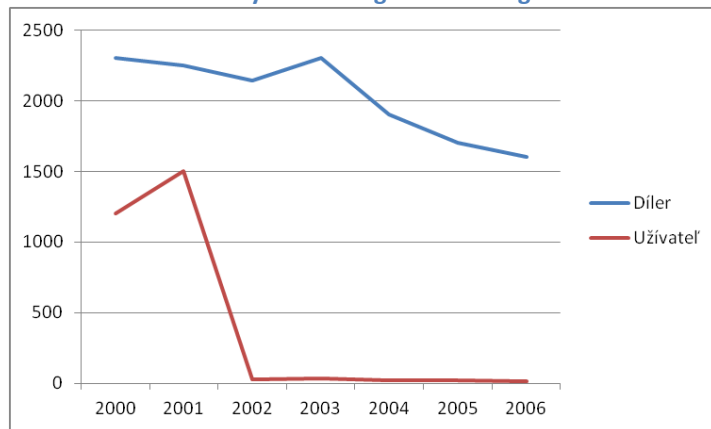
Podľa správy portugalského Inštitútu pre toxikológiu a drogy⁶⁸ z roku 2009 (Instituto de Droga e da Toxicodependência, 2009) nielenže v roku 2008 pokračovala klesajúci trend týkajúci sa počtu užívateľov drog, znižuje sa aj intenzita užívania (klesá počet užívateľov, ktorý drogu užili viac ako dvadsaťkrát za posledných 12 mesiacov). (Instituto de Droga e da Toxicodependência, 2009, s. 27).

Pred dekriminalizáciou bolo z celkového množstva odsúdených za drogové prečiny viac ako 60 % obvinených pre držbu a užívanie drog, menšina pre držbu a predaj drog. (Greenwald,

⁶⁸ portug. „Instituto da Droga e da Toxicodependência de Portugal“.

2009, s. 15). Dá sa teda tvrdiť, že po roku 2001 sa počet väzňov znížil práve o počet užívateľov drog (Graf 8) a vo väzení ostávajú väčšinou díleri a obchodníci s drogami.

Graf 8: Počet odsúdených v Portugalsku za drogovú kriminalitu



Zdroj: Greenwald, 2009, s. 15, vlastná úprava

Celkovo sa tak znižuje počet odsúdených za zločiny súvisiace s drogovou kriminalitou, a to zo 4 000 väzňov v roku 2000 na 1 800 v roku 2008. (Instituto de Droga e da Toxicodependência, 2009, s. 103).

Po roku 2001 vzrástol počet ľudí v liečebniach pre drogovu závislosť, z 6 040 v roku 1999 na 14 877 v roku 2003, podobne narástli aj detoxifikačné stanice, terapeutické centrá, atď. Hoci sa môže na prvý pohľad zdať, že rastúci počet ľudí v liečebniach znamená zvýšenie počtu drogovu závislých, opak je pravdou. Po dekriminalizácii bolo viac drogovu závislých ochotných nechať sa liečiť, keďže im nehrozili žiadne postihy (liečba je ponúkaná ako alternatíva k administratívnym sankciám). (Greenwald, 2009, s. 15-16). Kvalita aj kvantita zdravotníckych zariadení sa zvýšila, v roku 2008 bolo v Portugalsku 74 špecializovaných liečebných centier, 46 ambulantných stredísk a 28 poradenských centier pre drogovu závislosť (Instituto de Droga e da Toxicodependência, 2009, s. 54). Zaviedli sa rôzne preventívne programy, ktoré nadobúdajú v kontexte dekriminalizácie úplne iný, efektívnejší rozmer. Sociálne projekty zamerané na reintegráciu drogovu závislých, ktorí boli ochotní podstúpiť liečbu, sa primárne zameriavajú na bývanie, výchovu, vzdelanie a zamestnanosť. (Instituto de Droga e da Toxicodependência, 2009, s. 86-91). So zvyšovaním kapacít v liečebných strediskách súvisí aj pokles užívateľov drog za mrežami, keďže drogovu závislým užívateľom ale aj drobným obchodníkom (závisí na okolnostiach) je ponúknutá

možnosť podstúpiť liečenie namiesto odpykania si trestu vo väzení. (Instituto de Droga e da Toxicodependência, 2009, s. 103).

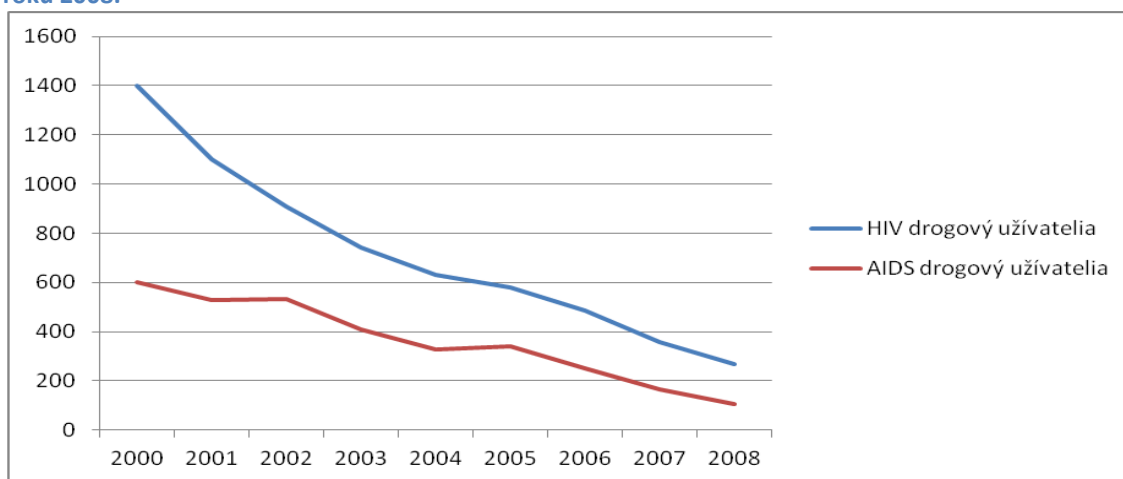
Portugalsko sleduje aj vnímanie drog v spoločnosti, čoraz častejšie, nezávisle na sledovanej kategorizácii respondentov, rastie počet tých, ktorí uviedli, že užívanie drog je pre človeka rizikom. Posun nastal hlavne medzi odpoveďami⁶⁹ „neviem“, a „áno“, čiže klesá počet ľudí, ktorí si riziká spojené s užívaním drog predtým neuvedomovali, alebo ich nevedeli posúdiť. S určitým výhľadom do budúcnosti súvisia aj odpovede medzi mladými ľuďmi vo vekovej skupine od 13 do 18 rokov na otázky týkajúce sa povahy drog; rastie počet respondentov, ktorí vidia v drogách riziko spojené so vznikom návyku (a to pri všetkých drogách, dokonca aj pri marihuane), zaujímavé je, že hoci medzi respondentami vo veku 16 rokov, dochádza k zmene postoja ohľadne všeobecných rizík spojených s drogami (hlavne v prípade ľahkých drog ako marihuana), na pôvodnú úroveň sa odpovede dostávajú už po niekoľkých rokoch, čo môže svedčiť o tom, že okolo šestnásteho roku nadobúdajú mladí ľudia prvé skúsenosti s drogami, no čoraz častejšie ostávajú len na úrovni prvej skúsenosti a užívanie sa nestáva pravidelným (dokonca ani občasným). (Instituto de Droga e da Toxicodependência, 2009, s. 25-27).

Práve zavádzanie nových liečebných programov a preventívnych opatrení viedlo k tomu, že počet ľudí nakazených HIV/AIDS sa nielen stabilizoval, ale začal klesať, ako vidno aj na nasledujúcom grafe (Graf 9). Počet nakazených HIV medzi drogovými užívateľmi v Portugalsku klesá, a to od začiatku uzákonenia dekriminalizácie, hlavne vďaka množstvu preventívnych vládnych programov. Znižovanie počtu chorých na AIDS je mierne s medziročnými výkyvmi, ktoré ovplyvňuje povaha choroby, keď poklesu v počte chorých na AIDS musí predchádzať zníženie nakazených HIV, čomu v posledných rokoch dochádza. Navyše rastie počet ľudí, ktorí sa nechávajú na HIV/AIDS testovať (z 1 255 v roku 2000 na 2 308 v roku 2006)⁷⁰. Okrem toho sa znížil aj počet chorých na iné infekčné ochorenia ako hepatitída typu B a C. (Greenwald, 2009, s. 16-19).

⁶⁹ Odpoveď na otázku, či je užívanie drog predstavuje pre človeka riziko.

⁷⁰ Opäť výsledok vládnych opatrení a programov.

Graf 9: Počet HIV/AIDS pozitívnych medzi užívateľmi drog v Portugalsku od roku 2000 (ako východzí rok) do roku 2008.



Zdroj: Instituto de Drogas e da Toxicodependência, 2009, s. 69, vlastná úprava

Množstvo zabavenej drogy v Portugalsku vo všeobecnosti klesá. V prvej kapitole tejto práce bol tento ukazovateľ pozitívnym javom, poukazoval aj na fakt, že hoci obchod s drogami expanduje, štátne orgány prenasledujú drogových obchodníkov a dílerov a ich úspechy sú aj vládnymi úspechmi vo vojne proti drogám. Ako ale vidno v tabuľke (Tabuľka 18), v Portugalsku môže mať klesajúce množstvo zadržanej drogy viacero vysvetlení. Pokles samozrejme neznamena pokles spotreby ako takej, zadržané množstvo sa len očistilo o drogy, ktoré majú užívatelia v zákonom povolenej osobnej spotrebe. Práve túto skutočnosť najlepšie ilustruje pokles zabaveného množstva marihuany. Z tabuľky (Tabuľka 18) je možné dedukovať, že rastie počet drobných užívateľov, ktorých držané množstvá nie sú dostatočné na ich zabavenie, takže celkovo množstvo zadržanej marihuany výrazne klesá. Na druhej strane, polícia nie je pasívna a podniká kroky voči drogovým obchodníkom, viz rok 2005 a 2006 v množstve zadržaného kokaínu (Tabuľka 18). Bežná spotreba však nie je predmetom policajných razíí.

Tabuľka 18: Množstvo zabavenej drogy (heroín, kokaín, marihuana v gramoch; extáza v tabletkách).

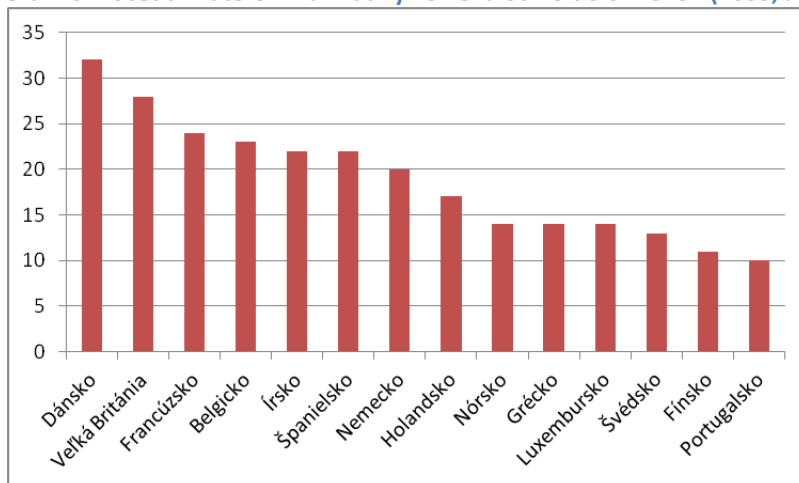
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Heroín	567 533	316 039	96 315	72 365	99 047	182 266	144 295	61 669	68 090
Kokaín	3 026 374	5 573 994	3 140 103	1 016 881	7 422 752	18 083 231	34 477 476	7 362 975	4 877 905
Marihuana	223 212	234 533	361 026	264 821	118 929	121 394	151 915	133 300	36 634
Extáza	36 386	127 328	239 213	165 539	111 833	213 788	133 290	70 591	70 309

Zdroj: Instituto de Drogas e da Toxicodependência, 2009, s. 118, vlastná úprava

V porovnaní s ostatnými štátmi EÚ, Portugalsko je jednou z mála krajín, kde v posledných rokoch klesá počet užívateľov drog. Portugalsko má najnižšiu mieru užívania marihuany,

ktorá je najviac rozšírenou drogou v EÚ. (Greenwald, 2009, s. 21-22). Ako vidno na grafe (Graf 10), krajina mala v pozorovanom roku najmenšie percento užívateľov⁷¹ marihuany zo všetkých štátov EÚ, pričom vo všeobecnosti vykazuje spotreba marihuany a kokaínu v európskych krajinách rastúcu tendenciu. Väčšina pozorovaných európskych krajín má dvojnásobný počet užívateľov marihuany ako Portugalsko.

Graf 10: Počet užívateľov marihuany vo veku od 15 do 64 rokov (2005, %)



Zdroj: Greenwald, 2009, s. 21, vlastná úprava

Podobne je na tom Portugalsko aj v počte užívateľov kokaínu, v rovnakom východiskovom období (rok 2005) a v porovnaní s rovnakými krajinami nedosahuje počet užívateľov kokaínu v Portugalsku európsky priemer (priemerne 1,6 % užívateľov v EÚ, v Portugalsku 0,9 % užívateľov).

Aj odporcovia dekriminalizácie v Portugalsku priznávajú, že spotreba drog sa stabilizovala a hlavný cieľ, a to zastavenie rastu počtu užívateľov drog, sa podarilo naplniť. Podľa záverov výskumu CATO (Greenwald, 2009) sa ukazuje, že zmena legislatívy dokonca prekonala očakávania a spolu s dodatočnými alternatívnymi projektami liečebných, terapeutických centier a vzdelávacích programov sa podarilo vo väčšine pozorovaných skupín dokonca prekonať daný cieľ a spotrebu drog znížiť. Na druhej strane je nutné poznamenať, že niektorí pozorovatelia tento portugalský úspech neprikladajú samotnej dekriminalizácii ale faktu, že Portugalsko ako malý štát nie je schopný zmeniť cyklický vývoj v spotrebe drog na kontinente

a drogový trh je ovplyvnený veľkým množstvom faktorov, ktoré sú viac menej nezávislé na zmene legislatívy v jednom štáte. (Szalavitz. 2009).

3.2 Alkoholová prohibícia v USA

Zrušenie alkoholovej prohibície v medzivojnovom období uzákonenej v USA je príkladom legalizácie predtým úplne zakázaného produktu, a to hlavne kvôli neefektívnosti stavu počas prohibície a nie zmene nazerania na povahu produktu – alkohol sa pred aj po probibícií považoval za látku zdraviu škodlivú.⁷² Alkoholová prohibícia v USA bola inkorporovaná do Ústavy USA prijatím 18 Dodatku Ústavy v roku 1920 (16. 1. 1920) (Levine, Reinerman, 1991, s. 463), predchádzalo ju ale pôsobenie hnutí striedmosti⁷³ v devätnástom storočí. Do hlbšieho povedomia strednej triedy sa hnutie začalo dostávať v tridsiatych rokoch devätnásteho storočia (okolo roku 1830) potom, ako bolo propagované najskôr podnikateľmi, lekármi, kňazmi. Kampaň za striednosť sa odvolávala na nebezpečenstvo plynúce z užívania alkoholu; alkohol bol považovaný za zlo, ktorý ničí človeka fyzicky aj psychicky. Aj umiernené užívanie alkoholických nápojov malo podľa nich jediný koniec – závislosť. Alkohol bol považovaný za príčinu väčšiny sociálnych problémov súdobej americkej spoločnosti, vinili ho z rastúcej nezamestnanosti, chudoby, rozrastania slumov, chorôb, násillia a kriminality.⁷⁴ (Levine, Reinerman, 1991, s. 462).

V dvadsiatom storočí nabrala na významnosti Anti-salónová liga⁷⁵, ktorá pôsobila ako hierarchizovaná organizácia, najímajúca právnikov a odborníkov, ktorí navrhovali zákony obmedzujúce spotrebu aj distribúciu alkoholických nápojov a podporujúca (aj finančne) politikov, ktorí boli ochotní hlasovať za zákony alkoholovej prohibície. Počas prvej svetovej vojny získala Liga ešte viac priaznivcov, v roku 1917 schválili obe komory parlamentu dodatok Ústavy, ktorý zakazoval výrobu, predaj, import a export tvrdého alkoholu a poslal ho na schválenie štátom Federácie. Kongres dokonca prehlasoval prezidentovo veto a za tvrdý alkohol bol považovaný akýkoľvek nápoj s obsahom alkoholu vyšším ako 0,5 %. (Levine, Reinerman, 1991. s. 463).

⁷² Všeobecne, odhladnuc od toho, že o malých množstvách alkoholu tvrdenie nemusí platiť.

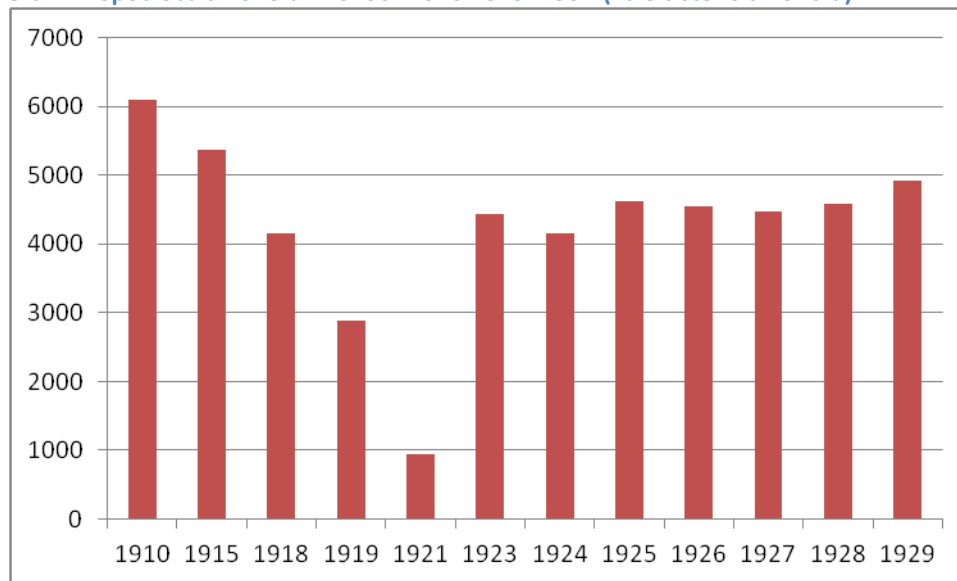
⁷³ ang. „*temperance movements*“

⁷⁴ ang. „*Prohibition Party*“

⁷⁵ ang. „*Anti-Saloon League*“

Obdobie alkoholovej prohibície v USA sa vyznačuje viacerými charakteristikami. Samozrejme sa podarilo v prvých rokoch výrazne znížiť spotrebu alkoholu v štáte, no pokles dosiahol len 20 % stavu pred prohibíciou, pričom, ako vidno na grafe (Graf 11), postupný pokles v spotrebe alkoholických nápojov bol markantný už pred samotnou zmenou legislatívy, a krátko po prohibícii spotreba opäť narástla. (Thornton, 1991, s. 2)

Graf 11: Spotreba alkoholu v rokoch 1910-1929 v USA (litre čistého alkoholu)



Zdroj: Thornton, 1991, s. 2, vlastná úprava

Zákon bol totižto často porušovaný, podobne ako v dnešnej dobe drogovej prohibície ho užívatelia museli zoháňať načierno, čo viedlo k vzniku obrovského čierneho trhu, ktorý si našiel svoju cestu ku konečnému užívateľovi.

Pred prohibíciou bola vysoká najmä spotreba piva a vína, čiže nápojov s nižším obsahom alkoholu. Počas prohibície sa z nich však stali menej výnosné artikly, a to práve pre nižšiu koncentráciu alkoholu. Výroba, preprava a skladovanie piva bola priestorovo náročná, pričom riziko ostávalo rovnaké ako v prípade destilátov (pri uvažovaní výnosu na jeden liter alkoholu). Obchodníci sa preto orientovali hlavne na výnosnejšie produkty s nižšou mierou rizika, rástla spotreba tvrdšieho alkoholu (whisky, gin, rum, vodka, atď.). Cena piva a ľahšieho alkoholu narástla niekoľkonásobne oproti predprohibičnému stavu, a to aj o viac ako 700 %. Cena destilátov rástla samozrejme tiež, ale v priemere o 270 % , čo viedlo k vyššej

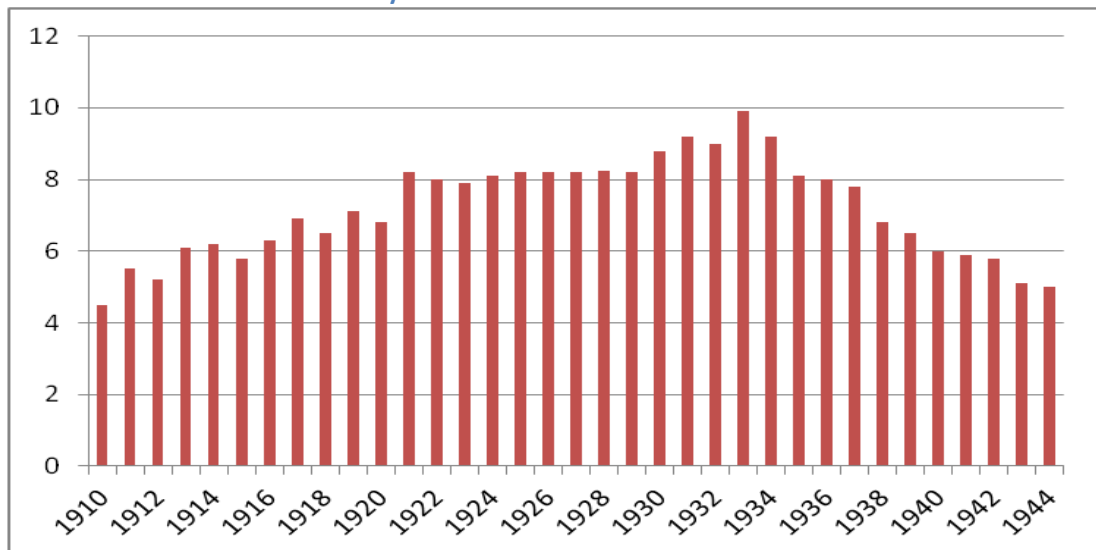
spotrebe destilátov⁷⁶, pretože boli relatívne lacnejšie. Počas prohibície dochádzalo aj k zmenám v konzistencií, vyrábal a predával sa silnejší alkohol. Nevýhodou čierneho trhu je absencia jeho regulácie, čo sa potvrdilo aj v tomto prípade, načierno a podomácky vyrábaný alkohol bol často nekvalitný, počet úmrtí na otravu alkoholom vzrástol z 1 064 v roku 1920 na 4 154 v roku 1925. (Thornton, 1991, s. 3).

Hoci pitie alkoholu bolo zakázané, počas prohibície až desaťnásobne vzrástol počet miest, kde sa ľudia zhromažďovali a alkohol bol k dispozícii, pričom boli opäť neregulované, mimo vládneho dozoru. Pred uzákonením prohibície boli často lokálnymi zákonmi obmedzované typické americké lokály v centrách, pri kostoloch a školách, poprípade bol zakázaný predaj alkoholu v nedeľu, prohibícia však obmedzila práve tieto zákonné regulačné páky. Na druhej strane sa zvyšoval podiel legálne predávaného alkoholu v lekárňach alebo sakrálného vína; predaj alkoholu lekármi sa medzi rokmi 1925 až 1931 zdvojnásobil, pričom sa jednalo často o takmer stopercentný alkohol (95 %). (Thornton, 1991, s. 5).

Alkoholovej prohibícií sa nepodarilo znížiť kriminalitu v štáte. Najviac zatknutí bolo samozrejme spojených s porušovaním prohibičných zákonov, počet zadržaných vodičov, ktorí požili alkohol vzrástol až o 81 % a za opilosť bolo zadržaných o 41 % viac ľudí ako pred prohibíciou. Na jednej strane to nemusí znamenať zvýšenie tohoto druhu kriminality, len lepšie presadzovanie práva a zameriavanie sa polície práve na s alkoholom spojené trestné činy, na druhej strane ale počas dvadsiatych rokov dvadsiateho storočia vzrástol aj počet vlúpání a krádeží o 9 %, útoky a vraždy rástly o 13 %, pričom predprohibičné obdobie zaznamenávalo mierny pokles v miere kriminality. Nie je preto objektívne možné prisúdiť prohibícií pozitívny efekt v znižovaní kriminality v štáte, keďže nárast násilností môže súvisieť práve so vznikom rozsiahleho čierneho trhu s alkoholom. (Thornton, 1991, s. 6). Ako zaznamenáva nasledujúci graf (Graf 10), počet vražd rástol v USA počas celej doby prohibície, pričom vrcholu dosiahol v roku 1933 a následne klesal až do štyridsiatych rokov, keď sa dostal na predprohibičnú úroveň. (Thornton, 1991, s. 7).

⁷⁶ Hlavne medzi strednou triedou bolo rozšírené pitie niektorých „módnych“ destilátov, ktoré sa riedili s nealkoholickými nápojmi, podľa niektorých tak vznikla obľúba miešaných nápojov (Levine, Reinerman. 1991. s. 467).

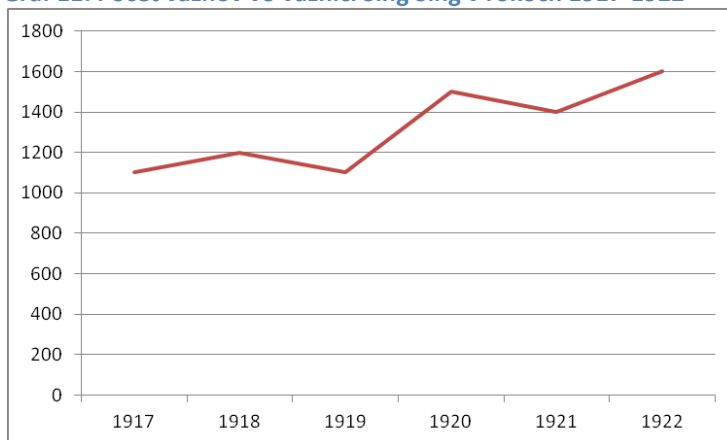
Graf 10: Počet vrážd na 100 000 obyvateľov v USA od roku 1910 do roku 1944



Zdroj: Thornton, 1991, s. 7, vlastná úprava

Ďalší graf (Graf 11) naznačuje nárast počtu väzňov v prvých rokoch prohibície vo vybranej väznici⁷⁷ v USA. Pred prohibíciou bolo vo federálnych väzniciach okolo 4 000 odsúdených, na konci roka 1932 vzrástol tentol ich počet o 561 % a to na 26 589 federálnych väzňov, pričom väčšinu z nich tvorili odsúdení, ktorí porušili prohibičné zákony. S rastúcim počtom väzňov rástli výdaje na ich správu, v roku 1932 sa zvýšili náklady spojené s väzenským systémom o 1 000 % v porovnaní s rokom 1915. (Thornton, 1991, s. 7).

Graf 11: Počet väzňov vo väznici Sing Sing v rokoch 1917-1922



Zdroj: Thornton, 1991, s. 6, vlastná úprava

⁷⁷ Už v roku 1922 bola vybraná väznica preplnená a posielala svojich väzňov do väznice v Auburne. V roku 1929 bola väznica v Atlante s kapacitou 1 500 väzňov plná na 250 %. (Thornton, 1991, s. 5-6).

S prohibíciou súvisel aj rast nárast miery korupcie v USA, týkal sa nielen polície a pobrežných hliadok, ktoré sa starali o dodržiavanie prohibície z hľadiska exportu a importu alkoholu do krajiny, ale aj štátnych úradníkov, ktorí boli uplácení obchodníkmi s alkoholom. (Thornton, 1991, s. 8). S nelegálnym obchodom rástol aj organizovaný zločin, gangy a priekupníci postupne ovládli alkoholový trh. Tvrdý alkohol bol do USA pašovaný hlavne zo susedných štátov; Mexika a Kanady⁷⁸. Na druhej strane, okrem organizovaných kriminálnikov pašovali alkohol v menšom počte aj individuáli, prípadne malé skupiny. Napríklad na nelegálnom trhu s vínom pôsobili kalifornskí pestovatelia viniča, alebo talianske rodiny imigrantov, ktorí dovážali a pašovali víno primárne pre osobnú spotrebu. Alkohol sa v malých množstvách pašoval železnicou z Kanady, ale aj výletnými alebo rybárskymi loďami. (Levine, Reinerman, 1991, s. 472). Podobne ako bolo popisované v druhej kapitole tejto práce, korupcia v štátnej správe negatívne pôsobila na celkové vnímanie justície a štátneho aparátu v očiach obyvateľov krajiny, kritici prohibície tvrdili, že bežní občania prestali vnímať zákon ako právoplatný a k porušovaniu dochádzalo častejšie. Tendencie k porušovaniu zákona sa potom premietali do už zmienených dát ohľadne rastúceho násillia.

Verejná mienka sa v priebehu obdobia prohibície menila, v druhej polovici dvadsiatych rokoch vznikla výraznejšia opozícia (už pred samotným uzákonením prohibície sa objavovali nevýraznejšie prúdy, no boli fragmentované a teda ako celok nevýrazné) a to v podobe Asociácie proti Dodatku o prohibícii⁷⁹, medzi ktorej členov patrili významní veľkopodnikatelia, dokonca aj bývalí zástancovia uzákonenia prohibície. Odpor k prohibičnej legislatíve umocňoval hospodársky prepád a kríza v dvadsiatych rokoch ako reakcia na fakt, že prohibícia nesplnila očakávanie, ktoré sa do jej efektov vkladali; nezaručila prosperitu a poriadok. Zástancovia zrušenia Dodatku 18 tvrdili, že zrušenie prohibície podporí ekonomiku, zvýši príjmy do štátneho rozpočtu a obnoví dôveru a poslušnosť občanov voči zákonu. Poukazovali na fakt, že výdaje štátu na fungovanie alkoholovej prohibície rástli zo 4,4 milióna USD na 14,3 milióna USD počas dvadsiatych rokov, ďalšie náklady súviseli s pobrežnou strážou, ktorá kontrolovala obchod s nelegálnym alkoholom a ich rozpočet sa pohyboval okolo 13 miliónov USD ročne. (Thornton, 1991, s. 2).

⁷⁸ Napríklad známy výrobca whisky Seagram's sa presadil na americkom trhu paradoxne počas alkoholovej prohibície. (Levine, Reinerman, 1991, s. 472).

⁷⁹ ang. „*Association Against the Prohibition Amendment*“

Navyše, ako už bolo naznačené, nelegálny trh, na ktorom si ľudia kupovali alkohol a tým vlastne porušovali zákon, znížil v ich očiach platnosť a rešpekt voči zákonu ako takému a dochádzalo k jeho ďalšiemu porušovaniu, a to aj mimo prípadov, ktoré sa týkali alkoholovej prohibície. Tí istí podnikatelia, ktorí verili, že prohibícia bude mať pozitívny efekt na pracovnú morálku a produktivitu práce, postupne zmenili názor. Demonstrácie, organizovanie sa nižších vrstiev v odborových organizáciach, davové protesty kvôli nezamestnanosti a zhoršujúcim sa sociálnym podmienkam a rast podpory socialistických organizácií ich vystrašil, hnev davov sa obracal voči bohatým obchodníkom a vláde. (Levine, Reinerman, 1991, s. 464).

Alkoholová prohibícia bola v USA zrušená Dodatkom 21 Ústavy (5.12.1933 ho ratifikoval ako posledný štát Utah). (Levine, Reinerman, 1991, 464-465). Východiskom pre poprohibičnú legislatívu bola správa „*Towards a Liquor Control*“⁸⁰ sponzorovaná Johnom D. Rockefellerom ml. (preto nazývaná aj ako Rockefellerova správa), ktorej autorom bol Raymond Fosdick a Albert Scott (Levine, Reinerman, 1991, s. 475). Hlavná myšlienka poprohibičného stavu sa na jej základe zameriavala viac na obnovu legitimacy práva v očiach občanov, ako na obsah samotnej legislatívy. Inými slovami, nová právna úprava mala byť predovšetkým flexibilná, aby mohla byť v prípade potreby upravovaná, keďže jej navrhovatelia sa chceli vyhnúť rigidnému stavu počas prohibície, keď sa zákon porušoval tak často, až prestával byť pre spoločnosť braný ako norma. Podľa správy by mal byť obchod s alkoholom v štátnych rukách a s ním súvisiaca legislatíva by vznikala decentralizovane na úrovni jednotlivých federálnych štátov. Práve návrh na zoštátnenie maloobchodu bol považovaný za najkontroverznejší zo všetkých návrhov z Rockefellerovej správy, do štátnych rúk mal prejsť predaj všetkých nápojov obsahujúcich viac ako 3,2 % alkoholu. Alternatívou pre štáty, ktoré by odmietli zaviesť túto formu štátnej kontroly, by bolo udeľovanie licencií pre obchodníkov s alkoholom. Súkromné podnikanie s alkoholom považovali za najhoršie možné riešenie, keďže by podľa nich opäť dochádzalo k porušovaniu aj iných ako s alkoholom súvisiacich zákonov (ziskom motivovaní obchodníci by uplácali štátne orgány⁸¹ a opäť by dochádzalo k porušovaniu a znižovaniu legitimacy zákona). Regulácia by sa na základe ich

⁸⁰ Správa vychádzala z myšlienok publikovaných ešte pred samotným uzákonením prohibície hnutím „*Committee of Fifty*“.

⁸¹ Nerátalo sa totižto s voľným obchodom s alkoholom.

návrhu prejavovala aj vo vydávaní povolení na predaj a podávanie alkoholu v reštauráciach, hoteloch ale aj jedálenských vozňoch a výletných lodiach. Výrobcovia by mali podávať štátnym orgánom správy o množstve a kvalite vyrábaného alkoholu, počet predajní, kde by sa dal zohnať alkohol by mal byť tiež štátom obmedzovaný, regulácia by sa nevyhla ani propagácií a reklám alkoholických nápojov. (Levine, Reinerman, 1991, s. 476-477).

V konečnej úprave zákonov na štátnej úrovni sa nakoniec uplatnila hlavne navrhovaná forma vydávania licencií na predaj alkoholických nápojov. Trhu dominovali štyri až päť výrobných firiem; štyri pätiny destilátov vyrábaných v USA na konci tridsiatych rokov bolo produkovaných štyrmi najväčšími korporáciami. Povaha produkcie piva, ktoré vyžadovalo lokálnu výrobu aj rýchlejšiu a flexibilnejšiu distribúciu, umožňovala, aby sa na trhu presadili aj menší výrobcovia, trh s pivom bol však aj napriek tomu monopolizovaný na úrovni jednotlivých štátov. Hoci produkcia nadobudla formu oligopolu s obmedzeným počtom významných hráčov na trhu, distribučná sieť sa naopak stala fragmentovanejšou ako pred samotnou prohibíciou (keď sa alkohol predával prevažne v typických amerických lokáloch). Po zrušení prohibície sa destiláty a víno predávali v špecializovaných predajniach, pre ktoré platili prísne pravidlá – nemohli sa v nich zároveň predávať potraviny ani iný spotrebný tovar, dokonca v nich platil zákaz aj na predaj cigariet a tabaku. Na druhej strane pivo bolo bežne dostupné, a to aj v predajniach s potravinami alebo na trhu (samozrejme, pokiaľ im bola udelená licencia na jeho predaj). Práve tieto zmeny v prístupnosti alkoholických nápojov preniesli spotrebu viac do domácností, kde často platili „vlastné“ zákony, ktoré vo väčšine prípadov ešte viac zmierňovali spotrebu alkoholu. (Levine, Reinerman, 1991, s. 478-479).

Štátne zákony mohli byť upravované aj na úrovni jednotlivých samospráv a táto možnosť bola vo veľkom využívaná. Viaceré samosprávy (545 z celkového počtu 3 073) dokonca zvolili najprísnejšiu formu regulácie a úplne zakázali predaj destilátov. Niektoré lokálne zákony upravovali bizarné drobnosti, ako napríklad počet vchodov do predajní s alkoholom, rozlohu a množstvo personálu v reštauráciach, kde sa smel podávať alkohol, dekorácie, ktoré mohli byť použité, dni v týždni, keď mohli byť predajne s alkoholom otvorené dĺžka baru a počet stoličiek okolo baru, atď. Klasicky bola zákonom upravovaná povolená vzdialenosť miest predaja alkoholických nápojov od škôl a kostolov, zakázaná bola živá hudba alebo tanec v baroch a nočných podnikoch. I keď bola legislatíva týkajúca sa obchodu s alkoholom

v mnohých prípadoch prísna, v porovnaní so stavom počas prohibície je možné tvrdiť, že bola spoločnosťou rešpektovaná, hlavne prevádzkovatelia barov a predajní s alkoholom dodržiavali štátom schválené reštrikcie, z obavy o stratu licencie. Okrem toho aj samotní spotrebitelia vo všeobecnosti nevnímali dané zákony ako príliš obmedzujúce (hlavne v porovnaní s obdobím počas prohibície). Alkoholová legislatíva nebola totiž primárne zameraná na potlačenie spotreby alkoholu a nepropagovali striedmosť ako tomu bolo v predprohibičnom období. Zníženie spotreby alkoholických nápojov ostávalo samozrejme jedným z cieľov vlády, nesnažili sa ju ale presadiť legislatívne. Dôraz mal byť kladený na výchovné programy a financie smerovali do školstva a zdravotníctva. (Levine, Reinerman, 1991, s. 479-80). Efekty legalizácie alkoholu v USA boli posudzované vo všeobecnosti za pozitívne, zrušenie prohibície a následné roky boli považované za úspech. Znížila sa kriminalita a korupcia spojená s uplácانím štátnych zložíek. Podarilo sa účinne regulovať celé odvetvie, a to hlavne zavedením povolení a licencií, flexibilnej legislatívy a jej zmysluplnej kontrole.

Výsledky zmien legislatív v štátoch analyzovaných v tretej kapitole sa na základe predstavených faktov javia kladne. Dekriminalizácia užívania drog v Portugalsku priniesla pokles v spotrebe drog medzi rizikovými vekovými skupinami. Počas jedenástich rokov sa podarilo splniť hlavný cieľ, ktorý si dekriminalizácia dala, a to zastaviť rast počtu nakazených HIV/AIDS a spotreby heroínu. Efekty legalizácie alkoholu v USA boli posudzované vo všeobecnosti za pozitívne, zrušenie prohibície a následné roky boli považované za úspech. Znížila sa kriminalita a korupcia spojená s uplácانím štátnych zložíek. Podarilo sa účinne regulovať celé odvetvie, a to hlavne zavedením povolení a licencií, flexibilnej legislatívy a jej zmysluplnej kontrole. Aplikovať však efekty zrušenia alkoholovej prohibície v USA na dnešnú situáciu na trhu s drogami je možné len pri uvedomovaní si prvkov, ktoré obe situácie od seba odlišujú. Drogový problém narastá, no čo sa týka počtu užívateľov, to je v relatívnej miere neúmerne nižšie ako v prípade predprohibičného stavu spotreby alkoholu v USA. Je nutné uvažovať aj demografické a kultúrne zmeny. Alkoholová prohibícia platila len trinásť rokov a jej fungovanie bolo ovplyvnené ekonomickými problémami, v ktorých sa krajina zmietala. Pri uvedomovaní si týchto rozdielov je ale možné nájsť určité paralely medzi situáciou v USA za prohibície a priblížiť ich k dnešnému stavu na drogovom trhu. Kriminalita súvisiaca s nelegálnym trhom naberala na intenzite aj v USA, pričom zrušenie prohibície

pomohlo tento problém zmierniť tým, že prenieslo konkurenčný boj na legitímnu pôdu legalizovaním celého odvetvia.

ZÁVER

Latinská Amerika je dôležitým aktérom svetového obchodu s drogami. Kvôli svojej geografickej polohe zastáva región významnú pozíciu v produkcii a následnej distribúcii hlavne kokaínu a marihuany do spotrebiteľských štátov Severnej Ameriky a Európy. Vyhlásená vojna proti drogám, ktorá umocňuje efekty globálnej drogovej prohibície, sa primárne zameriava na stranu ponuky, ktorú tvoria práve latinskoamerické štáty. Doterajšia stratégia sa sústreďovala na snahy o zníženie produkcie a následnej distribúcie a pašovania drog, pričom väčšinu prostriedkov na dosiahnutie týchto cieľov poskytovali regiónu práve USA. Do krajín Latinskej Ameriky prúdila finančná ale aj materiálna pomoc v rámci viacerých programov typu “Plán Kolumbia” alebo “Iniciatíva Mérida”, ich efektivita je však sporná. Hoci sa iniciatívam a programom podarilo dosiahnuť určité lokálne úspechy, ukázalo sa, že keďže boli ciele krátkodobé, ich výsledky boli rovnako krátkodobé. Chemické ničenie kokových polí v jednom štáte malo za následok (v súlade s “balónovým efektom”) presunutie pestovania a produkcie koky do iných štátov. Boj proti organizovaným drogovým kartelom je z dlhodobého hľadiska buď neúspešný, ale ich prípadná likvidácia ústi v ich rozdrobenie na menšie, decentralizované celky, ktoré sú ťažšie zacielené. Ponukovú stranu obchodu s tak výnosným tovarom, akým drogy sú, je totiž veľmi zložitý úspešne obmedziť, keďže vidina vysokých ziskov motivuje ďalších aktérov k vstupu do odvetvia aj za cenu vysokého rizika, ktoré s nelegálnym obchodom súvisí.

Práca vychádzala z tézy, že prípadná legalizácia drog v krajinách Latinskej Ameriky by mohla viesť k odstráneniu niektorých závažných sociálno-ekonomických problémov, s ktorými sa daná oblasť vyrovnáva. Predpokladom k tomuto tvrdeniu bola identifikácia a následná analýza týchto problémov, ktoré nie sú len výsledkom existencie drogovej prohibície, ale ktorých dopady sú umocnené prebiehajúcou vojnou proti drogám. Druhá kapitola tejto práce sa ich charakteristike venuje vo svojej prvej časti. Latinskoamerické krajiny trpia viacerými sociálno-ekonomickými problémami, ktoré súvisia s existenciou tak veľkého nelegálneho obchodu na ich území. Musia sa vyrovnávať s rastúcou vlnou násilia, korupciou v štátnej správe, rozrastaním chudoby v pestovateľských oblastiach, problémami väzenského systému, negatívnym dopadom na životné prostredie ale aj na legítimne odvetvia ekonomiky ako cestovný ruch. Nelegálna povaha drogového trhu oberá štát o prípadné zisky zo zdanenia

výroby a predaja drog. Zisky z drogového obchodu dávajú kartelom a gangom možnosť pôsobiť na štátnych úradníkov, politikov, políciu a armádu, a udržiavať tak momentálny status quo, poprípade, ak sú aktérmi protivládne guerillové hnutia, tieto financujú svoje aktivity zamerané protištátne práve z výnosov z predaja drog. Svoju silu dokazujú drogové organizácie operujúce v latinskoamerických štátoch únosmi, vydieraním, mučením a vraždami a šíria tak atmosféru strachu aj medzi bežných občanov. Povaha obchodu totiž znemožňuje, aby sa konkurenčný boj regulovaný a odohrával na legitímnej pôde, užívajúc legálnych prostriedkov k získaniu podielu na trhu.

Nelegálnou povahou obchodu však trpia aj štáty spotrebiteľské. Okrem toho, že prichádzajú o ekonomickú rentu plynúcu zo zdanenia drog, ich výdajová strana je ovplyvnená vynakladaním finančných prostriedkov na snahu o potlačenie spotreby a starostlivosť o drogovu závislých občanov. Finančné prostriedky putujú na činnosť polície, justície, zdravotníckych a liečebných zariadení. Hraničné oblasti sa pritom stretávajú s rovnakými problémami ako je bežné v štátoch produkčných – násilím, korupciou polície a štátnych úradníkov a rastúcim vplyvom drogových organizácií. Druhá kapitola práce si kladla okrem iného za cieľ zmerať ekonomické dopady prípadnej legalizácie drog na spotrebiteľské štáty. Pracovala pri tom s veľkým množstvom zjednodušení a obmedzení, ktoré je nutné brať pri posudzovaní výsledku do úvahy. Dokázala zmerať veľkosť dopytovej strany drogového trhu a prípadné efekty na vybrané oblasti na výdajovej strane (polícia, väzenský systém, justícia). Abstrahovala však (pre nedostatok podkladov) od nákladov na zdravotníctvo a výchovu, ktoré by po prípadnej legalizácii nutne vzrástli. Na druhej strane pomerne presne zmerala efekty na príjmovej strane štátneho rozpočtu, opäť je však zložité odhadnúť, do akej miery by po prípadnej legalizácii platili v práci spomínané predpoklady a daňové sadzby⁸².

Predpoklad, že situáciu by mohla zlepšiť zmena legislatívy smerom k väčšej liberalizácii užívania drog, sa snažila podporiť prvá časť tretej kapitoly práce. Charakterizuje a analyzuje dekriminalizáciu užívania drog uzákonenú pred jedenástimi rokmi v Portugalsku. Portugalsko bojovalo s rastúcim počtom užívateľov heroínu a nárastom ochorení HIV/AIDS. Už v prvých rokoch dekriminalizácie sa podarilo spotrebu drog v krajine znížiť a udržuje si klesajúcu

⁸² I keď boli autormi stanovené na podobnú úroveň, akou sa daní alkohol alebo tabak.

tendenciu. Znižujúci trend zaznamenáva aj počet nakazených HIV/AIDS medzi drogovými užívateľmi. Portugalsko prijalo dekriminalizačný zákon po dlhej spoločenskej debate a legalizáciu užívania drog pre osobnú spotrebu podporilo aj rozsiahlymi vzdelávacími, výchovnými a reintegračnými programami. Všeobecne je portugalská legislatívna úprava považovaná za úspech, je však ešte príliš skoro na absolútne hodnotenia, netreba totiž podceňovať tvrdenia kritikov, ktorí varujú, že súčasná priaznivá situácia súvisí hlavne s cyklickým vývojom a Portugalsko ako malý štát nedokáže ovplyvniť zmenou svojej legislatívy povahu drogového trhu. Na druhej strane je ale nutné podotknúť, že spotreba drog v krajinách EÚ zaznamenáva rastúcu tendenciu, pričom práve Portugalsko sa tomuto trendu vymyká.

Nájsť paralelu medzi obdobím alkoholovej prohibície v USA v prvej polovici dvadsiateho storočia a dnešnou podobou drogovej prohibície je možné len za predpokladu, že budú vzaté do úvahy všetky rozdiely spojené s odlišnou dobou a kultúrnym a ekonomickým pozadím. Legalizácia alkoholu priniesla niekoľko pozitívnych efektov. Spotreba tvrdšieho alkoholu klesla, znížila sa miera kriminality aj korupcie spojená s nelegálnym obchodom, legitimita odvetvia zefektívnila jeho reguláciu a konkurenčný boj sa odohrával na legalizovanom trhu, čo malo pozitívny efekt na vnímanie zákona v očiach bežných občanov. Práve tieto pozitívne dopady by nemali ostať nepovšimnuté pri posudzovaní alternatív k dnešnému stavu drogovej prohibície.

V úvode citovaná výzva Latinskoamerickej komisie pre drogy a demokraciu sa snaží otvoriť debatu o zmene prístupu k nazeraniu na drogovú problematiku. Vojná proti drogám, ktorá sa zameriava hlavne na ponukovú stranu drogového obchodu sa dlhodobo ukazuje ako neúčinná a výrobné štáty, medzi ktoré krajiny latinskoamerického regiónu patria, požadujú zmenu stratégie obratom pozornosti k dopytovej strane trhu.

ZDROJE

AL SEMA, Adriaan. (2012). *Five Civilians killed in North Colombia FARC attacks*. Colombia Reports. [cit. 2012-02-10]. Dostupné z: <http://colombiareports.com/colombia-news/news/21749-5-civilians-killed-in-north-colombia-farc-attacks-police.html>

BROWN, L.Ames. (1915). *Prohibition*. The North American Review . č. 720. [cit. 2012-03-21]. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/25108648>.

CAMBRIDGE UNIVERSITY PRESS, TRANSPARENCY INTERNATIONAL. (2008). *Global Corruption Report 2008*. New York. ISSN: 1749-3161. [cit. 2012-02-20]. Dostupné z: <http://www.transparency.org/publications/gcr>

COMMISSION ON NARCOTIC DRUGS. (2008). *Making drug control 'fit for purpose': Building on the UNGASS decade: Report by the Executive Director of the United Nations Office on Drugs and Crime as a contribution to the review of the twentieth special session of the General Assembly*. Viedeň. V.08-51684. [cit. 2012-01-18]. Dostupné z: <http://www.unodc.org/documents/commissions/CND-Session51/CND-UNGASS-CRPs/ECN72008CRP17.pdf>

COUNT THE COSTS. (2010). *La guerra contra las drogas: Socavando el desarrollo y la seguridad internacional, incrementando el conflicto*. [cit. 2012-02-12]. Dostupné z: http://www.countthecosts.org/sites/default/files/Development_and_security_Spanish.pdf

CHALK, Peter. (2011). *The Latin American Drug Trade: Scope, Dimensions, Impact, and Response*. Pittsburg: RAND Institution. ISBN 978-0-8330-5179-0. [cit. 2012-03-01]. Dostupné z: http://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/monographs/2011/RAND_MG1076.pdf

FELBAB-BROWN, Vanda. (2009). *The Violent Drug Market in Mexiko and Lessons from Colombia*. Washington, D.C.: Foreign Policy. č. 12. [cit. 2012-03-02]. Dostupné z: http://www.brookings.edu/~media/Files/rc/papers/2009/03_mexico_drug_market_felbabbrown/03_mexico_drug_market_felbabbrown.pdf

FERNANDES, Rubem César, RIO, Viva. (2008). *Drugs and Democracy in Latin America: An Introduction: Debate Material for the First Meeting of the Latin-American Commission on Drugs and Democracy*. Rio de Janeiro. [cit. 2012-02-12]. Dostupné z: http://www.drogasedemocracia.org/Arquivos/rubem_fernandes_ingles.pdf

Friedman, Milton. (1992). *On liberty and drugs: essays on the free market and prohibition*. Washington: Drug Policy Foundation Press. s. 180. ISBN 1-879189-05-04.

GREENWALD, Glenn. (2009). *Drug Decriminalization in Portugal: Lessons for creating fair and successful drug policies*. Washington: CATO Institute. [cit. 2012-02-19]. Dostupné z: http://www.cato.org/pubs/wtpapers/greenwald_whitepaper.pdf.

HUMAN RIGHTS WATCH. (2011). *Neither Rights Nor Security: Killings, Torture, and Disappearances in Mexico's "War on Drugs"*. ISBN 1-56432-825-2. [cit. 2012-03-4]. Dostupné z: http://www.hrw.org/sites/default/files/reports/mexico1111webwcover_0.pdf

INSTITUTO DE DROGA E DA TOXICOPENDÊNCIA. (2009). *2009 National Report (2008 data) to the EMCDDA by the Reitox National Focal Point: "Portugal". New Development, Trends and in-depth information on selected issues*. Lisbon. [cit. 2012-03-5]. Dostupné z: http://www.idt.pt/PT/IDT/Documents/Ponto_Focal/2009_NationalReport.pdf

JELSMA, Martin. (2005). *Vicious Circle: The Chemical and Biological "War on Drugs"*. Amsterdam: Transnational Institute. [cit. 2012-02-12]. Dostupné z: <http://reformdrugpolicy.com/wp-content/uploads/2011/09/Vicious-Circle-The-Chemical-and-Biological-War-on-Drugs.pdf>

LATIN AMERICA COMMISSION ON DRUGS AND DEMOCRACY. (2009). *Drugs and Democracy: Toward a Paradigm Shift*. [cit. 2012-03-02]. Dostupné z: http://www.drogasedemocracia.org/Arquivos/declaracao_ingles_site.pdf

LEVINE Harry, REINARMAN, Craig. (1991). *From Prohibition to Regulation: Lessons from Alcohol Policy for Drug Policy*. New York: The Milbank Quarterly, V. 69. č. 3. [cit. 2012-02-12]. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/3350105>

KILMER, Beau, PACULA, Rosalie Liccardo. (2009). *Estimating the size of the global drug market: A demand-side approach*. Pittsburg: RAND Institute. [cit. 2012-03-01]. Dostupné z: http://www.rand.org/pubs/technical_reports/2009/RAND_TR711.pdf

KILMER, Beau, CAULKINS, Jonathan P., PACULA, Rosalie Liccardo, MACCOUN, Robert J., REUTER, Peter H. (2010). *Altered State?: Assessing How Marijuana Legalization in California Could Influence Marijuana Consumption and Public Budgets*. Pittsburg: RAND Institute. ISBN 978-0-8330-5034-2. [cit. 2012-03-12]. Dostupné z: http://www.rand.org/pubs/occasional_papers/2010/RAND_OP315.pdf

KUSHLICK, Danny. (2011). *International security and the global war on drugs.: The tragic irony of drug securitisation*. Bristol: Transform Drug Policy Foundation. [cit. 2012-02-02]. Dostupné z: <http://www.tdpf.org.uk/IISS%20paper%20dk3.pdf>

MEZINÁRODNÍ ÚRAD PRÁCE. (1996). *Management of alcohol- and drug-related issues in the workplace*. Ženeva: International Labour Office. ISBN 92-2-109455-3.

MIRON, Jeffrey, ZWIEBEL, Jeffrey. (1995). *The Economic Case Against Drug Prohibition*. Pittsburg: The Journal of Economic Perspectives. V. 9. č. 4. [cit. 2012-02-02]. Dostupné z: <http://www.jstor.org/discover/10.2307/2138396?uid=3737856&uid=2129&uid=2&uid=70&uid=4&sid=47698880616367>

- MIRON, Jeffrey A., WALDOCK, Katherine. (2010). *The Budgetary Impact of Ending Drug Prohibition*. Washington: CATO Institute. [cit. 2012-03-21]. Dostupné z: <http://www.cato.org/pubs/wtpapers/DrugProhibitionWP.pdf>
- MIRON, Jeffrey A. (2003). *The Effect of Drug Prohibition on Drug Prices: Evidence from the Markets for Cocaine and Heroin*. Cambridge: The Review of Economics and Statistics. V.85. č. 3. [cit. 2012-03-04]. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/3211694>
- MOLZAHN, Cory, RÍOS, Viridiana, SHIRK, David A. (2012). *Drug Violence in Mexico: Data and Analysis Through 2011*. San Diego: Trans-Border Institute, University San Diego. ISBN 10-0983567441. [cit. 2012-03-10] Dostupné z: <http://justiceinmexico.files.wordpress.com/2012/03/2012-tbi-drugviolence.pdf>
- MULLHOLLAND, John. (2011). *Juan Manuel Santos: It is time to think again about the war on drugs': Colombia's president speaks frankly of the price his country has paid and his success in dismantling the cartels*. London: The Guardian. [cit. 2012-03-10]. Dostupné z: <http://www.guardian.co.uk/world/2011/nov/13/colombia-juan-santos-war-on-drugs>
- SABET, Kevin, RÍOS, Viridiana. (2009). *Why violence has increased in Mexico and what can we do about it*. [cit. 2012-03-22]. Dostupné z: http://www.gov.harvard.edu/files/SabetRios09_VersionPostedOnline.pdf
- SEELKE, Clare Ribando, BEITTEL, June S., WYLER, Liana Sun, SULLIVAN, Mark P. (2011). *Latin America and the Caribbean: Illicit Drug Trafficking and U.S. Counterdrug Programs*. Congressional Research Service. [cit. 2012-03-01]. Dostupné z: <http://www.fas.org/sgp/crs/row/R41215.pdf>.
- SHERIDAN, Peter. (2011). *War of the Drug Lords*. London: Express.co.uk. 2011. [cit. 2012-03-22]. Dostupné z: <http://www.express.co.uk/posts/view/254898/War-of-the-drug-lords>
- SZALAVITZ, Maia. (2009). *Drugs in Portugal: Did Decriminalization Work?*. Time: Science. [cit. 2012-03-14]. Dostupné z: <http://www.time.com/time/health/article/0,8599,1893946,00.html>
- THORNTON, Mark. (1991). *Alcohol Prohibition was a Failure*. Washington: Cato Institute. č. 157. [cit. 2012-02-05]. Dostupné z: <http://www.cato.org/pubs/pas/pa157.pdf>
- TRANSNATIONAL INSTITUTE. (2011). *System Overload: Drug Laws and Prisons in Latin America*. Washington/Amsterdam: Washington office on Latin America. ISBN 978-0-9844873-6-3. [cit. 2012-03-21]. Dostupné z: <http://reformdrugpolicy.com/wp-content/uploads/2011/09/Systems-Overload.pdf>.
- UNITED NATIONS OFFICE ON DRUG AND CRIME. (2011). *World Drug Report 2011*. Viedeň. ISBN 978-92-1-148262-1. [cit. 2012-02-02]. Dostupné z: <http://www.unodc.org/unodc/en/data-and-analysis/WDR-2011.html>.

UNITED STATES GOVERNMENT ACCOUNTABILITY OFFICE. (2007). *Drug Control: U.S. Assistance Has Helped Mexican Counternarcotics Efforts, but Tons of Illicit Drugs Continue to Flow into the United States*. Washington. [cit. 2012-03-23]. Dostupné z: <http://www.gao.gov/new.items/d071018.pdf>